

Våldsbejakande extremism och digitala medier

En forskningsöversikt

Noor Alkhamisi, Simon Hellman, Mathilde Jarlsbo,
Anna Lioufas, Per-Erik Nilsson, Anders Strindberg,
Ola Svenonius, Steffen Werther

Noor Alkhamisi, Simon Hellman, Mathilde Jarlsbo,
Anna Lioufas, Per-Erik Nilsson, Anders Strindberg,
Ola Svenonius, Steffen Werther

Våldsbejakande extremism och digitala medier

En forskningsöversikt

Titel	Våldsbejakande extremism och digitala medier – En forskningsöversikt
Title	Violent Extremism and Digital Media – A Research Overview
Rapportnr	FOI-R--5500--SE
Månad	Mars
Utgivningsår	2024
Antal sidor	92
ISSN	1650-1942
Uppdragsgivare	Regeringskansliet
Forskningsområde	Övrigt
FoT-område	Inget FoT-område
Projektnr	A12460
Godkänd av	Malek Finn Khan
Ansvarig avdelning	Försvarsanalys

Bild: Shutterstock

Detta verk är skyddat enligt lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, vilket bl.a. innebär att citering är tillåten i enlighet med vad som anges i 22 § i nämnd lag. För att använda verket på ett sätt som inte medges direkt av svensk lag krävs särskild överenskommelse.

This work is protected by the Swedish Act on Copyright in Literary and Artistic Works (1960:729). Citation is permitted in accordance with article 22 in said act. Any form of use that goes beyond what is permitted by Swedish copyright law, requires the written permission of FOI.

Sammanfattning

Föreliggande rapport är en översikt av forskning om "våldsbejakande extremism", "propaganda" och digitala medier. Syftet är forskningsförberedande, vilket innebär att den är en vägledande rapport för analytiker och forskare som inte är bekanta med forskningsfältet.

I rapporten konstateras att forskningen på området är omfattande men varierad, med ofta vagt definierade centrala begrepp, vilket gör forskningen svårbedömd utan noggrannare analys. Särskilt är det inte alltid tydligt hur forskare definierar skillnader mellan "våldsbejakande extremism" och "extremism".

Utifrån den tidigare forskningen framhåller rapporten att "extremister" typiskt sätt är snabba på att använda kommunikativa trender. "Extremistisk propaganda" sprids i olika omfattning på samtliga konventionella digitala plattformar och anpassas efter deras regler för innehåll. I mer svårtillgängliga digitala plattformar och forum är "propagandan" mer explicit. Rapporten understryker dock att det finns få belegg som stödjer att spridning av "propaganda" i digitala medier automatiskt leder till "extremistiskt" våld. Vidare analys bör således inte studera "våldsbejakande extremistisk propaganda" som ett isolerat fenomen, utan placera analysen i dess specifika kontext, där globala och lokala, historiska, sociala, ekonomiska och kulturella faktorer spelar in, tillsammans med de digitala mediernas olika logiker.

Summary

The current report is an overview of research on “violent extremism”, “propaganda”, and digital media. Its purpose is to lay the groundwork for future research, serving as a foundational guide for analysts and researchers who are unfamiliar with the field. The report notes that research in this area is extensive but varied, with often vaguely defined central concepts, making it challenging to assess without a more detailed analysis. Specifically, it is not always clear how researchers define the differences between “violent extremism” and “extremism”.

Based on previous research, the report highlights that “extremists” are typically quick to adopt communicative trends. “Extremist propaganda” is spread to varying extents across all conventional digital platforms, adapting to their rules for content. In more inaccessible digital platforms and forums, the “propaganda” is more explicit. However, the report emphasizes that there is little evidence to support the notion that the spread of “propaganda” in digital media automatically leads to “extremist” violence. Thus, further analysis should not examine “violent extremist propaganda” as an isolated phenomenon but rather place it within its specific context, considering global and local historical, social, economic, and cultural factors, along with the varying logics of digital media.

Innehållsförteckning

1	Inledning	6
1.1	Syfte	8
1.2	Metod	8
1.3	Avgränsningar.....	9
1.4	Begrepp	10
1.5	Disposition	11
2	Våldsbejakande extremism.....	12
2.1	Våldsbejakande	12
2.2	Extremism.....	14
2.3	Extremistiska miljöer, otydliga gränser och ideologiska smörgåsbord.....	16
2.4	Slutsatser	23
3	Propaganda och digitala medier	25
3.1	Propaganda	25
3.2	Desinformation.....	32
3.3	Tvetydighet och kodad kommunikation	34
3.4	Slutsatser	37
4	Våldsbejakande extremism och digitala medier	39
4.1	Digitala plattformar och spridning av propaganda	39
4.2	Syften med spridandet av propaganda	47
4.3	Slutsatser	64
5	Sammanfattande diskussion	67
6	Referenser	69

1 Inledning

Forskare, myndigheter och brottsförebyggande statlig och civil verksamhet har det senaste decenniet beskrivit våldsbejakande extremism som ett alltmer allvarligt problem i Sverige.¹ Våldsbejakande extremism beskrivs som ett hot mot enskildas grundläggande fri- och rättigheter såväl som mot det demokratiska systemet och dess institutioner. Säkerhetspolisen skriver till exempel att allt fler dras till våldsbejakande ideologier och att våldsbejakande extremistisk propaganda förefaller attrahera allt fler.²

I Sverige delas vanligtvis våldsbejakande extremism in i tre ideologiska miljöer: högerextremism, vänsterextremism och islamistisk extremism. De senaste åren har det publicerats rapporter och forskning som rör de här miljöerna på ett mer övergripande plan.³

Ideologiska miljöer förändras. Hur väl den teoretiska förståelsen av våldsbejakande extremism stämmer överens med den empiriska verkligheten blir en alltmer komplex fråga.⁴ Både Säkerhetspolisen och en rad forskare konstaterar att det inte går vattentäta skott mellan de explicit extremistiska våldsbejakande miljöerna och andra radikala miljöer.⁵ Vidare har den alltmer tilltagande digitaliseringen av samhället bidragit till att både organiserad och icke-organiserad verksamhet sker digi-

¹ Se: Agnes Alm, *Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser*, Ds 2014:4, Justitiedepartementet, Stockholm, 2017; Christoffer Edling och Amir Rostami, red., *Våldsbejakande extremism – en forskarantologi*, SOU 2017:67, Stockholm, 2017.

² *Säkerhetspolisen 2021: Årsbok*, Säkerhetspolisen, 2022. https://www.sakerhetspolisen.se/download/18.650ed51617f9c29b552287/1649683389251/Sakerhetspolisen_arsbok%202021.pdf

³ Se: *Den autonoma miljön – en kunskapsöversikt*, Centrum mot våldsbejakande extremism, Stockholm, 2019; *Den våldsbejakande islamistiska miljön – en kunskapsöversikt*, Centrum mot våldsbejakande extremism, Stockholm, 2019; Magnus Ranstorp och Filip Ahlin, *Från Nordiska motståndsrörelsen till alternativhögern*, Försvarshögskolan, CATS, Stockholm, 2020; Magnus Ranstorp och Linda Ahlerup, *Salafism och salafitisk jihadism 2.0: Påverkan mot och utmaningar för det svenska demokratiska samhället*, Försvarshögskolan, Stockholm, 2020; Amir Rostami, Hernan Mondani, Christoffer Carlsson, Joakim Sturup, Jerzy Sarnecki och Christofer Edling, *Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet i Sverige*, Forskningsrapport 4, Institutet för framtidsstudier, Stockholm, 2018.

⁴ Se: Robin Andersson Malmros, "Prevention of Terrorism, Extremism, and Radicalisation in Sweden: A Sociological Institutional Perspective on Development and Change", i *European Security* 31, nr. 2 (2021): 289-312; James Khalil, John Horgan och Martine Zeuthen, "The Attitudes-Behaviors Corrective (ABC) Model of Violent Extremism", i *Terrorism and Political Violence*, 34, nr. 3, 2022. 425-450.

⁵ Se: Annemarie van de Weert, *Between extremism and freedom of expression: Dealing with non-violent right-wing extremist actors*, Radicalisation Awareness Network, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021; Cyntia Miller-Idriss, *The Extreme Gone Mainstream: Commercialization and the Far-Right Youth in Germany*, Princeton: Princeton University Press, 2018; Mike Wendling, *Alt-Right: From 4chan to the White House*, London: Pluto Press, 2018; *Säkerhetspolisen 2020: Årsbok*, Stockholm, 2021.

talt, inte minst spridning av extremistiska budskap och propaganda, och mobilisering för både digital och fysisk aktivism samt för regelrätta attentat.⁶ Den digitala kommunikationen ofta ambivalenta, affektiva och snabbt föränderliga karaktär,⁷ tillsammans med dess transnationella och multiplattforma bas har även inneburit att det idag är lättare än någonsin att sprida extremistisk propaganda som bygger på kreativa och heterogena ideologiska blandningar.⁸

Det har skapats digitala medieekologier som består av nätverk av besläktade ideologiska aktörer (från influerare (*influencers*) och folkvalda till den gemene medborgaren).⁹ Kopplat till detta finns en tendens att yngre generationer i lägre grad är anslutna till organisationer inom den klassiska uppdelningen av våldsbejakande extremistiska miljöer och ideologier.¹⁰ I stället uppvisar de en hög grad identitetsmässig och ideologisk heterogenitet; de kan förstås som post-organisationella.¹¹

Sammantaget innebär en alltmer transnationell och heterogen miljö, digitaliseringens kommunikativa snabba utveckling och demografiska skillnader i befolkningen att den våldsbejakande extremismen och dess gränser är under förändring.¹² Att analysera våldsbejakande extremistisk propaganda i digitala miljöer innebär således nya teoretiska, metodologiska och empiriska utmaningar.

⁶ Se: Miron Lakomy, "Let's Play a Video Game: Jihadi Propaganda in the World of Electronic Entertainment", i *Studies in Conflict and Terrorism* 42, nr. 2, 2019: 383-406; Per-Erik Nilsson, *Från skitpostning till folkmord – ensamagerande våldsverkare, ideologi och accelerationism i den digitala tidsåldern*, Totalförsvarets forskningsinstitut, FOI-R--5257--SE, Stockholm 2022; Ranstorp, Ahlerup och Ahlin, *Salafi-Jihadism and Digital Media*.

⁷ Se: Megan Boler och Elizabeth Davis, red., *Affective Politics of Digital Media: Propaganda by Other Means*, London och New York: Routledge, 2021; Whitney Phillips och Ryan M. Milner, *The Ambivalent Internet: Mischief, Oddity, and Antagonism Online*, Cambridge och Malden: Polity, 2020; Per-Erik Nilsson, "'The New Extreme Right': Uncivility, Irony, Displacement in the French Re-Information Sphere", i *Nordicom Review* 42, nr. 1, 2021: 89-102; Paolo Guerbad, *Tweets and the Streets: Social Media and Contemporary Activism*, London: Pluto Press, 2012.

⁸ Se: Per-Erik Nilsson, *French Populism and Discourses on Secularism*, London and New York: Bloomsbury, 2020.

⁹ Se: Yenn Lee och Alison Scott Baumann, "Digital Ecology of Free Speech", i *The Oxford Handbook of Digital Technology and Society*, red. Simeon J. Yates och Ronald E. Rice, Oxford: Oxford University Press, 2020, 471-497.

¹⁰ Se: Moustafa Ayad, *Islamogram: Salafism and Alt-Right Online Subcultures*, Institute for Strategic Dialogue, 2021: <https://www.isdglobal.org/isd-publications/islamogram-salafism-and-alt-right-online-subcultures/>.

¹¹ Se: Jacob Davey, Milo Comerford, Jakob Guhl, Will Baldet och Chloer Oliver, *A Taxonomy for the Classification of Post-Organisational Violent Extremism and Terrorist Content*, Institute for Strategic Dialogue, 2021: <https://www.isdglobal.org/isd-publications/a-taxonomy-for-the-classification-of-post-organisational-violent-terrorist-content/>.

¹² Se: Cynthia Miller-Idriss, *Hate in the Homeland: The New Global Far-Right*, Princeton: Princeton University Press, 2020; Simon Staffell och Akil Awan, red., *Jihadism Transformed: Al-Qaeda and Islamic State's Global Battle of Ideas*, Oxford: Oxford University Press, 2016.

1.1 Syfte

Den här rapporten syftar till att diskutera grundläggande utmaningar i studier av våldsbejakande extremistisk propaganda i digitala medier vad det gäller begreppsdefinitioner, metod och teori. Som sådan är rapporten en kunskapsbyggande och forskningsförberedande syntes av tidigare forskning. Det betyder att rapportens fokus riktas mot beforskade trender, utmaningar och forskningsutmaningar, och således inte mot att beskriva specifika extremistiska rörelser eller propagandistiskt material.¹³ Mer specifikt diskuterar rapporten forskning och metodologiska utmaningar i relation till de analytiska begreppen ”våldsbejakande extremism” och ”propaganda”, samt syften med att sprida ”extremistisk” propaganda i sociala medier.

Den tilltänkta målgruppen för rapporten är forskare och analytiker inom forskningsfältet extremism och digital kommunikation, praktiker och avnämare samt den allmänt intresserade.

1.2 Metod

För att skapa en överblick av forskning om samtida våldsbejakande extremistisk propaganda i digitala miljöer används en kvalitativt systematisk översikt i den här rapporten.¹⁴ I korthet är det en metod för att sammanföra slutsatser från tidigare forskning genom att identifiera överlappande teman för att, slutligen, göra en sammanfattande syntes av forskningsläget.

Identifieringen av material har skett i tre steg:

- 1) Identifiering av centrala teman och forskning genom tidigare kunskap inom fältet.
- 2) Sökningar i
 - a. Forskningsdatabaserna Scopus och Google Scholar.¹⁵
 - b. Erkända tidskrifter på ämnet.¹⁶
 - c. Forskningsbibliotek.

¹³ I och med att rapporten är forskningsförberedande används fulla referenser i varje not för att hjälpa läsaren att snabbt hitta referenser.

¹⁴ På engelska *qualitative systematic review*, se: Maria J. Grant och Andrew Booth, ”A Typology of Reviews: An Analysis of 14 Review Types and Associated Methodologies”, i *Health Information & Libraries Journal* 26, nr. 2 (2009): 91–108.

¹⁵ Sökorden har initialt sett varit ”violent extremism”, ”right-wing extremism”, ”far-right extremism”, ”islamic extremism”, ”jihadism”, ”extreme left extremism”, ”left-wing extremism”, som har kombinerats med sökord som ”propaganda”, ”digital”, ”online” och ”Internet”. Sökningarna har efter hand blivit mer precisa, till exempel ”violent extremism + online recruitment”.

¹⁶ Det gäller främst tidskrifter inom terrorismstudier, radikaliseringsstudier, medie- och kommunikationsvetenskap.

- d. Rapporter från erkända statliga och icke-statliga forskningsinstitut och organisationer.
- 3) Snöbollande.¹⁷

Den identifierade forskningen har lästs och tematiserats av rapportens författare i enlighet med rapportens forskningsfrågor. I huvudsak har forskning som är empiriskt grundad med transparent metodologi eftersökts. Detta har dock visat sig svårt. Forskningsfältet som helhet lider av bristfällig begreppsdefinition och långtgående slutsatser som dras på skralt empiriskt underlag.

1.3 Avgränsningar

Det vore en omöjlig uppgift att inom en rapport redogöra för all forskning som det heterogena ämnesområdet ”våldsbejakande extremism” och ”propaganda” i digitala miljöer utgör. Därför fokuserar rapporten, först och främst, huvudsakligen på beforskade fenomen, och i digitala miljöer i Västeuropa, Nordamerika och Oceanien.

För det andra är rapporten inte en analys av enskilda studier och deras forskningsresultat. De huvudsakliga resultat som presenteras är det lästa materialets övergripande slutsatser som har stöd i den sammantagna forskningen. Enskilda resultat och teoretiska resonemang presenteras som sådana.

För det tredje fokuserar rapporten på digitala medier i relation till ”propaganda”. Det betyder att situationer där olika former av ”propaganda” sannolikt spelar en viss roll inte har tagits med, till exempel finansiering av terrorattentat.

För det fjärde utgår rapporten i huvudsak från engelskspråkig forskning. Slutligen har rapporten en icke-självvald begränsning. Ytterst lite forskning om samtida ”vänsterextremism” generellt och ännu mindre om den så kallade ”våldsbejakande vänsterextremismen” i digitala miljöer har kunnat identifieras för den här rapporten.¹⁸

¹⁷ Snöbollande innebär att nyckelreferenser identifieras i redan känt material, inhämtas och läses för att snöbolla vidare.

¹⁸ Det har förvisso publicerats forskning om vänsterextremism men den har i det stora hela varit historiskt orienterad. Se: Bart Schuurman, ”Topics in Terrorism Research: Reviewing Trends and Gaps, 2007-2016”, i *Critical Studies on Terrorism* 12, nr. 3, 2019, 463-80.

1.4 Begrepp

Rapportens tematik, ”våldsbejakande extremism” och ”propaganda” i digitala miljöer, är begreppsmässigt komplicerat. Som diskuteras i rapporten används dessa begrepp på en rad olika sätt inom forskningen och är svåra att avgränsa, inte minst för att operationalisera dem till analytiska verktyg för empirisk forskning och analys. Med operationalisering menas processen genom vilken teoretiska begrepp görs användbara för analys av empiriskt material.¹⁹

I och med att rapporten inte syftar till att definiera begrepp utan att diskutera olika begrepps relevans och problematik används begreppen ”våldsbejakande” och ”extremism”, samt de olika ideologiska inriktningarna (”höger”, ”vänster” och islamistisk”), samt ”propaganda”, ”desinformation” och ”stokastisk terrorism” inom citattecken. Förhoppningen är dock att rapporten ska hjälpa läsaren att orientera sig i de teman som rapporten presenterar samt använda den och den refererade forskningen för mer djuplodande analys och en mer kvalificerad begreppsanvändning.

Utöver ”våldsbejakande extremism” och relaterade begrepp, används flera olika begrepp som relaterar till digitala medier. Med digitala plattformar menas internetbaserad infrastruktur som binder samman olika parter för olika syften (exempelvis för utbyte av tjänster, utbyte och inhämtning av information, bland annat för kommersiella syften och nätverkande syften).²⁰ I den här rapporten diskuteras främst digitala plattformar som används för informationsspridning, kommunikation och nätverkande. Det inbegriper plattformar som bygger på en hög grad av interaktion mellan användare (till exempel sociala medieplattformar som Facebook och Discord) men även plattformar på en lägre grad av interaktion (webbplatser och bloggar). Som paraplybegrepp för dessa plattformar och den typ kommunikation som sker via dem används begreppet digitala medier.²¹

¹⁹ Lourdes S. Martinez, ”Variables, Operationalization”, i *The SAGE Encyclopedia of Communication Research Methods*, red. Mike Allen. London och New York: Sage, 2017, 1817-1875.

²⁰ Definitionen är en enkel syntes av forskningen om digitala plattformar. I forskningen saknas dock entydiga definitioner av digitala plattformar, som är långt mycket mer komplexa än vad som fångas i den här rapportens definition. Se: Andreas Hein, Maximilian Schreieck, Tobias Riasanow, David Soto Setzke, Manuel Wiesche, Markus Böhm och Helmut Krcmar, ”Digital Platform Ecosystems”, i *Electronic Markets* 30, nr. 1, 2020, 87–98; Carlo Maria Rossotto, Prasanna Lal Das, Elena Gasol Ramos, Eva Clemente Miranda, Mona Farid Badran, Martha Martínez Licetti och Graciela Miralles Murciego. ”Digital Platforms: A Literature Review and Policy Implications for Development”, i *Competition and Regulation in Network Industries* 19, nr. 1–2, 2018, 93–109.

²¹ För vidare begreppsdiskussion, se: Andreas M. Kaplan och Michael Haenlein, ”Users of the World, Unite! The Challenges and Opportunities of Social Media”, i *Business Horizons* 53, nr. 1 (2010): 59–68.

1.5 Disposition

I nästa kapitel diskuteras begreppet "våldsbejakande extremism" med fokus på teoretiska, metodologiska och empiriska utmaningar i definitionen av begreppet. Kapitel tre har samma utgångspunkt och fokuserar på begreppet "propaganda" och dess relation till "desinformation" med ett särskilt fokus på utmärkande kommunikationsstilar för "extremistisk propaganda". I det fjärde kapitlet diskuteras "våldsbejakande extremistisk propaganda" i digitala medier med fokus på hur digitala mediers utveckling har påverkat "extremism" samt utmärkande användningsområden, vilka är nätverkande, rekrytering, "radikalisering", mobilisering och "stokastisk terrorism". Varje kapitel avslutas med en sammanfattande diskussion om forskningsutmaningar för kapitlets tematiska område och i rapportens sista kapitel dras övergripande slutsatser.

2 Våldsbejakande extremism

Forskning som sker på uppdrag av externa statliga uppdragsgivare innebär att den begreppsapparat som används av statliga myndigheter inte alltid är den samma som används av forskare.²²

En utmaning är således hur forskningen ska förhålla sig till en på förhand given begreppsapparat. Detta gäller inte minst för de centrala begreppen för fältet ”våldsbejakande extremism”. Detta övergripande begrepp är i sig självt problematiskt av flera skäl som redogörs för i det här kapitlet. Lika problematiska är de ideologiska inriktningar som vanligtvis skrivs in i begreppet, nämligen ”högerextremism”, ”vänsterextremism” och ”islamistisk extremism”.

En relaterad aspekt rör begreppsanvändning och begreppsutveckling inom forskning generellt. En central del inom forskningen inom samhällsvetenskap och humaniora är att begrepp ständigt utvärderas och omvärderas i relation till empiriska data. Den här flexibiliteten lämpar sig inte alltid för myndighetsverksamhet eftersom begrepp institutionaliseras och behöver vara relativt kommunicerbara.

I kapitlet diskuteras begreppet ”våldsbejakande extremism” i relation till hur det används inom forskning och utmaningar för att använda det för forskning. I kapitlet argumenteras för att begreppet inte är tillräckligt specifikt för att användas i forskning.

2.1 Våldsbejakande

En svårighet med klassificeringen av ”våldsbejakande extremism” är att avgöra exakt vad det ”våldsbejakande” elementet är. I många fall är det tydligt. Till exempel i den Islamiska statens (IS) eller i *Order of Nine Angels* (O9A) kommunikation. IS har revolutionerat iögonfallande brutal kommunikation i digitala medier med högupplösta avrättningar, den ena brutalare än den andra. Organisationens ideologiska budskap är även tydligt våldsromantisering.²³ O9A är en nationalsozialistisk satanistisk löst sammanfogad gruppering som romantiserar nazism och folkmord, där mord mot judar och våldtäkt mot kvinnor är framträdande budskap.²⁴

²² Helene Löw, ”Våldsbejakande extremism – begrepp och diskurs”, i *Våldsbejakande extremism – en forskarantologi*, red. Christoffer Edling och Amir Rostami, Stockholm: SOU 2017:67, 21-47.

²³ I rapporten ges återkommande referenser till forskning om IS.

²⁴ Om O9A, se: Daveed Gartenstein-Rossa och Emelie Chace-Donahue, ”The Order of Nine Angles: Cosmology, Practice & Movement”, i *Studies in Conflict & Terrorism*, online first (2023): 1-21. Se även om Atomwaffen Division: John Hendry och Anthony F. Lemieux, ”The Visual and Rhetorical Styles of Atomwaffen Division and Their Implications”, i *Dynamics of Asymmetric Conflict* 14, nr. 2 (2021): 138–59; Jacob Ware, ”Fighting Back: The Atomwaffen Division,

I många fall är dock det ”våldsbejakande” elementet implicit och indirekt uttryckt. Till exempel finns en svårighet att avgränsa ”våldsbejakande högerextremism” gentemot rasistiska och reaktionära grupperingar vars ideologiska tankegods, om det dras till sin logiska spets, uppmanar till etnisk utrensning samtidigt som dessa grupper själva är pacifistiska (antingen av strategiska skäl eller för att våld inte ses som en legitim metod).²⁵ En liknande problematik infinner sig för andra revolutionära och utopiska ideologiska strömningar.²⁶

I relation till internationell forskning är begreppet både svårtolkat och svåröversatt. Svenska akademins ordlista definierar våld som ”fysisk påtryckning” och bejaka som att ”acceptera, hälsa med glädje”.²⁷ ”Våldsbejakande” skulle utifrån detta innebära att det inte specifikt åsyftar våldsamma metoder utan accepterandet av dem. Som sådant framstår begreppet som relativt omfattande. Är en individ eller samhällsgrupp som hyllar en polisiär insats, eller ser statens maktmonopol som legitimt våldsbejakande?

Så som begreppet har kommit att användas innebär det en viss mån av normativitet. I demokratiska rättsstater är det acceptabla våldets gränser förhandlingsbara och, idealt sett, reglerade i samhällskontraktet där dess gränser förhandlas via demokratisk debatt och lagstiftning.²⁸ Begreppet våldsbejakande framstår vara det våld som faller utanför vad som ses som acceptabelt våld i ett samhälle. Detta öppnar upp frågor om vad våld är och hur det ska förstås.

Inom engelskspråkig forskning görs ofta distinktioner mellan våldsamma metoder, ej-våldsamma metoder (*not/non-violent*) och icke-våldsamma metoder.²⁹ Våldsamma metoder används av de som med våld söker påverka samhälle och politik, ej-våldsamma metoder är de som använder alla tillgängliga medel utom explicit våld, exempelvis påverkan och manipulation, för att nå sina mål och slutligen, icke-våldsamma metoder handlar om omstörtande men explicit icke-våldsamma metoder (exempelvis strejker, blockader och ockupationer). ”Våldsbejakande”

Countering Violent Extremism, and the Evolving Crackdown on Far-Right Terrorism in America”, i *Journal for Deradicalization*, nr. 25, 2021, 74-116.

²⁵ För vidare diskussion, se: Per-Erik Nilsson, ”Manifestos of White Nationalist Ethno-Soldiers”, i *Critical Research on Religion* 10, nr. 2, 2022, 221–235.

²⁶ Se till exempel: François Furet, *The Passing of an Illusion: The Idea of Communism in the Twentieth Century*, Chicago och London: The University of Chicago Press, 1999; Vladimir Tismaneanu, *The Devil in History: Communism, Fascism, and Some Lessons of the Twentieth Century*, Berkeley: University of California Press, 2012.

²⁷ Svenska akademins ordlista, 2023. <http://svenska.se/saol>.

²⁸ Om våldsmonopol och liberala demokratier, se: Bruce Bachan, ”Liberalism and Fear of Violence”, i *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 4, nr. 3, 2007, 27-48; Adam Henschke, ”Rethinking the Nature of States and Political Violence”, *Ethics & International Affairs* 35, nr 1, 2021, 145–58; Slavoj Žizek, *Violence: Six Sideways Reflexions*, New York: Picador, 2008.

²⁹ Alex Schmid, *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*, Terrorism and Counter-Terrorism Studies, ICCT Research Papers, 2013.

skulle således kunna åsyfta de första två metoderna men inte den sistnämnda. En organisation kan till exempel vara ej-våldsam men hylla och uppvigla andra till att begå våldsamma handlingar.

Vidare är engelskans *extremism* ofta synonymt med svenskans ”våldsbejakande extremism”, eftersom ”extremism” i sig ofta ses som just ”våldsbejakande”, men inte alltid våldsam. Samtidigt är ”extremism” som fenomen en form av gråzon vad det gäller våld och våldsuppvigling, varför absoluta och binära kategoriseringar är svåra att göra.³⁰

2.2 Extremism

Inom forskningen är extremismbegreppet omdebatterat. En vanlig förståelse av ”extremism” grundar sig i socialpsykologi. Inom socialpsykologisk forskning, så väl som inom många antropologiska, sociologiska och evolutionspsykologiska perspektiv, används flera teorier som förklarar att gruppidentiteter skapas och upprätthålls genom en negativ identifiering med ut-grupper. Alltså, ”vi” är vad ”de” inte är.³¹

Det som utmärker ”extremism” från andra politiska hållningar (t.ex. moderata och radikala), grundar sig just i hur in- och ut-grupper identifieras.³² Enligt exempelvis J.M Berger, handlar det om ”tron att en in-grupps framgång eller överlevnad aldrig kan separeras från nödvändigheten att ta till våldsamma handlingar mot en ut-grupp”.³³ För att något ska kunna klassificeras som ”extremism” innebär det att ”behovet av skadliga aktiviteter [mot en ut-grupp] måste vara ovillkorliga och oskiljaktiga från in-gruppens förståelse av framgång”.³⁴

Är då allt våld mot en ut-grupp ”extremistiskt”? Berger skiljer här mellan villkorade konflikter och ”extremism”. I villkorade konflikter, när exempelvis en nation invaderas, kan våldsamma handlingar mot den invaderande ut-gruppen vara fullt

³⁰ Milo Comerford, Jacob Davey och Jakob Guhl, ”’Screw Your Optics!’ The Ambivalent Role of Violence in Islamist and Far-Right Extremism”, i *Routledge Handbook of Non-Violent Extremism: Groups, Perspectives, and New Debates*, red. Elisa Oroino and William Allchorn, London och New York: Routledge, 2023, 34-50.

³¹ Se vidare: Matthew J. Hornsey, ”Social identity theory and self-categorization theory: A historical review”, i *Social and Personality Psychology Compass* 2, 2008, 204-222; Anders Strindberg, *Social Identity Theory and the Study of Terrorism and Violent Extremism*, FOI-R—5062--SE, Totalförsvarets forskningsinstitut, Stockholm, 2020; Henri Tajfel och John C. Turner ”The social identity theory of intergroup behavior”, i *Psychology of Intergroup Relations* 5, 1986, 7-24.

³² J.M. Berger, *Extremism*. Cambridge: The MIT Press, 2018, 44

³³ Berger. *Extremism*, s. 44.

³⁴ Berger. *Extremism*, s. 45.

legitima.³⁵ Problemet som infinner sig här är att olika in-grupper har olika världs-åskådningar och ideologier som innebär att vad för dem är legitima skäl för våld, är för andra illegitima.³⁶

Kärnan i socialpsykologiska förståelser av ”extremism”, som Bergers, handlar således om att förstå in- och ut-gruppsrelationer samt hur en in-grupps ideologiska självförståelse relaterar till ut-gruppen.

Oavsett hur ”extremism” definieras är det ett relationellt begrepp – det ”extrema” är extremt i relation till det ”normala”.³⁷ Det väcker frågor om vad det ”normala” egentligen är. Den ”våldsbejakande” delen i ”våldsbejakande extremism” kan även den förstås som relationell. Quassim Cassam, som talar om ”ideologisk extremism”, menar att det åsyftar benägenheten att med våld ta ideologiska logiker till sin slutspets.³⁸ Enligt Cassam kan extremism således förstås som både ideologisk (idéer om vad det goda (eller rätta) samhället är) och metodmässig (hur det goda samhället ska realiseras).

Cassam lägger dock till ytterligare en aspekt, nämligen tankesätt (*mindset*), vilket innefattar attityder, emotioner och tankemönster.³⁹ Att analysera tankesätt handlar om att inte endast fokusera på vad extremister tror på, eller hur de tror, utan snarare hur attityder, emotioner och tankemönster i samspel med ideologiska övertygelser leder dem till att handla på vissa sätt.⁴⁰ Enligt Cassam är dessa komponenter typiskt sett apokalyptiska, konspiratoriska och utopiska, som i sin tur kopplas samman med en besatthet av renhet (politisk, raslig eller religiös).⁴¹ Den apokalyptiska komponenten handlar om övertygelsen av en nära förestående katastrof som stöds av den konspiratoriska vilken är övertygelse av att en konspiration är orsaken till apokalypsen. Dessa två komponenter hindrar realiserandet av den tredje komponenten, utopin. För extremister är då våldsamma metoder legitima för att bryta konspirationen för att hindra apokalypsen så att den ideologiska rena utopin kan införlivas.⁴²

³⁵ Berger, *Extremism*, s. 45.

³⁶ För vidare diskussion, se: Nilsson, ”Manifestos of White Nationalist Ethno-Soldiers”, s. 221–235.

³⁷ Quassim Cassam, *Extremism: A Philosophical Analysis*, London och New York: Routledge, 2022, 4.

³⁸ Cassam, *Extremism: A Philosophical Analysis*, s. 59.

³⁹ Cassam, *Extremism: A Philosophical Analysis*, s. 23.

⁴⁰ Cassam, *Extremism: A Philosophical Analysis*, s. 59 och 112.

⁴¹ Cassam, *Extremism: A Philosophical Analysis*, s. 33.

⁴² Det ska dock tilläggas att för många extremistiska ideologiska strömningar ses apokalypsen som ett nödvändigt ont för utopins realiserande, exempelvis bland accelerationister. Om accelerationism online, se: Deebe Shadnia, Alex Newhouse, Matt Kriner, and Arthur Bradley, *Militant Accelerationism Coalitions: A Case Study in Neo-Fascist Accelerationist Coalition Building Online*, Middlebury Institute of International Studies at Monterey, Tech Against Terrorism, 2022. https://www.techagainstterrorism.org/wp-content/uploads/2022/06/-CTEC__TAT-Accelerationism-Report-.pdf.

Oavsett vilken definition av extremism som används i forskning är det utifrån ovan diskussion viktigt att se extremism i relation till något. Svenska akademins ordbok beskriver exempelvis substantivet ”extrem” som ”det yttersta” i relation till ”begrepp som ställs i motsats till varandra”.⁴³ Att utgå från att ”extremismens” motpol är den demokratiska rättsstatens normaltillstånd, kan i sig ses som relativt opöblematiske så länge som det finns en förståelse för att det handlar om politiska, kontextuella och flytande ramar samt att ”extremismbegreppet” är tydligt definierat.

2.3 Extremistiska miljöer, otydliga gränser och ideologiska smörgåsbord

Precis som ”våldsbejakande extremism”, präglas underkategorierna ”högerextremism”, ”vänsterextremism” och ”islamistisk extremism” av otydliga gränsdragningar.

Sedan länge har forskare till exempel observerat att vänster-högerskalan är flytande och icke linjär. Den beror delvis på vad politiska partier identifierar som sina huvudfrågor och driver för politik (utbud) samt vad väljare givet de politiska konfliktlinjerna tolkar som det ena eller andra lägret (perception).⁴⁴ Flera europeiska studier visar exempelvis att de markanta skiljelinjerna på 80-talet gick mellan ekonomisk omfördelning och skattepolitik medan det 20 år senare har kommit att handla om synen på invandring, kultur och social rättvisa.⁴⁵

Vidare är det inte självklart vilka politiska frågor som från ett analytiskt perspektiv ska benämnas en ideologisk inriktning eller rörelse. Är en rasistisk och auktoritär rörelse till exempel per automatik att betrakta som ”högerextrem”? Hur ska då ”vänsterextrema” rörelser som förespråkar våld, auktoritarism och antisemitism förstås?⁴⁶ Hur förstås nationalistiska och separatistiska rörelser som delvis bygger

⁴³ Svenska Akademiens ordbok, ”Extrem”, 15 april, 2023, <https://www.saob.se/artikel/-?seek=extrem&pz=6>.

⁴⁴ Romain Lachat, ”Which Way from Left to Right? On the Relation between Voters’ Issue Preferences and Left–Right Orientation in West European Democracies”, i *International Political Science Review* 39, nr. 4, 2018, 420.

⁴⁵ Catherine E. de Vries och Erica E. Edwards, ”Taking Europe to Its Extremes: Extremist Parties and Public Euroscepticism”, *Party Politics* 15, nr. 1, 2009, 5–28; Catherine E. de Vries, Armen Hakhverdian och Bram Lancee, ”The Dynamics of Voters’ Left/Right Identification: The Role of Economic and Cultural Attitudes”, i *Political Science Research and Methods* 1, nr. 2, 2013, 223–238.

⁴⁶ Se: Daniel Allington, ”’Hitler had a valid argument against some Jews’: Repertoires for the denial of antisemitism in Facebook discussion of a survey of attitudes to Jews and Israel”, i *Discourse, Context & Media* 24, 2018, 129–136; Robert Fine och Philip Spencer, *Antisemitism and the left: On the return of the Jewish question*, Manchester: Manchester University Press, 2017.

på socialistiska eller kommunistiska ideologiska grunder?⁴⁷ I många fall finns många ideologiska överlappningar mellan ”extremistiska miljöer” som typiskt sett inbegriper antisemitism, misogyni, totalitarism, kön och genus.⁴⁸

2.3.1 Extremistiska miljöer

Inom svensk forskning och myndighetsprosa används begreppet miljö för att avgränsa olika extremistiska ideologiska inriktningar. Vad som egentligen menas med miljö lämnas dock ofta okommenterat. Enligt Svenska Akademiens ordbok är miljö ”den omgivning (av natur- l. samfundsförhållanden) vari man rör sig o. verkar; omvärld; atmosfär”.⁴⁹ För individer som lever merparten av sina liv i isolerade ideologiska grupper eller samhällen (exempelvis IS) kan miljö användas relativt oproblematiskt. Men, detta är sällan fallet. Människor rör sig sannolikt i flera olika miljöer samtidigt och via digitala medier finns en mängd olika digitala miljöer att röra sig i. I relation till digitala medier kan då en ideologisk miljö förslagsvis förstås som en ideologiskt sammanhållen omgivning eller atmosfär. Att röra sig i en miljö betyder dock inte att individer stödjer den miljön.

Vad gör då en miljö ”extremistisk”? I relation till Bergers definition av ”extremism” skulle den ideologiska miljön som studeras sättas i relation till in- och utgrupps identifieringar. Vilka är de huvudsakliga fienderna till in-grupper och uttrycks ett behov att förrinta ut-gruppen för in-gruppens fortlevnad? Är våld metoden för att förrinta ut-gruppen? I relation till Cassam blir centrala frågor om det generella tankemönstret som dominerar i miljön och leder till en våldslogik. Handlar förståelsen av hot mot en in-grupp om ett evigt ras- eller religionskrig där in-gruppen förstås som frontsoldater i detta krig? Är viljan att bekämpa en ideologi per automatik ”våldsbejakande”? Om legitima metoder för att bekämpa politiska ideologier är våldsamma, bör de per automatik falla inom ramen ”våldsbejakande”?⁵⁰

”Högerextremism” är ett frekvent begrepp inom forskning för att definiera ideologiska strömningar som är direkt eller indirekt sprungna ur nationalsocialism och fascism. Begreppet åsyftar vanligtvis grupper och individer som arbetar med utom-

⁴⁷ Leena Malki, ”Left-Wing Terrorism”, i *Routledge Handbook of Terrorism and Counterterrorism*, red. Andrew Silke, London och New York: Routledge, 2018, 87-97.

⁴⁸ Se till exempel: Ayad, *Islamogram: Salafism and Alt-Right*. s. 10; Lucas Gottzén, *Män, maskulinitet och våldsbejakande extremism: En kunskapsöversikt*, Center mot våldsbejakande extremism, Stockholm, 2022, https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/zmnptsg/22-8978_-_maskulinitet_221202_webb_tillg.pdf; Jeffrey Herf, *Nazi Propaganda for the Arab World*, New Haven och London: Yale University Press, 2009; Graham Macklin, ”A Fascist ‘Jihad’: Captain Robert Gordon-Canning, British Fascist Antisemitism and Islam”, i *Holocaust Studies* 15, nr. 1–2, 2009, 78–100.

⁴⁹ Svenska Akademiens ordbok, ”Miljö”, april 6, 2022, https://www.saob.se/artikel/?unik=M_0805-0339.75GB.

⁵⁰ Sebastian Jungkunz, ”Towards a Measurement of Extreme Left-Wing Attitudes”, i *German Politics* 28, nr. 1, 2019, 101–22.

och ickedemokratiska metoder för att få till stånd en samhällsförändring, där våld ses som en central och legitim metod.⁵¹ Ofta framhålls att detta skiljer ”högerextremism” från den så kallade ”radikala högern”, som typiskt bygger på post-fascistiska ideologiska strömningar, dock ej uteslutande, men som arbetar inom den demokratiska parlamentarismens gränser och som inte heller nödvändigtvis vill omkullkasta den.⁵²

Både ”extrem-” och ”radikalhöger” används alltså ofta som samlingsnamn för ett ideologiskt spektrum snarare än en specifik ideologi. Flertalet forskare arbetar med begrepp som ligger närmare hur aktörer själva identifierar sig (så kallade emiska begreppet), exempelvis radikalnationalism.⁵³ Vidare används begrepp olika på olika språk och av olika forskare. Vad som är *far-right* för en forskare, är synonymt med *extreme right* för den andre och *radical right* för den tredje.⁵⁴

”Vänsterextremism” kopplas vanligtvis ihop med historiska perioder i Europa och USA. Under 1900-talets början skedde en rad terrorattentat i Europa,⁵⁵ och under den så kallade ”nya vänster-vågen” under 1960- och 1980-talen var många anarkistiska och socialistiska rörelsen aktiva i olika typer av våldsam aktivism i Europa och USA.⁵⁶ Sedan 1980-talet har merparten säkerhetstjänster i väst sett ”vänsterextremism” som ett avsevärt mindre angeläget problem än ”högerextremism” och ”extremistisk islamism”, även om den här bilden håller på att förändras i flera länder. EU:s samordnare mot terrorism skrev till exempel 2021 att ”vänster- och anarkistisk extremism” har varit stabilt låg men att det finns tecken på att den i EU-

⁵¹ Se: Anders Ravik Jupskås och Iris Beau Segers, ”What is right-wing Extremism?”, i *Knowing what's (far) right: A compendium*, red. Anders Ravik Jupskås och Eviane Leidig, Oslo: C-Rex, 2020, 7-9.

⁵² Anders Ravik Jupskås, ”What is right-wing radicalism?”, i *Knowing what's (far) right: A compendium*, red. Anders Ravik Jupskås och Eviane Leidig, Oslo: C-Rex, 2020, 10-12.

⁵³ Se: Benjamin R. Teitelbaum, *Lions of the North: Sounds of the New Nordic Radical Nationalism*, Oxford och New York: Oxford University Press, 2017; Nicola Karcher och Markus Lundström, ”The Nature of Nordic Fascism: An Introduction”, i *Nordic Fascism: Fragments of an Entangled History*, red. Nicola Karcher och Markus Lundström. London och New York: Routledge, 2022, 1-14.

⁵⁴ Se till exempel Anti Defamation Leagues beskrivningar av begreppen som synonyma med varandra: ADL, ”Extreme Right”, 4 maj, 2017, <https://www.adl.org/resources/glossary-term-/extreme-right-radical-right-far-right>. För en definition av *far-right*, se: Miller-Idriss, ”Hate in the homeland”, s. 4-15; Cas Mudde, *The Far Right Today*, London: Polity, 2019. För *radical right*, se: Jens Rydgren, ”The Radical Right: An Introduction”, i *The Oxford Handbook of the Radical Right*, red. Jens Rydgren, Oxford: Oxford University Press, 2018, 1-15. För *extreme right* i en skandinavisk kontext, se: Anders Widfeldt, *Extreme Right Parties in Scandinavia*, London och New York: Routledge, 2015.

⁵⁵ Malki, ”Left-Wing Terrorism”. Om det sena 1800- och tidiga 1900-talet, se: Richard Bach Jense, *The Battle against Anarchist Terrorism: An International History, 1878–1934*, New York: Cambridge University Press, 2014.

⁵⁶ Se: David Rapoport, *Waves of Global Terrorism: From 1879 to the Present*, New York: Columbia University Press, 2022, 151-196.

länder ökat under pandemin.⁵⁷ I Grekland, Tyskland och USA framhålls exempelvis att ”vänsterextrema” terrordåd är långt många fler än ”högerextrema” och ”islamistiska”, om än mindre dödliga.⁵⁸

Generellt sätt kan dock sägas att, utifrån den knapphändiga forskning som har identifierats för denna studie, handlar ”vänsterextremism” om ideologiska strömningar som med våldsamma medel vill etablera en samhällsordning som bygger på anarkistiska, kommunistiska eller socialistiska ideal som är starkt antikapitalistiska, antiimperialistiska och emot ekonomisk globalisering.⁵⁹

”Islamistisk extremism” är likt de tidigare två begreppen omgärdat av en definitionsproblematik. Matthew Wilkinson definierar ”islamistisk extremism” som en ”lojalitet” till islam som innebär ”kravet att etablera en islamisk stat baserad endast på sharialagar” samt att ”förkasta och förgöra, som ett uttryck för tro, alla andra religioner och deras följare, vilket inkluderar icke-muslimer och ’felaktiga’ muslimer”.⁶⁰ Wilkinson särskiljer ”islamistisk extremism” från ”icke-våldsam islamistisk extremism”, vilket innebär att våld ses som en inbegripen kategori i ”extremism”. Andra begrepp som används mer eller mindre synonymt med Wilkinsons definition är ”salafi-jihadism” eller bara ”jihadism”.⁶¹ I relation till ”våldsbejakande extremism” handlar det då om islamiska teologiska och ideologiska perspektiv som främjar, stöder eller utövar våld för att uppnå en samhällsordning där islam utgör den övergripande principen för dess struktur, samt uttraderandet av religiösa och politiska element som inte anses falla inom ramen för detta.

Det är dock viktigt att notera att islamism är ett komplext begrepp som ofta har använts på problematiska sätt. Västvärldens forskare började på allvar uppmärksamma islams politiska aspekter under sent 70-tal, ofta i syfte att förstå ett ”hot”

⁵⁷ EU Counter-Terrorism Coordinator, *EU action to counter left-wing and anarchist violent extremism and terrorism: Discussion paper*, nr. 10101/21, The Hague: International Centre for Counter-Terrorism, 28 juni, 2021. <https://www.icct.nl/sites/default/files/import/publication/eu-council-violent-left-wing-extremism-ctc-paper-10101-21.pdf>.

⁵⁸ Teun van Dongen, Matthew Wentworth och Hanna Rigault Arkhis, *Terrorist Threat Assessment 2019-2021*, The Hague: International Centre for Counter-Terrorism, 2022, <https://www.icct.nl/sites/default/files/2022-12/Terrorist-Threat-Assessment-2019-2021.pdf>; Peter Bergen och David Serman, *What is the Threat to the United States Today?*, New America, 2021, <https://www.newamerica.org/international-security/reports/terrorism-in-america/what-is-the-threat-to-the-united-states-today/>.

⁵⁹ Jungkunz, ”Towards a Measurement”, s. 101–22. Se även: Ashton Kingdon och Briony Gray, ”The Class Conflict Rises When You Turn up the Heat: An Interdisciplinary Examination of the Relationship between Climate Change and Left-Wing Terrorist Recruitment”, i *Terrorism and Political Violence* 34, nr. 5, 2022, 1041-1056.

⁶⁰ Matthew L. N. Wilkinson, *The Genealogy of Terror: How to Distinguish between Islam, Islamism, and Islamist Extremism*, London och New York: Routledge, 2019, s. 5-6.

⁶¹ Se: Jytte Klausen, *Western Jihadism*, New York: Oxford University Press, 2021; Magnus Ranstorp och Filip Ahlin, red., *Salafi-Jihadism and Digital Media: The Nordic and International Context*, London och New York: Routledge, 2022.

eller lösa ett ”problem”.⁶² De senaste två årtiondena har forskning om islamism ramats in av kriget mot terrorism och den så kallade terrorforskningen.

Det har funnits en tendens att reducera begreppet till att beskriva en specifik förståelse av islam – en specifik politisk agenda – och dessutom ofta genom tautologiska definitioner. Exempelvis har en tongivande amerikansk forskare definierat islamism som ”uppfattningen att islam bör vara vägledande inom både politiken och privatlivet”.⁶³ En ledande fransk forskare menar att begreppet beskriver ”ett islamiskt statsbyggnadsprojekt”,⁶⁴ en annan att islamismen är ”en instrumentalisering av islam av individer, grupper och organisationer i syfte att uppnå politiska målsättningar”.⁶⁵ Detta lämnar dock frågan öppen – vad är islam?

För att besvara frågan om islams essens har många försök gjorts att reducera islam till ett statistiskt och enhetligt tankegods.⁶⁶ Inom islam finns ett brett spektrum av tolkningar av vad islam inbegriper och förpliktar, och islamismens gemensamma nämnare är att *en tolkning av islam* hävdas som den organiserande principen för ett sätt att tänka, tala och handla politiskt i syfte att utmana den moderna sekularismens strukturer och ideal.⁶⁷ Med andra ord är det inte givet på förhand vad en särskild aktör åsyftar med islam när denne genom våld söker etablera en samhällsordning där islam är den överordnade samhällsprincipen.⁶⁸

2.3.2 Otydliga gränser

I grunden rör alla begrepp som diskuteras här frågan om analytiska gränsdragningar. En tydlig problematik i relation att klassificera ”vänsterextremism” är exempelvis att identifiera ideologiska grunddrag som i vardagligt tal ses som ”vänster”. Inom flera amerikanska studier som har aggregerat data om extremistiskt våld i USA räknas även ”svart-nationalism” (*Black nationalism*) och separatism till den ”vänsterextrema” ideologiska sfären,⁶⁹ samtidigt som många av dess ideologiska

⁶² Anders Strindberg och Mats Wärn, *Islamism: Religion, Radicalization, Resistance*, Cambridge: Polity Press, 2011, s. 3-4.

⁶³ Sher Berman, ”Islamism, revolution, and civil society”, i *Perspectives on Politics* 1, nr. 2, 2003, s. 257.

⁶⁴ Olivier Roy, *Globalized Islam: The Search for a New Ummah*, New York, Columbia University Press, 2006, s. 2.

⁶⁵ Guilain Denoëux, ”The forgotten swamp: Navigating political Islam”, i *Middle East Policy* 9, nr. 2, 2002, s. 61.

⁶⁶ Strindberg och Wärn, *Islamism: Religion, Radicalization, Resistance*, s. 10-42.

⁶⁷ Strindberg och Wärn, *Islamism: Religion, Radicalization, Resistance*, s. 2.

⁶⁸ För en typologi på salafistiska inriktningar, se: Quintan Wiktorowicz, ”Anatomy of the Salafi Movement”, i *Studies in Conflict & Terrorism* 29, nr. 3, 2006, s. 207-39.

⁶⁹ Joshua Freilich, Steven Chermak, Roberta Belli, Jeff Gruenewald och William Parkin, ”Introducing the United States Extremist Crime Database (ECDB)”, i *Terrorism and Political Violence* 26, nr. 2, 2014, 372-384; Jason R. Silva, ”Ideologically Motivated Mass Shootings: A Crime Script Analysis of Far-Right, Far-Left, and Jihadist-Inspired Attacks in the United States”, i *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism* 18, nr. 1, 2023, 1-23.

grunddrag påminner om etnopluralistiska hållningar som oftast associeras med ”högerextremism”.⁷⁰ ”Högerextremism” har i sin tur kritiserats vida i forskningen, särskilt i relation till fascism. Många ser fascism som idealtypen av högerextremism, medan många andra forskare och många fascister själva, menar att fascism vare sig är höger eller vänster.⁷¹

Vidare finns det två utmärkande drag för ideologiska utvecklingar inom dagens digitala miljöer som komplicerar ”miljö”-begreppet och som kallas för kumulativ- och smörgåsbordsextremism. Enligt Roger Eatwell handlar kumulativ extremism om hur olika typer av polariserande ”extremism” förstärker varandra och leder till våldsspiraler.⁷² Ariel Koch använder Eatwell’s begrepp och menar att de tre klassiska typerna av ”extremism” inte bara förstärker varandra, utan är beroende av varandra för att legitimera sina handlingar.⁷³ Kumulativ extremism har också använts som ett begrepp för att beskriva hur olika extremistiska grupper och rörelser använder olika typer av bevekelsegrunder för att mobilisera olika typer av målgrupper.⁷⁴ I en studie av eskalering och de-eskalering mellan ”extremhöger-” och ”anti-minoritetsgrupper”, ”militanta antifascister” och ”antirasister” samt ”islamister” i Storbritannien sedan 1950-talet, menar dock Graham Macklin och Joel Busher att fenomenet inte alltid, eller ens sannolikt, leder till våldsspiraler.⁷⁵

⁷⁰ Enligt Darryl Johnson bygger delar av den svarta nationalismen i USA på ideologiska föreställningar om raslig renhet och territoriell separatism där aktiv rasism, antisemitism och aversion mot LGBTQ-individer och grupper är framträdande. Vidare är konspirationsteorier om att den ”vita rasen” är odlad i provrör, att judar låg bakom den transatlantiska slavhandeln eller att förintelsen aldrig ägt rum tongivande konspirationsteorier som präglar tankegodset inom delar av den svarta nationalismen i USA. Se: Darryl Johnson, ”Return of the violent black nationalist”, *Southern Poverty Law Center*, Montgomery, 2017, <https://www.splcenter.org/fighting-hate/intelligence-report/2017/return-violent-black-nationalist>. Begreppet ses dock som kontroversiellt och rasistiskt av flera forskare som ifrågasätter dess. Se till exempel: Aleena Aspervil, ”If the Feds Watching: The FBI’s Use of a Black Identity Extremist Domestic Terrorism Designation to Target Black Activists & Violate Equal Protection”, *Howard Law Journal* 62, nr. 3, 2018-2019, 907-950.

⁷¹ Se vidare: Tamir Bar-On, ”The French New Right: Neither Right, nor Left?”, i *Journal for the Study of Radicalism* 8, no. 1, 2014: 1-44; Robert D. Zaretsky, ”Neither Left, nor Right, nor Straight Ahead: Recent Books on Fascism in France”, i *The Journal of Modern History* 73, no. 1, 2001: 118-132.

⁷² Något symptomatiskt för forskning om ”extremism” definierar Eatwell inte begreppet. Se: Roger Eatwell, ”Community Cohesion and Cumulative Extremism in Contemporary Britain”, *The Political Quarterly* 77, nr. 2, 2006, 204-216.

⁷³ Ariel Koch, ”The Non-Jihadi Foreign Fighters: Western Right-Wing and Left-Wing Extremists in Syria”, *Terrorism and Political Violence* 33, nr. 4, 2021, 669-96.

⁷⁴ Isak Svensson och Desirée Nilsson, ”Capitalizing on Cleavages: Transnational Jihadist Conflicts, Local Fault Lines and Cumulative Extremism”, i *Studies in Conflict & Terrorism*, online first, 2022, 1-19.

⁷⁵ Graham Macklin och Joel Busher, ”The Missing Spirals of Violence: Four Waves of Movement–Counter-movement Contest in Post-War Britain”, i *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression* 7, nr. 1, 2015, 53-68.

En annan gränsdragningsproblematik är huruvida alla typer av ”extremism” ska förstås som jämlika eftersom det kan innebära att ideologiska skillnader överslätas samt att de förstås som isolerade öar i en större samhällsutveckling.⁷⁶

Ovan refererade studier diskuterar i huvudsak offlineaktivism, mobilisering och attentat. I en studie av kumulativ extremism i digitala miljöer framhåller William Alcorn att det finns empiriskt stöd för fenomenen. Alcorn visar hur terrorattentat av ”radikala islamister” i Storbritannien i vissa fall har lett till en tydlig radikalisering av ”högerextremister” (*radical right extremists*) i digitala medier, som i sin tur har mobiliserat aktivister offline.⁷⁷ Det handlar dock inte om en förutbestämd logik och enligt Alcorn behövs en bättre förståelse för hur nyhetsmediers rapportering och händelser (t.ex. en terrorattack) kan leda till radikalisering samt hur dessa utvecklingar påverkar mobilisering offline.⁷⁸

Ett annat fenomen som diskuteras inom relativt nypublicerad forskning är ”extremistiska miljöers” post-organisationella utveckling, som främst diskuteras i relation till ”högerextremism”.⁷⁹ Observationen av fenomenet bygger på hur digitala medier har möjliggjort transnationella nätverk där taktik, kultur och ideologiska influenser utgör grunder för snabbt föränderliga lösa, eller helt ostrukturerade nätverk, i stället för tydliga organisationer.⁸⁰ Mot denna bakgrund menar Benjamin Lee och Kim Knott att ”högerextremister” inte bör ses som bundna till en specifik grupps ideologi, utan att ”högerextremistisk” aktivism bör förstås som mer autonom och flytande.⁸¹

Ett relaterat begrepp till den post-organisationella utveckling är hybrid- eller idiosynkratisk ideologi.⁸² Säkerhetspolisen benämner detta som ”ideologiska smörgåsbord”,⁸³ medan exempelvis Hicham Tiflati använder begreppet ”marknads- och salladsbarsideologi”.⁸⁴ Med begreppen menas hur individer och grupperingar plockar russin från olika ideologiska kakor och skapar ideologiska narrativ som är

⁷⁶ Joel Busher och Graham Macklin, ”Interpreting ‘Cumulative Extremism’: Six Proposals for Enhancing Conceptual Clarity”, i *Terrorism and Political Violence* 27, nr. 5, 2015, 884-905.

⁷⁷ William Alcorn, ”Cumulative Extremism and the Online Space: Reciprocal Radicalisation Effects Between the Extreme Right and Radical Islamists in the UK”, i *Digital Extremisms: Readings in Violence, Radicalisation, and Extremism in Online Spaces*, red. Mark Littler and Benjamin Lee. Cham: Palgrave Macmillan, 2020, 37-62.

⁷⁸ Alcorn, ”Cumulative Extremism and the Online Space”, s. 57.

⁷⁹ Comerford, Davey och Guhl, ”Screw Your Optics!”, s. 42.

⁸⁰ Bruce Hoffman och Colina Clarke, ”The Next American Terrorist”, i *The Cipher Brief*, 2 juli, 2020. <https://www.thecipherbrief.com/the-next-american-terrorist>.

⁸¹ Benjamin Lee och Kim Knott, ”More Grist to the Mill? Reciprocal Radicalisation and Reactions to Terrorism in the Far-Right Digital Milieu”, i *Perspectives on Terrorism* 14, nr 3, 2023.

⁸² För en översikt, se: Jesse J. Norris, ”Idiosyncratic Terrorism”, i *Terrorism Research Initiative* 14, nr. 3, 2020, 2–18.

⁸³ Ranstorp och Ahlin, ”Den våldsbejakande högerextrema miljön”, s. 144.

⁸⁴ Hicham Tiflati, ”The Extremism Market and Salad Bar Ideology”, i *European Eye on Radicalization*, 11 Oktober 2022, <https://eeradicalization.com/the-extremism-market-and-salad-bar-ideology/>.

eller mindre koherenta, men som ofta bygger på ideologiska källor som i sig är motsägelsefulla. Detta är i sig inget nytt fenomen men det förefaller ha blivit mer omfattande och mer komplext i takt med de digitala mediernas utveckling.

Kumulativ extremism, ideologiska smörgåsbord och den post-organisationella utvecklingen visar på överlappningar mellan olika extremistiska miljöer, vilket gör dessa avgränsningar långt ifrån oproblematiske.⁸⁵

2.4 Slutsatser

I det här kapitlet har de centrala begreppen ”våldsbejakande” och ”extremism”, samt de olika ideologiska ”miljöerna” som begreppen är tänkta att fånga, diskuterats. Det framgår att inget av begreppen med enkelhet kan definieras. Detta är inte unikt för ”våldsbejakande extremism” som forskningsområde utan en central problematik i forskning över lag. En utmärkande svårighet handlar dock om att använda begrepp som är etablerade i andra institutioner men som inte med lätthet översätts till akademisk forskning. Som paraplybegrepp kan ”våldsbejakande extremism” vara ett pedagogiskt grepp för att ge en övergripande bild av de fenomen som diskuteras. Men det räcker med att skrapa på ytan på begreppet för att se hur det både i sig självt är svårdefinierat och kan komma att inbegripa en mångfald av heterogena fenomen.

En liknande problematik infinner sig i begreppet ”extremistiska miljöer”. Inom forskningen råder det långt ifrån enighet om den ena eller andra organisationen eller ideologin ska betraktas som ”höger”, ”vänster” eller ”islamistisk”. Kopplat till detta är fenomenen kumulativ och smörgåsbordsextremism som visar på både överlappningar mellan miljöerna och att de formar varandra.

Mot denna bakgrund ges här fyra förslag för att hantera denna problematik i framtida forskning.

- För det första behöver den här begreppsheterogeniteten och otydligheten behandlas transparent i forskning. Det innebär att tydligt definiera vad som studeras och inte studeras. Vidare behöver annan forskning översättas till den definierade begreppsapparaten som används. Detta gäller särskilt aggregerade studier där de ideologiska ”miljöerna” ofta definieras på en generaliserande nivå.
- För det andra bör forskning inte utgå från att tidigare forsknings klassificeringar av ideologier och rörelser är analoga med den aktuella forskningens begreppsdefinitioner. De fenomen som studeras är inte statiska ”miljöer” utan förändras, omformas och kan ta nya inriktningar. En viktig aspekt av detta är att förstå de fenomen som studeras utifrån deras

⁸⁵ Se: Anne Speckhard och Molly D. Ellenberg, ”ISIS in Their Own WordsAuthor(s)”, i *Journal of Strategic Security* 13, nr. 1, 2020, 82-127.

egna premisser. Detta gäller särskilt i relation till kumulativ extremism och den post-organisationella utvecklingen.

- För det tredje varken uppstår eller sker ”extremism” i ett vakuum. Kumulativ extremism är ett förtjänstfullt begrepp som belyser hur ”extremistiska” rörelser är sammanflätade på komplexa sätt, men det gäller även samhället i stort.
- Slutligen är empirisk forskning av de fenomen som studeras avgörande för att inte skapa papperstigrar av fenomen som uppstår i själv-refererande forskning. Empirisk forskning bör vidare användas för värdering och utveckling av teoretiska och analytiska begrepp i en iterativ process; det vill säga att den teoretiska begreppsapparaten är flexibel, utvärderas och definieras i enlighet med empiriska resultat.

3 Propaganda och digitala medier

”Propaganda” är ett begrepp som försöker fånga komplexa kommunikativa, sociala och psykologiska fenomen. ”Propaganda” används ofta i vardagligt tal som aggressiv kommunikation eller som ett sätt att smutskasta kommunikation som en betraktare inte håller med om.

Svenska akademins ordbok definierar ”propaganda” som en verksamhet i tal och skrift (exempelvis reklam) som syftar till att breda ut politiska idéer och åsikter i samhället och påverka människors beteenden i en viss riktning. Verksamheten beskrivs vidare ofta ha en klandrande innebörd och vara lögnaktig eller snedvriden. Att bedriva ”propaganda” handlar då om att ”försöka vinna anhängare för ngt, ivrigt verka för ngt; (sträva att) utbreda l. hamra in en åsikt o. d.”.⁸⁶

Inom forskningen som direkt eller indirekt fokuserar på ”propaganda” används en rad olika definitioner. För att grunda framtida analys av ”propaganda” diskuteras klassisk propagandaforskning i det här kapitlet. Utöver ”propagandabegreppet” diskuteras ”desinformation”, som kommit att bli ett alltmer framträdande begrepp i forskning. Kapitlet avslutas med att belysa två typer av kommunikationsgenrer som har kommit att används frekvent i ”extremistiska miljöer”, nämligen tvetydig och kodad kommunikation.

3.1 Propaganda

”Propaganda” är ett analytiskt svårdefinierat begrepp och forskningsfältet inbegriper en rad olika vetenskapsteoretiska utgångspunkter som påverkar hur ”propaganda” förstås och analyseras. I forskningen är det omdebatterat huruvida ”propaganda” är ett modernt fenomen eller inte. Det finns gott om historiska exempel som sträcker sig tusentals år bakåt i historien, även om ”propaganda” som begrepp inte existerade då.⁸⁷ ”Propaganda” har historiskt inte setts som något uteslutande negativt och många forskare framhåller detta även idag - att ”propaganda” är en

⁸⁶ Full definition: ”värksamhet [sic] (i tal l. skrift) l. åtgärd för att utbreda vissa (i sht politiska) idéer l. åsikter l. läror o. d.; agitation; påverkan (i viss riktning) av människors beteende; äv.: värksamhet för att förmå ngn att köpa en viss vara o. d.; reklam; äv. konkret(are): skrift l. tal o. d. som innehåller uttryck för dylik värksamhet; ofta med klandrande innebörd: lögnaktig l. snedvriden upplysning. Göra l. driva propaganda för ngt, försöka vinna anhängare för ngt, ivrigt verka för ngt; (sträva att) utbreda l. hamra in en åsikt o. d”. Svenska akademins ordbok, ”Propaganda”, 10 april, 2023, <https://www.saob.se/artikel/?seek=propaganda&pz=1>.

⁸⁷ Se: Garth S. Jowett and Victoria O'Donell, *Propaganda & Persuasion*, Los Angeles and London: Sage, 2015, s. 57-104.

kommunikationsform som kan användas för gott och ont.⁸⁸ Flera forskare framhåller dock att det var i början av 1900-talet, och särskilt under andra världskriget, som ”propaganda” kom att få de negativa konnotationer som det har än idag.⁸⁹

Peter K. Fallon delar upp ”propagandans” historia i tre faser.⁹⁰ Han identifierar den första fasen som ”propaganda 1.0”. Den här fasen har grunden i antikens Grekland och tidens teorier om retorik, övertygelse och övertalande. Den var i mångt och mycket interpersonell. ”Propaganda 2.0” tog fart med tryckpressens uppfinnande under 1400-talet. Med den kunde ”propaganda” spridas på ett aldrig tidigare skådat slag. Under industrialiseringen och elektrifieringen utvecklades nya massmedier, som TV och radio, med en enorm räckvidd och möjlighet till kontroll av vilken typ av information som olika målgrupper konsumerade. ”Propaganda 2.0” är i stor del en envägskommunikation men med internets framväxt och spridning börjar det ske förändringar. Målgrupper för ”propaganda” var inte längre endast konsumenter av den, de kunde nu själva skapa och dela ”propaganda” utan att behöva passera nyhetsmediernas eller kulturindustrins grindväktare. Det här är enligt Fallon ”propaganda 2.1”.

3.1.1 En klassisk utgångspunkt

En klassisk utgångspunkt för att analysera ”propaganda 2.0” är Jacques Elluls teorier om ”modern propaganda” från 1960-talet. Ellul såg ”propaganda” som ett sociologiskt fenomen och som en utveckling av det moderna teknologiska samhället och masskommunikation.⁹¹ Han diskuterar exempelvis hur sovjetisk ”propaganda” grundades i Ivan Pavlovs betingelsesteori, nazitysk propaganda i Sigmund Freuds teorier om bortträngning och libido samt att amerikansk ”propaganda” byggde på praktiskt inriktade lärandeteori.⁹² Ellul vände sig mot dåtidens, enligt honom, förenklande idéer att ”propaganda” handlar om att berätta övergripande historier med lögnar eller att ”propaganda” endast handlar om att påverka en målgrupp till att tro på det ena eller andra.⁹³

⁸⁸ Argumentet är då för vilket syfte propaganda används. Se: Donald A. Barclay, *Disinformation: The Nature of Facts and Lies in the Post-Truth Era*, London: Rowman and Littlefield, 2022, s. 173.

⁸⁹ Barclay, *Disinformation: The Nature of Facts and Lies*, s. 170.

⁹⁰ Peter K. Fallon, *Propaganda 2.1: Understanding Propaganda in the Digital Age*. Eugene: Cascade Books, 2022.

⁹¹ Se även: Johan Farkas och Christina Neumayer, ”Disguised Propaganda from Digital to Social Media”, i *Second International Handbook of Internet Research*, red. Jeremy Hunsinger, Lisbeth Klastrup och Matthew M. Allen. Dordrecht: Springer Netherlands, 2018, 1–17.

⁹² Jacques Ellul, *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*, New York: Vintage Books, 1973, s. 5.

⁹³ Ellul, *Propaganda*, s. x-xi.

Enligt Ellul handlade ”propaganda” om att provocera till handling, genom att få individer att handla irrationellt, vilket innebär att individer ”inte längre agerar baserat på egna val utan baserat på lösa reflexer”, att det inte handlar om att ”förändra opinioner, utan att väcka (*arouse*) en aktiv och mytisk tro”.⁹⁴ Den här mytiska tron handlar om människors djupaste ideal och grundläggande världsåskådningar och inte explicita ideologier. Detta kan, enligt Ellul, kombineras med människors behov och önskan till säkerhet, tillhörighet och att ses väl av andra.

Ellul ser således ”propaganda” inte som något som riktar sig mot en *enskild* individ, utan någon som förstås i sin relation till andra individer i termer av motivation, känslor och myter.⁹⁵ Ellul menar att en individ inte nödvändigtvis behöver tro på ”propagandan”. ”Propaganda” lämnar en individ i total frihet att tycka och tro vad denne vill, men styr dennes handlingar.⁹⁶ ”Propaganda” blir vidare effektiv endast när den sammanflätas med ett kollektiv. Kollektivets koordinering sker via en organisation. Det är när en individ handlar på dessa premisser som ”propagandan” retroaktivt kan legitimeras: ”Den som agerar på ”propaganda” kan aldrig gå tillbaka. Denne är nu tvungen att *tro* på ”propagandan” baserat på dennes tidigare handlingar”.⁹⁷

Vidare behöver ”propaganda” enligt Ellul vara total för att fungera, vilket innebär att den är kontinuerlig, uthållig och involverar alla till buds stående medier – litteratur, film, nyhetsmedier, historia och så vidare. ”Propagandisten använder ett tangentbord för att skapa en symfoni”, som han skrev.⁹⁸ Den här symfonin behöver inte nödvändigtvis bestå av lögnar. Propagandisten väljer ut ”en rad av fakta som är till förmån för propagandisten och förvränger dem genom att använda dem utanför sin kontext”.⁹⁹

I en av Elluls övergripande definitioner av ”propaganda” beskrivs fenomenet/-begreppet dock relativt konventionellt för sin tid: ”Propaganda” är ”ett medel för att nå makt genom psykologiskt manipulerade grupper eller folkmassor (*masses*), eller för att använda makt med stöd av folkmassan”.¹⁰⁰

Enligt Ellul finns olika typer av ”propaganda” som han delar in i fyra olika kontrasterande par: a) politisk och sociologisk; b) agiterande och integrativ; c) vertikal och horisontell; samt, d) rationell och irrationell.¹⁰¹

Politisk ”propaganda” organiseras av en specifik grupp för att påverka en bestämd grupp enligt ett tydligt syfte. Sociologisk ”propaganda” utgår inte från en specifik

⁹⁴ Ellul, *Propaganda*, s. 25.

⁹⁵ Ellul, *Propaganda*, s. 7.

⁹⁶ Ellul, *Propaganda*, s. 28.

⁹⁷ Ellul, *Propaganda*, s. 28.

⁹⁸ Ellul, *Propaganda*, s. 10.

⁹⁹ Ellul, *Propaganda*, s. 56 (fotnot).

¹⁰⁰ Larousse: La Grande Encyclopedie, ”Propagande”, 1975.

¹⁰¹ Ellul, *Propaganda*, s. 61-87.

grupp utan handlar om hur ”propaganda” sprider sig sömlöst, som något implicit antaget snarare än något explicit deklarerat. Agiterande ”propaganda” handlar om hur grupper uppmanas till olika typer av handlingar, som en revolt eller revolution. Integrativ ”propaganda” handlar om att ge en grupp sammanhållning. Med vertikal propaganda åsyftar Ellul hur en liten grupp av människor organiserar och sprider ”propaganda” uppifrån ner till befolkningen och med horisontell ”propaganda” hur gruppledare interagerar med gruppen eller massan för att betona jämställdhet, eller att ge sken av det. Slutligen handlar irrationell ”propaganda” om att spela an på människors myter och emotioner medan rationell ”propaganda” handlar om propaganda via förmenta fakta.

Utifrån Elluls forskning om ”propaganda” framgår att det är ett komplext fenomen som kräver tydlighet för att vara användbart analytiskt. Risken är, precis som Ellul kritiserade sina samtida kollegor för, att ”propaganda” blir synonymt med att påverka någon, vilket gör det till ett trubbigt analytiskt begrepp.

3.1.2 Att analysera propaganda i 10-steg

Garth Jowett och Victoria O'Donnell använder sig av en propagandadefinition som till del bygger på Elluls arbete. De menar dock att hans definition är så pass omfattande att den riskerar att bli intetsägende. De menar att ”propaganda är ett avsiktligt och systematiskt försök att forma uppfattningar, manipulera kognition, och styra beteende för att uppnå respons som tjänar propagandistens avsikter”.¹⁰² De framhåller att skillnaden mellan ”propaganda” och övertalning (*persuasion*) ligger i att ”propaganda” handlar om att tjäna propagandistens syften medan övertalning är en interaktiv process som tjänar till att tillfredsställa både övertalare och övertalad.¹⁰³

Enligt Jowett och O'Donnell behöver kommunikation uppfylla fyra kriterier för att kunna klassificeras som ”propaganda”. För det första behöver den vara avsiktlig och uppsåtlig. För det andra behöver den vara systematisk, metodisk och utföras med organisatorisk regelbundenhet. För det tredje behöver den syfta till att påverka en specifik målgrupp. Slutligen behöver ”propaganda” forma uppfattningar om sakernas ordning.¹⁰⁴

De har utvecklat en analysram i 10-steg för att analysera propaganda som är skalbar till den kontext som undersöks.¹⁰⁵

¹⁰² Jowett och O'Donnell, *Propaganda & Persuasion*, s. 7.

¹⁰³ Jowett och O'Donnell, *Propaganda & Persuasion*, s. 1.

¹⁰⁴ Jowett och O'Donnell, *Propaganda & Persuasion*, s. 8.

¹⁰⁵ Jowett och O'Donnell, *Propaganda & Persuasion*, s. 314-331.

Nedan följer en parafraserad sammanfattning av ramen:

- **Ideologi**
 ”Propagandans” huvudsyfte är att få allmänheten att acceptera dess ideologi. Analysen av ideologi fokuserar på att identifiera en samling övertygelser och normer som är så vedertagna i ett samhälle att de styr vad som anses önskvärt och vad som bör göras, samt om ”propagandisten” söker upprätthålla rådande ideologi eller förändra den till något annat.
- **Kontext**
 För framgångsrik ”propaganda” är det viktigt att förstå och relatera till tidsandan (till exempel sociala, politiska, ekonomiska och kulturella utvecklingar). Analytikern måste vara medveten om samtida händelser och hur ”propagandisterna” har tolkat dessa, samt känna till den historiska bakgrunden för dem.
- **Avsändaren (”propagandisten”)**
 Källan till propaganda är klassiskt sett en institution eller organisation med en ledare eller företrädare. Ibland är identiteten bakom propagandan öppen, och ibland dold för att uppnå institutionens mål. Identifiering av dold propaganda (så kallad ”svart propaganda”) är speciellt utmanande och ofta möjlig först efter det att alla, eller åtminstone merparten, av fakta är kända.
- **Organisation**
 Starka ”propagandaorganisationer” har ofta centraliserade beslutsprocesser och en hierarkisk struktur som skapar och sprider ett enhetligt budskap. Analytikern kan undersöka ledarskapets stil och hur det söker lojalitet och stöd genom propaganda, både i den egna organisationen och i samhället i stort.
- **Målgruppen**
 En målgrupp väljs baserat på dess potential att effektivt svara på propaganda. Analytikern måste förstå målgruppens sammansättning och hur propaganda kan använda olika kommunikationsformer för att nå och påverka dem.
- **Kommunikationsformer och kanaler**
 ”Propagandister” använder typiskt sätt alla tillgängliga medier för att sprida sitt budskap. Analytikern måste undersöka inte bara vilka medier som används utan även hur budskapet flödar mellan olika medier och kommunikationsformer till publiken.

- **Specifika metoder**

”Propaganda” är komplext och kan inte begränsas till en kortare lista av metoder. Grundläggande propagandametoder inkluderar att budskapet måste vara synligt, förståeligt, minnesvärt och leda till handling. Målen kan vara önskade attityder eller beteenden som att stödja en organisation ekonomiskt, gå med i organisationen, eller utföra en handling som gynnar organisationens mål.

- **Målgruppens reaktioner**

”Propaganda” är typiskt sätt mer effektiv när den överensstämmer med målgruppens befintliga åsikter och övertygelser. Analytikern bör undersöka hur målgrupper har reagerat på ”propagandan”, vilket kan observeras genom beteenden som att sprida ”propagandistens” budskap, gå med i organisationer eller delta i aktiviteter.

- **Motpropaganda**

I ett samhälle med fria medier är ”motpropaganda” vanligt. I samhällen med mediekontroll kan ”motpropaganda” finnas i underjordiska former. Motpropaganda kan ta många olika former, inklusive teater, litteratur, film och webbplatser. Att studera ”motpropaganda” och dess resonans i samhället kan fördjupa förståelsen av ”propaganda” och dess spridning i en given kontext.

- **Effekt och utvärdering**

Den viktigaste effekten av ”propaganda” är huruvida dess syfte har uppfyllts. Om specifika mål inte har uppnåtts, bör forskaren försöka förstå varför. Effekter kan också ses som förändringar i det bredare samhället, som antagandet av ”propagandistens” språk och beteenden i andra sammanhang.

Jowett och O’Donnells 10-stegsram ger en god metodologisk grund för att grundligt analysera ”propaganda” i dess fulla komplexitet. Dock behöver båda Jowett och O’Donnells samt Elluls modeller för att analysera propaganda anpassas till den typ av propaganda som studeras och hur den utvecklas i takt med teknikutvecklingens möjlighet att sprida ”propaganda”.

3.1.3 Propaganda och digitala medier

För att återkoppla till Fallons argument att propagandaforskningen pionjärer studerade ”propaganda 2.0”, alltså systematisk och allomfattande ”propaganda”, är frågan hur väl deras forskning lämpar sig för att förstå ”propaganda” i dagens interaktiva, heterogena och mångfaldiga digitala medielandskap.

Ellul skrev exempelvis om ”propaganda” långt innan digitala medier hade blivit vardag och dagens digitala medier har förändrat ”propagandans” potential, vilket gäller för alla Elluls åtta former av ”propaganda”. Den sociologiska, integrativa och horisontella ”propagandan” ses som ha blivit mer självstyrd, transnationell eller gränslös. Individer kan välja att söka upp och sluta samman till grupper av liktänkande och skapa digitalt baserade nätverk, där former av politisk, agiterande, vertikal, rationell och irrationell ”propaganda” kan florerat. Organisationer är inte längre bara fysiska grupperingar av människor inom gränsen för en nationalstat utan även virtuella och transnationella samhällen. Samtidigt har individer med reella maktpositioner givits nya verktyg att kontrollera massorna genom att inte bara kontrollera propaganda via de klassiska medlen, utan att styra över informations-teknik.¹⁰⁶ Som tidigare nämnts, om ”propaganda 2.0” bygger på centralisering och kännetecknas av envägskommunikation, är ”propaganda 2.1” långt mer heterogen och kännetecknas av en informationsmiljö där målgrupper för propaganda också är skapare och förmedlare av ”propaganda”.¹⁰⁷

Digital teknik och digitala medier har förändrat ”propagandans” potential men det innebär även att ”propagandadefinitioner” som betonar ”propaganda” som ett allomfattande massfenomen för att vara verkansfull kan ifrågasättas, särskilt i relation till marginella ”extremistiska miljöer”, den post-organisationella utvecklingen och ”smörgåsbordsextremism”. ”Propagandans” totala aspekt skulle då exempelvis kunna förstås i relation till den miljön (individer eller grupper) som studeras och inte samhället i stort.

Ett viktigt tillägg till Elluls förståelse av ”propaganda” är just hur digital teknik och digitala medier kan samverka med ”propaganda”. Inom samtida propaganda-forskning talas detta ofta om i termer av ”datadriven propaganda” (*computational propaganda*).¹⁰⁸ Som tidigare påpekats har de digitala medieplattformarna, som människors kanske främsta kommunikationsmedel, inneburit att uppmärksamhets-ekonomin, botnätverk, automatisering, individualiseringen, möjligheten till att hänga ut individer, skapa moralpanik och digitala mobbar, *deep-fakes* och algoritmbaserade chattbotar behöver tas i beaktande för att förstå propaganda.¹⁰⁹ Fallon att analyser av ”propaganda” som inte är systemisk och inbegriper hur medier i påverkar individer, samhälle, politik och kultur, utan endast fokuserar på

¹⁰⁶ Se: Per-Erik Nilsson, Sofia Olsson och Ivar Ekman, *Informationsmiljöns topografi: Teknik, människa och strategi*, FOI-R--5439--SE, Totalförsvarets forskningsinstitut, 2022.

¹⁰⁷ Fallon, *Propaganda 2.1*, s. 109.

¹⁰⁸ Samuel C. Woolley och Philip N. Howard, *Computational Propaganda: Political Parties, Politicians, and Political Manipulation*, New York: Oxford University Press, 2019.

¹⁰⁹ Todd C. Helmus, *Artificial Intelligence, Deepfakes, and Disinformation: A Primer*, RAND Corporation, 2022; Cristian Vaccari och Andrew Chadwick, ”Deepfakes and Disinformation: Exploring the Impact of Synthetic Political Video on Deception, Uncertainty, and Trust in News”, i *Social Media + Society* 6, nr. 1, 2020, 1-13.

meddelandens innehåll, riskerar att falla in i en platt analys där propaganda endast kommer att betyda ”meddelanden som vi inte tycker om”.¹¹⁰

3.2 Desinformation

Ett begrepp som inom forskning om ”extremism” har kommit att diskuteras alltmer i relation till digital ”propaganda” är ”desinformation”, som i sig självt inte är något nytt fenomen.¹¹¹ Desinformation ses av många forskare som en underkategori till ”propaganda”.¹¹² Ellul skrev inte explicit om ”desinformation” utan pratade i stället om ”öppen/vit” och ”dold/svart” propaganda.¹¹³ I den tidigare är avsändaren tydlig, till exempel de propandaministerier som flera stater etablerade under första hälften av 1900-talet. Målgrupperna för ”propaganda” är då medvetna om att påverkas i den ena eller andra inriktningen. Den senare är raka motsatsen och ”desinformation” kan ses som en del av den.¹¹⁴ Idag används även begreppet ”grå propaganda” som ett lager mellan vit och svart propaganda.¹¹⁵

Forskare har länge diskuterat hur internet och digitala medier har ökat möjligheterna att för att skapa ”desinformation”,¹¹⁶ det är ett relativt välbeforskat fenomen, särskilt vad det gäller statliga aktörer som Ryssland och Kina.¹¹⁷

¹¹⁰ Fallon, *Propaganda* 2.1, s. xvii.

¹¹¹ Inom den mer militärt och statligt inriktade forskningen används begrepp så som informationsoperationer, psykologiska operationer, och kognitiv krigsföring.

¹¹² Desinformation associeras vanligtvis med den ryska påverkansstrategin som kallas för aktiva åtgärder. Om Ryssland och desinformationsbegreppet, se: Richard H. Shultz Jr. och Roy Godson, *Desinformatia: Active Measures in Soviet Strategy*, Washington och New York: Pergamon Brassey's, 1984. Om desinformation misinformation och propaganda, se: Andrew M. Guess och Benjamin A. Lyons, ”Misinformation, Disinformation, and Online Propaganda”, i *Social Media and Democracy*, red. Nathaniel Persily och Joshua A. Tucker, Cambridge University Press, 2020, 10–33.

¹¹³ Ellul, *Propaganda*, s. 15.

¹¹⁴ David Welch, ”Disinformation”, i *Propaganda and Mass Persuasion: A Historical Encyclopedia, 1500 to Present*, red. Nicholas J. Cull David Culbert David Welch, Santa Barbara: ABC CLIO, 2003, 104-106.

¹¹⁵ Jowett och O'Donnell, *Propaganda & Persuasion*, s. 24.

¹¹⁶ Lincoln Dahlberg, ”Computer-mediated communication and the public sphere: a Critical Analysis”, i *Journal of Computer Communication* 7, nr. 1, 2001, 1-26; Luciano Floridi, ”Brave.Net.World: the internet as a disinformation superhighway?”, i *Electronic Library* 14, 1996, 509-514.

¹¹⁷ Se exempelvis: Jesse S. Curtis, ”Springing the 'Tacitus Trap': Countering Chinese State-Sponsored Disinformation”, i *Small Wars & Insurgencies* 32, nr. 2, 2021, 229–65; David M. Beskow och Kathleen M. Carley, ”Characterization and Comparison of Russian and Chinese Disinformation Campaigns”, i *Disinformation, Misinformation, and Fake News in Social Media*, red. Kai Shu Suhang Wang Dongwon Lee Huan Liu, Cham: Springer, 2020, 63-81; Aaron Huang, ”Combating Chinese Propaganda and Disinformation: A Case Study of Taiwan's 2020 Elections”, Harvard: Harvard Kennedy School Belfer Center for Science and International Affairs, 2020, <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/Combating%20Chinese%20Propaganda%20and%20Disinformation%20-%20Huang.pdf>; Bilyana Lilly, *Russian*

Nicholas O'Shaughnessy menar att relationen mellan "propaganda" och "desinformation" kan förstås enligt principen att medan all "propaganda" inte är desinformation, så är all "desinformation" "propaganda".¹¹⁸ "Desinformation" är då en kommunikationsform som explicit söker manipulera genom att använda sig av falskheter, manipulerade data eller regelrätta lögnar.

O'Shaughnessy lyfter åtminstone tre syften med "desinformation". För det första, genom att styra information på olika sätt syftar den till att skapa och förstärka politiska åsikter och desinformation kan då ses som strategi för politisk kontroll. För det andra kan "desinformation" användas för att skapa splittringar mellan olika politiska, sociala och kulturella grupper. För det tredje kan "desinformation" användas för att paralysera individer och grupper genom att sprida förvirring och tvivel kring vad som egentligen har hänt eller är sant. Ibland talas det här om det så kallade post-sanning-fenomenet.¹¹⁹

Detta skiljer "desinformation" från "propaganda", åtminstone från Elluls perspektiv. Han menar exempelvis att skickliga "propagandister" i största möjliga mån undviker lögnar.¹²⁰ Kärnan i relationen mellan "propaganda" och sanning är då hur sanningen presenteras och tolkas varför Ellul inte använder "sanning" som ett analytiskt grepp utan "riktigheten (*accuracy*) av fakta".¹²¹ Miloš Gregor och Petra Mlejnkova menar i samma anda att dagens propagandister vanligtvis inte sysselsätter sig med att sprida direkta lögnar, utan att på ett manipulativt vis välja specifika faktiska omständigheter och rama in dem i en större berättelse som tjänar avsändarens syften.¹²² Ett klassiskt uttryck är att bra "propaganda" alltid innehåller ett korn av sanning.¹²³

Ytterligare en central aspekt i "propaganda" och "desinformation" är känslomässig kommunikation. I linje med Elluls betoning på vikten av individers motivationer, känslor och myter, har mycket forskning om "propaganda", både generellt och om "extremism", kommit att fokusera på känslor.¹²⁴ Det handlar om att förstå hur de

Information Warfare: Assault on Democracies in the Cyber Wild West, U. S. Naval Institute: 2022.

¹¹⁸ Nicholas O'Shaughnessy, "From Disinformation to Fake News: Forwards into the Past", i *The Sage Handbook of Propaganda*, red. Paul Baines, Nicholas O'Shaughnessy och Nancy Snow, London och Thousand Oaks: Sage, 2020, s. 55.

¹¹⁹ Megan Boler och Elizabeth Davis, "The affective politics of the 'post-truth' era: Feeling rules and networked subjectivity", i *Emotion, Space and Society* 27, 2018, 75-85; Tukka Ylä-Anttila, "Populist Knowledge: 'Post-Truth' Repertoires of Contesting Epistemic Authorities", i *European Journal of Cultural and Political Sociology*, 5, nr. 4, 2018, 356-388.

¹²⁰ Ellul, *Propaganda*, s. 53.

¹²¹ Ellul, *Propaganda*, s. 52.

¹²² Miloš Gregor och Petra Mlejnková, "Explaining the Challenge: From Persuasion to Relativisation", i *Challenging Online Propaganda and Disinformation in the 21st Century*, red. Miloš Gregor och Petra Mlejnková, Cham: Palgrave MacMillan, 2021, s. 7-8.

¹²³ Randal Marlin, *Propaganda and the Ethics of Persuasion*, New York: Broadview Press, 2013, s. 70.

¹²⁴ Boler och Davies, *Affective Politics*.

– rädsla, kärlek, gemenskap, och bekräftelse – i dagens digitala medier används för att sprida ”desinformation”, hur selektiva urval av fakta förstärks via känslö-baserad kommunikation. Kornet av sanning kan då användas för att skapa en känsla för vad som är sant och falskt, på engelska en så kallad *truthiness*.¹²⁵

”Desinformation” är ett begrepp som likt ”propaganda” både har varit, och i viss mån är, en explicit strategi för att uppnå politiska mål. Begreppet är dock komplext och den forskare som studerar desinformation bör vara tydlig i hur det definieras samt vara transparent i hur analytiska resultat uppnås.

3.3 Tvetydighet och kodad kommunikation

Inom forskningen diskuteras särskilt två utmärkande drag för extremistisk ”propaganda”; de är kommunikationsstilarna *tvetydig* och *kodad* kommunikation.

Kommunikativ tvetydighet åsyftar hur digital kommunikation generellt har kommit att bli högst kontextuell och kreativ. På ett generellt plan handlar det om hur kommunikationen både styr och anpassas efter olika digitala plattformars algoritmstyrda flöden där klickvänliga inlägg premieras. Viss forskning pekar på att just inlägg som väcker emotionella reaktioner är framgångsrika, på gott och på ont. Detta är dock inget unikt för ”våldsbejakande extremism” utan snarare att betrakta som generella kommunikationsstilar som blivit särskilt frekventa i kommunikation på internet.¹²⁶ Inom ”extremistiska miljöer” är det särskilt framträdande i hur populärkulturella uttryck varvas med memer i klickvänliga inlägg som syftar till att väcka emotionella reaktioner.¹²⁷

Ett typiskt exempel där ett korn av fakta ges en populärkulturell inramning är hur faktiska nyheter omkontextualiseras. På den franska nationalsocialistiska webbsidan *Democratieparticipative.biz* (Deltagande demokrati) presenteras till exempel en nyhet om en förlist båt med nordafrikanska migranter med en referens till en erkänd nyhetskälla. Nyheten har dock bildsatts med en gif (rörlig bild).¹²⁸ Bilden är ett collage från Sagan om Ringen-filmerna och visar orcher som stormar Midgård. I sagan är orcher en halvmänsklig underras och i högerextrem retorik en vanlig metafor för icke-vita. Midgård är, i sagan, människorasens land och i slutet av den invaderas Midgård av orcher. De är i sin tur styrda av den ondskefulla trollkarlen Sauron. Sauron har ingen fysisk gestaltning utan är ett allseende öga som med magi och makt styr sina undersåtar med syftet att förgöra människorasen. När

¹²⁵ Megan Boler och Selena Nemorin, ”Dissent, truthiness, and skepticism in the global media landscape: 21st century propaganda in times of war”, i *The Oxford handbook of propaganda studies*, red. Jonathan Auerbach och Russ Castronovo. Oxford University Press; New York, 2013, 390-412.

¹²⁶ Phillips och Milner, *The Ambivalent Internet*.

¹²⁷ Boler och Davis, *Affective Politics*; Miller-Idriss, *The Extreme Gone Mainstream*; Wendling, *Alt-Right*; Phillips och Milner, Phillips och Milner, *The Ambivalent Internet*.

¹²⁸ Nilsson, ”The New Extreme Right”, 89-102.

nyheten via bildsättningen omkontextualiseras på detta sätt kan detta ses som en framställning av en underräs på väg att invadera den vita rasens Europa på uppdrag av en allseende övermakt. Detta kan i sin tur ses som en anspelning på de tidigare nämnda konspiratoriska föreställningarna om en världsmakt (vanligtvis den så kallade judiska världsregeringen) som via migration söker genomföra ett vitt folk-mord.¹²⁹

Ytterligare en aspekt av tvetydigheten handlar om hur ”våldsbejakande extremistiskt” innehåll kommuniceras på subtila sätt. För att hålla sig inom ramarna för många digitala plattformars användarvillkor och myndigheters uppmärksamhet, används kodade ord, ironi och sarkasm. Ett tydligt exempel hur detta har anammats av vissa delar inom den amerikanska ”högerextrema miljön” är vitmaktssidan *The Daily Stormer*. I instruktioner till potentiella skribenter förklarar grundaren Andrew Anglin:

”Det är olagligt att förespråka våld på internet. Samtidigt är det riktigt viktigt att normalisera acceptansen för våld som något eventuellt eller oundvikligt. Jag är extremt försiktig och föreslår aldrig våld. Jag håller mig med råge på rätt sida av lagen i USA. Däremot, när någon gör något våldsamt, så borde det belysas och skrattas åt. Till exempel borde Anders Breivik för alltid kallas för en heroisk frihetskämpe. Det här är jättebra, eftersom folk tror att du skämtar. Samtidigt finns det en del i deras hjärna som inte tror på det”.

Den här typen av kommunikation gör att våldsamma handlingar kan hyllas offentligt samtidigt som den innebär att alla våldsbejakande budskap kan avfärdas som skämt. På oreglerade (t.ex. Telegram) och mer svåråtkomliga forum (t.ex. på Dark Web) är det tvetydiga och subtila dock ofta uttryckt i mer explicita former.¹³⁰

Den knapphändiga forskningen som finns om ”vänsterextremism” visar på liknande kommunikationsformer som för ”högerextremism” och ”islamistisk extremism”. En studie av amerikanska ”anarkosocialistiska nätverk” visar hur kommunikation på konventionella plattformar och öppna forum sker i mer humoristisk och ironisk form men att i mer stängda forum är mer explicit våldsam och både implicit och explicit uppmanar till våldsam handling och införskaffande av vapen för en stundande revolution.¹³¹

¹²⁹ För vidare diskussion om konspirationsteorier och rasism, se: Nilsson, ”Manifestos of White Nationalist”.

¹³⁰ Se till exempel det så kallade ”terrorgramnätverket”: Christopher Mathias, ”Exposed: Dallas Humber, Narrator Of Neo-Nazi 'Terrorgram,' Promoter Of Mass Shootings”, i *Huffington Post*, 2 mars, 2023, https://www.huffpost.com/entry/dallas-humber-terrorgram-narrator-mass-shootings_-n_64010e78e4b0d14ed6a6a545. Den här typen av kommunikation är i sig inte en ny företeelse inom ”högerextrema miljöer”. Till exempel arbetade det brittiska British National Socialist Party med strategin på 90-talet. Se Roger Eatwell, ”Contemporary Fascism in the Local Arena: The British National Party and 'Rights for Whites'”, i *The Failure of British Fascism*, red. Mike Cronin, Basingstoke: Palgrave, 1996, 99-117.

¹³¹ Joel Finkelstein, Alex Goldenberg, Sean Stevens, Lee Jussim, John Farmer, John K Donohue och Pamela Paresky, ”How Militant Anarcho-Socialist Networks Use Social Media to Instigate Widespread Violence Against Political Opponents and Law Enforcement”, i *Rutgers och Network*

Tvetydig och i många fall morbid och lekfull kommunikation förefaller även vara relativt frekvent i ”islamistiskt extremistiska miljöer”. En studie som explicit undersöker tvetydig kommunikation visar hur kommunikativa, och i viss mån ideologiska, överlappningar mellan engelsk- och arabisktalande så kallade ”alt-Salafi-jihadists” och ”alt-right-aktivister” förekommer.¹³² Studien beskriver två olika typer av budskap som ramas in i humoristiska och ironiska budskap. Den ena är ”hallalposting” och den andra är ”haramposting”. Den tidigare handlar om att sprida konverterande budskap (*dawah*) och sarkastiska skämt om muslimers levnadsvillkor i väst och västerlänningar. Haramposting beskrivs i studien som mer mångbottnad, som inbegriper öppet stöd för extremistiskt våld och smutskastningskampanjer mot vad som ses som liberala muslimer.

IS kommunikation visar också på andra former av tvetydighet. Anna Kruglova diskuterar exempelvis hur IS kommunikation, om endast enskilda element studeras, kan framstå som ren PR-mässig, korrekt och faktabaserad kommunikation.¹³³ Som exempel lyfter Kruglova att IS varken använde falska koraner eller hittade på att många muslimer dött av amerikanska bomber och att många muslimer upplever rasism och diskriminering i väst. Hon menar vidare att IS sysslade med positiv PR. Genom kortfilmer, anpassade för snabb kommunikation på sociala medier (så kallade ”mujatweets”),¹³⁴ kommunicerade IS enkla budskap om det goda och gudfruktiga livet i IS-kontrollerade områden med bilder på glada fäder och barn som leker, och i nobla militära sammanhang.¹³⁵ Kruglova drar slutsatsen att IS ”inte fokuserade så mycket på det ’negativa’. Visst, IS kritiserade Väst och uppmanade till våld, men huvudprodukten IS erbjöd var något attraktivt och spännande, en idé om att bli en del av något ’coolt’, bra och älskvärt”.¹³⁶

Att många av IS västerländska rekryter lockades av organisationens budskap om gemenskap och gudfruktighet stöds i andra studier. Det ska dock understrykas att många före detta IS-medlemmar förvränger sina berättelser av vad som lockade dem till IS, både av psykologiska, sociala och rättsliga skäl.¹³⁷ Det underliggande budskapet i IS propaganda var trots allt att det pågick ett krig mot rättroende islam

Contagion Research Institute, 2020, <https://networkcontagion.us/wp-content/uploads/NCRI-White-Paper-Network-Enabled-Anarchy-25-Sept-259pm.pdf>.

¹³² Moustafa Ayad, ”Salafism and Alt-Right Online Subcultures”, i *Institute for Strategic Dialogue*, 2021, <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/11/Islamogram.pdf>.

¹³³ Anna Kruglova, *Terrorist Recruitment, Propaganda and Branding: Selling Terror Online*, London och New York: Routledge, 2023, s. 10.

¹³⁴ Majid Bozorgmehr, ”Recruitment of Foreign Members by Islamic State Daesh: Tools and Methods”, i *Journal of Politics and Law* 11, nr. 4, 2018, : 51-61; Dhiraj Murthy, ”Evaluating Platform Accountability: Terrorist Content on YouTube”, i *American Behavioral Scientist* 65, nr. 6, 2021, 800-824.

¹³⁵ Célia Belim och Helena Garcia, ”’To Be, or Not To Be a Cyberterrorist’, That Is the Question! The Political Communication of al-Qaeda and Islamic State on Social Networks”, i *Tripos* 39, 2016, 13-33.

¹³⁶ Kruglova, *Terrorist Recruitment*, s. 143.

¹³⁷ Speckhard och Ellenberg, ”ISIS”, 82-127.

och muslimer, där iögonfallande våldsam propaganda var central.¹³⁸ Utifrån Elluls perspektiv på propaganda framstår IS just med andra ord vara ett typfall av hur faktamässig kommunikation används för att skapa en större myt som kunde skräddarsys till olika målgrupper.¹³⁹

Kommunikativ tvetydighet och kodad kommunikation kan således förstås som ett lekfullt och vilseledande sätt att tala till de redan invigda i forum där exempelvis explicit ”våldsbejakande” uttryck inte tillåts. Det är ett sätt att sprida budskap utanför de egna kretsarna på ett lättsamt och lättillgängligt sätt, men även att väcka anstöt och provocera (trolla) meningsmotståndare. Med den här typen av kommunikationen följer även möjligheten att kunna avfärda olika typer av budskap som oseriösa skämt. För en forskare som inte är kunnig i hur olika aktörer använder dessa kommunikationsstilar är det lätt att gå vilse i analysen och inte uppfatta nyanser. Likaså är det svårt att på distans faktiskt förstå hur den här typen av kommunikation uppfattas av de tilltänkta målgrupperna utan att göra studier om deras mottagning av den.

3.4 Slutsatser

I det här kapitlet har ”propaganda” och relaterade begrepp diskuterats i relation till ”våldsbejakande extremism”. Vidare har tvetydig och kodad kommunikation lyfts som två utmärkande exempel för ”extremistisk” kommunikation i digitala medier.

I operationaliseringen av begreppen som diskuteras i kapitlet finns, åtminstone, fyra slutsatser att dra:

- För det första behövs tydliga definitioner kring vad som åsyftas med ”propaganda” och relaterade begrepp och kommunikationsformer. Som har diskuterats i kapitlet, finns en risk att ”propagandabegreppet” blir synonymt med att försöka övertyga någon, vilket gör att alla typer av kommunikation blir synonymt med ”propaganda”, vilket i sin tur gör begreppet oprecist och i värsta fall ett uttryck för kommunikation som forskaren ser som illegitim kommunikation. Om utgångspunkten är att ”propaganda” och ”desinformation” handlar om avsiktlig och systematisk kommunikation är det av särskilt vikt att avgränsa begreppen, eftersom risken annars blir stor att icke-avsiktligt spridande av felaktig eller falsk information (så kallad *misinformation*) analyseras som ”propaganda” och ”desinformation”. Vidare kompliceras relationen

¹³⁸ Jamileh Kadivar, ”Exploring Takfir, Its Origins and Contemporary Use: The Case of Takfiri Approach in Daesh’s Media”, *Contemporary Review of the Middle East* 7, nr. 3, 2020, 259-285; Miron Lakomy, *Islamic State’s Online Propaganda: A Comparative Analysis*, London och New York: Routledge, 2021.

¹³⁹ Om IS och målgruppsinriktad kommunikation, se: Kruglova, *Terrorist Recruitment*, s. 10 och 25-36.

av hur spridandet av felaktig information som en avsändare faktiskt tror på ska förstås eftersom detta kan handla om missinformation. Utifrån detta perspektiv är till exempel konspirationsteorier inte per automatik en fråga om ”propaganda” eller ”desinformation”.

- För det andra sker ”propaganda” inte i ett vakuum. ”Propaganda” är komplext och har formats efter specifika historiska, sociala, politiska, kulturella, vetenskapliga kontexter och informationstekniska aspekter. Som diskuteras i nästa kapitel har ”extremister” varit snabba att anamma digitalisering av kommunikation samtidigt som deras användning av digitala medier inte är väsensskild från hur digitala medier används och påverkar samhällen generellt.
- För det tredje finns en bredd av både kvalitativa och kvantitativa metoder för att studera ”propagandistisk” och ”desinformativ kommunikation” i digitala medier (se Appendix 1 för en översikt av möjliga analys- och datainsamlingsmetoder). Det är dock viktigt att vara medveten om begränsningar i olika teoretiska och metodmässiga angreppssätt. Idealt sett kombineras både kvalitativa närläsningar av ett begränsat material med kvantitativa översiktsanalyser av större mängder material.
- Slutligen handlar forskning om ”extremistiska miljöer” i huvudsak om att forskare intar ett inifrån-perspektiv. Det krävs djup kunskap om de miljöer som studeras, deras ideologiska grunder, överlappningar och förändringar, särskilt vad det gäller förståelse av tvetydig och kodad kommunikation. Det kan liknas med att forskaren behöver lära sig den specifika ”extremistiska miljöns” grammatik. Utöver detta behövs en förståelse för vad som kommuniceras till olika målgrupper. Idealt sätt kompletteras analyser av ”extremistisk propaganda” med studier av producenter av målgrupper (exempelvis genom intervjustudier och digital etnografi).

4 Våldsbejakande extremism och digitala medier

Det finns idag en mångfald av forskning inom ”extremism” och ”propaganda” på digitala kommunikationsplattformar. Sökningar i forskningsdatabaser leder ofta till forskningsartiklar som handlar om ”högerextremism” samt rasistiskt, hatiskt och misogynt innehåll. Att ”våldsbejakande extremistisk propaganda” typiskt sett bygger på dessa typer av budskap är ett faktum, däremot är det inte självklart att det som i forskningen klassificeras som ”extremistiskt” innehåll faller inom ramen för den ena eller andra definitionen av ”våldsbejakande extremism”.

Spridandet av ”propaganda” är svår att särskilja från andra typer av användande av digital kommunikation. Inom forskningen används, som tidigare påpekats, inte alltid ”propaganda” eller ”desinformation” utan mer neutrala begrepp som till exempel innehåll eller andra analytiska begrepp som ideologi, narrativ och diskurs.

Det här innebär att den som söker efter forskning behöver bredda sökningar till att innefatta relaterade analytiska begrepp till ”extremism” och ”propaganda” samt översätta specifika studier till den begreppsapparat som används.

I det här kapitlet diskuteras forskning som faller inom ramen för de högst generaliserande begreppen ”extremism” och ”propaganda”. Först diskuteras kort hur ”extremister” har förhållit sig till den digitala kommunikationsutvecklingen för att diskutera olika syften och användningsområden för att sprida extremistisk ”propaganda”, vilka är: nätverkande (typiskt sett genom medieekosystem), rekrytering, radikalisering, mobilisering och stokastisk terrorism.

4.1 Digitala plattformar och spridning av propaganda

På ett övergripande plan är inte ”extremisters” användande av digital kommunikation särskild från vanliga användares. ”Extremistiska” individer och grupperingar har dock generellt sett varit snabba på att anamma nya kommunikations-trender och hitta alternativa kommunikationsformer.

Under internets tidigare historia på 1980-talet började så kallade BBS-servrar att etableras. Via dem kunde tekniskt kunniga individer i slutna rum kommunicera över geografiska gränser på ett aldrig tidigare skådat sätt. Bland i annat Sverige, Storbritannien och USA kom de att användas i ”högerextrema” miljöer.¹⁴⁰ Under

¹⁴⁰ Kathleen Belew, *Bring the War Home: The White Power Movement and Paramilitary America*, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2018, s. 120–121; Chip Berlet, ”When Hate Went Online”, *The Northeast Sociological Association*, Spring Conference, Fairfield, CT, 28 april

1990-talet lanserades det globala internet, World Wide Web. Nu kunde individer och organisationer med lätthet skapa hemsidor och diskussionsforum för en global publik. Olika ”extremistiska” grupperingar var snabba att använda internets potential för gränslös kommunikation.¹⁴¹ Enkla hemsidor är fortfarande idag vanligt förekommande i extremistiska miljöer, bland annat i form av alternativa nyhetsforum och bloggportaler.

Det tidiga internets historia kallas vanligtvis web 1.0, och kännetecknades av relativt fri informationsspridning. Web 2.0, som vanligtvis dateras till 2004, var nästa steg i internets utveckling, då det som tillägg till informationsspridning började utvecklas nya digitala plattformar och affärsmodeller som byggde på användares skapande av information och interaktion dem emellan.¹⁴² Inte minst växte den klickbaserade uppmärksamhetsekonomin fram.¹⁴³ Dagens stora sociala medieplattformar som Facebook, Instagram, Twitter (numera X)¹⁴⁴ och YouTube blev snabbt omåttligt populära kommunikationsformer.

Det finns relativt mycket forskning som visar på hur uppmärksamhetsekonomin gynnar spridandet av uppseendeväckande och negativt innehåll, vilket bland annat innebär att polariserande innehåll och ”desinformation” sprids snabbt.¹⁴⁵ I relation till ”våldsbejakande extremism” finns det tydliga exempel, om än få, på hur snabbt ”hatiska” och ”våldsbejakande” innehåll kan spridas, och som sedan har resulterat i omfattande våldsamma handlingar. Dessa händelser har dock sannolikt grundats i tidigare samhällsliga polariseringar där sociala medieplattformar har varit en förstärkare snarare än den enskilt bakomliggande orsaken.¹⁴⁶

2001, 1–20; Maura Conway, Ryan Scrivens och Logan Macnair, *Right-Wing Extremists' Persistent Online Presence: History and Contemporary Trends. ICCT Policy Brief*, International Centre for Counter-Terrorism, 2019, <https://www.icct.nl/sites/default/files/import/publication/-Right-Wing-Extremists-Persistent-Online-Presence.pdf>; Patrik Hermansson, David Lawrence, Joe Mulhall, och Simon Murdoch, *The International Alt-Right: Fascism for the 21st Century?* London, New York: Routledge, 2021, s. 141.

¹⁴¹ Gabriel Weimann, ”Terror on the Internet”, Washington, DC: United States Institute of Peace, 2006; Gabriel Weimann, *Terrorism in Cyberspace: The Next Generation*, New York: Columbia University Press, 2015.

¹⁴² Se: Nilsson, Olsson och Ekman, *Informationsmiljöns topografi*.

¹⁴³ Se till exempel: James Williams, *Stand Out of Our Light: Freedom and Resistance in the Attention Economy*, Cambridge och New York: Cambridge University Press, 2018.

¹⁴⁴ Rapporten skrevs och sammanställdes innan Twitter bytte namn till X varför Twitter används genomgående i rapporten.

¹⁴⁵ Alberto Acerbi, ”Cognitive Attraction and Online Misinformation”, i *Palgrave Communications*, 2019, (5)15: 1-7; Jeffrey M. Berry och Sarah Sobieraj, *The Outrage Industry: Political Opinion Media and the New Incivility*, New York och Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 7-8; Elina Lindgren, Torun Lindholm, Rens Vliegthart, Hajo G. Boomgaarden, Alyt Damstra, Jesper Strömbäck och Yariv Tsfati, ”Trusting the Facts: The Role of Framing, News Media as a (Trusted) Source, and Opinion Resonance for Perceived Truth in Statistical Statements”, i *Journalism & Mass Communication Quarterly*, online first, 2022, 1-24.

¹⁴⁶ Se exempelvis: Stuti Bhatnagar, ”Social Media and Hindu Extremism in India”, i *Religion, Extremism and Violence in South Asia*, red. Imran Ahmed, Zahid Shahab Ahmed, Howard Brasted

Flera studier visar på att de konventionella plattformarna har använts och används för att sprida ”extremistisk” propaganda, dock inte alltid ”våldsbejakande”.¹⁴⁷ Detta gäller särskilt för flera ”islamistiskt extremistiska” terrorstämplade organisationer som relativt öppet kunnat sprida ”propaganda”.¹⁴⁸

Parallellt med de konventionella plattformarna utvecklades meddelande- och bildbaserade forum (*message-* och *imageboards*) som Reddit, 4chan och 8kun, som kom att innehålla mycket ”extremistisk” och även ”våldsbejakande” material.¹⁴⁹ Angela Nagel framhåller att särskilt 4chan och Reddit å ena sidan, och Tumblr den andra, har drivit på utvecklingen i en radikalisering av innehållet i kommunikation på digitala plattformar.¹⁵⁰ 4chan och Reddit blev under mitten av 2010-talet forum där yttrandefriheten drogs till sin spets genom bland annat så kallad skitpostning och öppet flirtande med extremistiska ideologier. Parallellt med detta blev Tumblr ett forum för en typ av extrem självidentifiering. Uttryck som kunde uppfattas som stötande mot individers självidentifiering drogs till sin spets med resultatet att allt som inte bekräftade en individs självidentifiering sågs som hatiskt och våldsuppviglande. Med andra ord utvecklades en slags kumulativ radikalism eller ”extremism” mellan så kallad ”icke-politisk korrekt” och ”politiskt korrekt” kommunikation som spillde över till de konventionella plattformarna, normaliserades och blev en del av det så kallade kulturkriget i USA.

och Shahram Akbarzadeh. Singapore: Palgrave MacMillan, 2022, 71-100; Christina Fink, ”Dangerous Speech, Anti-Muslim Violence, and Facebook in Myanmar”, i *Journal of International Affairs* 71, nr. 1.5, 2018, 43-52.

¹⁴⁷ J. M. Berger, *The Alt-Right Twitter Census: Defining and Describing the Audience for Alt-Right Content on Twitter*, Dublin: VOX-Pol Network of Excellence, 2018; Jade Hutchinson, Amarnath Amarasingam, Ryan Scrivens, och Brian Ballsun-Stanton, ”Mobilizing Extremism Online: Comparing Australian and Canadian Right-Wing Extremist Groups on Facebook”, i *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 2021, 1–31; Eoin Lenihan, ”A classification of Antifa Twitter accounts based on social network mapping and linguistic analysis”, i *Social Network Analysis and Mining* 12, nr. 12, 2022; Ryan Scrivens och Amarnath Amarasingam, ”Haters Gonna ’Like’: Exploring Candian Far-Right Extremism on Facebook”, i *Digital Extremisms: Readings in Violence, Radicalisation, and Extremism in the Online Space*, red. Mark Littler och Benjamin Lee, London: Palgrave, 2020, 63-89. Om Twitter: Roderick Graham, ”Inter-Ideological Mingling: White Extremist Ideology Entering the Mainstream on Twitter”, i *Sociological Spectrum* 36, nr. 1, 2018, 24-36.

¹⁴⁸ Moustafa Ayad, Anisa Harrasy, och Abdullah A. Mohammed, ”Under-Moderated, Unhinged and Ubiquitous: Al-Shabaab and the Islamic State Networks on Facebook”, i *Institute for Strategic Dialogue*, 2022, <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2022/06/Undermoderated-Unhinged-and-Ubiquitous-al-shabaab-and-islamic-state-networks-on-facebook.pdf>; Gabriel Weimann, ”New terrorism and new media”, The Wilson Center, Washington DC, 2014, s. 6, https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/STIP_140501_new_terrorism_F.pdf.

¹⁴⁹ Stephane J. Baele, Lewys Brace och Travis G. Coan, ”Variations on a Theme? Comparing 4chan, 8kun, and Other Chans’ Far-Right ’Pol’ Boards”, i *Terrorism Research Initiative* 15, nr. 1, 2023, 65-80.

¹⁵⁰ Se: Angela Nagel, *Kill All Normies: Online Culture Wars from 4chan and Tumblr to the Alt-Right and Trump*, Winchester och Washington: Zero Books, 2017.

Det senaste tillskottet av konventionella plattformar är TikTok, som idag är den snabbast växande sociala medieplattformen. TikTok lockar en stor användarskara, främst bland barn och yngre vuxna.¹⁵¹ Plattformen har kritiserats av forskare och myndigheter för att främja kommunikation och dold marknadsföring mot just barn.¹⁵² Fler studier visar att aktörer inom extremhögern och extremislamismen har utnyttjat plattformen för spridande av propaganda.¹⁵³

En annan typ av plattform som har intresserat forskare är de så kallade sociala *gaming*- eller dataspelsplattformarna (främst Discord, DLive, Steam och Twitch). I och med att dataspelsplattformarna i hög grad används av den yngre generationen är de av intresse för studier av nya trender inom våldsbejakande extremism och våldsbejakande extremistisk propaganda.¹⁵⁴

Steam, Discord, Dlive och Twitch är samtliga väletablerade plattformar inom dataspelvärlden. Steam är en plattform där spelutvecklare lägger upp dataspel, men har även traditionella sociala funktioner. Discord är likt Telegram en avancerad meddelandeplattform där användare kan skapa forum och kommunicera via text och samtal. Discord används dock långt ifrån uteslutande av dataspelare och har en bred användarskara. Dlive och Twitch är strömningstjänster som används av dataspelare för att direktsända videor när de spelar.¹⁵⁵ Forskningen om Steam visar att spel som bygger på en ”högerextrem” världsbild sprids på plattformen samt att grupper med åsikter som bygger på denna världsbild har funnits och finns på plattformen.¹⁵⁶ Discord har uppmärksammats för att ha huserat ”extremismforum”, för doxning och drev, och strömningstjänsterna för att ensamagerande våldsverkare har direktsänt sina dåd.¹⁵⁷

¹⁵¹ Mansoor Iqbal, ”TikTok Revenue and Usage Statistics”, i *Business of Apps*, 9 januari 2023, <https://www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics/>.

¹⁵² Innehållet på TikTok är anpassat med korta klipp vilket passar ungdomar som har ett kortare uppmärksamhetsintervall. Clare Wiley, ”The Gen Z climate activists going viral on TikTok”, i *Deutsche Welle*, 18 maj, 2021, <https://www.dw.com/en/the-gen-z-climate-activists-going-viral-on-tiktok/a-57531865>.

¹⁵³ Se exempelvis: Ciarán O’Connor, *Hatescape: An In-Depth Analysis of Extremism and Hate Speech on TikTok*, Institute for Strategic Dialogue, 2021, https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/08/HateScape_v5.pdf; Gabriel Weimann och Natalie Masri, ”Research Note: Spreading Hate on TikTok”, *Studies in Conflict & Terrorism*, online first, 2020, 1–14.

¹⁵⁴ Aoife Gallagher, Ciarán O’Connor, Pierre Vaux, Elise Thomas, och Jacob Davey, *The Extreme Right on Discord*, Institute for Strategic Dialogue, 2021, <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/08/04-gaming-report-discord.pdf>.

¹⁵⁵ Elise Thomas, *The Extreme Right on DLive*, Institute for Strategic Dialogue, 2021, s. 4, <https://www.isdglobal.org/isd-publications/gaming-and-extremism-the-extreme-right-on-dlive/>; Ciarán O’Connor, ”The Extreme Right on Twitch”, i *Institute for Strategic Dialogue*, 2021, s. 4, <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/08/05-gaming-report-twitch.pdf>.

¹⁵⁶ Pierre Vaux, Aoife Gallagher och Jacob Davey, *The Extreme Right on Steam*, i Institute for Strategic Dialogue, 2021, s. 8, <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/08/02-revised-gaming-report-steam.pdf>.

¹⁵⁷ Se: Nilsson, *Från skitpostning till folk mord*, 2022.

Frågan om hur dataspel relaterar till ”extremism” är långt ifrån kartlagd inom forskningen,¹⁵⁸ ännu mindre huruvida spel faktiskt direkt uppmanar till våldssamma handlingar.¹⁵⁹ Sedan åtminstone början på 00-talet har det skapats dataspel för explicit ”våldsbejakande extremistiska miljöer”, vilket en del forskare ser som en form av ”interaktiv propaganda”.¹⁶⁰

Vissa forskare, som Nick Robinson och Joe Whittaker, framhåller i denna anda att spel är en viktig aspekt för att förstå hur samtida ”extremister” och terrorister sprider ”propaganda”. Även om dessa aktörer i relation till branschen som helhet står för en ytterst liten del av spelutveckling, utvecklar de spel för explicita propagandistiska syften. Författarna menar att: ”Överlappningarna mellan extremism, terrorism, sociala medier och dataspel således inte bara är ett spel – det är dödligt allvar”.¹⁶¹

Relationen mellan beteende, dataspel och ”våldsbejakande extremism” är dock högst oklar.¹⁶² Däremot lyfter flera forskare fram att ett så kallat ”spelifierat” (*gamefied*) estetiserande går att identifiera som ett särskilt fenomen. Till exempel har IS varit kreativa i att framställa sin ”propaganda” med tydliga referenser till dataspelsestetik.¹⁶³ Flera ”extremistislamistiska” och ”högerextrema” ensamagerande aktörer har likaså ramat in sina dåd i en dataspelsestetik, exempelvis genom att direktsända sina dåd via dataspelsplattformar. Typiskt sett har de med en

¹⁵⁸ En översiktsstudie som analyserar och diskuterar tidigare forskning om dataspel och dataspelskultur i relation till ”högerextremism” framhåller att i många spel och forum så sprids ideologi, rasism och misogyni, samt att det förekommer hat, hot och doxing. I studien refereras dock ingen forskning som belägger dataspels eller dataspelskulturs korrelation med fysiskt våld. Se: Wells, Garrison, Agnes Romhani, Jason G. Reitman, Reginald Gardner, Kurt Squire och Constance Steinkuehler, ”Right-Wing Extremism in Mainstream Games: A Review of the Literature”, i *Games and Culture*, 2023: 1-24.

¹⁵⁹ Whitney DeCamp, ”Impersonal Agencies of Communication: Comparing the Effects of Video Games and Other Risk Factors on Violence”, i *Psychology of Popular Media Culture* 4, nr. 4, 2015, 296–304; Christopher J. Ferguson, ”The School Shooting/Violent Video Game Link: Causal Relationship or Moral Panic?”, i *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling* 5, nr. 1–2, 2008, 25–37.

¹⁶⁰ James Pamment, Jesper Falkheimer och Elsa Isaksson, ”Understanding the Adversarial Playbook”, Myndigheten för Psykologiskt Försvar, Stockholm, 2023: <https://www.mpf.se/2023/-/10/09/malign-foreign-interference-and-information-influence-on-video-game-platforms-under-standing-the-adversarial-playbook/>.

¹⁶¹ Nick Robinson och Joe Whittaker, ”Playing for Hate? Extremism, Terrorism, and Videogames”, *Studies in Conflict & Terrorism*, online first, 2021, 1–36, s. 19.

¹⁶² Radicalization Awareness Network, ”Extremists’ Use of Video Gaming - Strategies and Narratives (Conclusions Paper)”, *European Commission*, 2020, https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-11/ran_cn_conclusion_paper_videogames_15-17092020_en.pdf; Suraj Lakhani och Susann Wiedlitzka, ””Press F to Pay Respects”: An Empirical Exploration of the Mechanics of Gamification in Relation to the Christchurch Attack”, *Terrorism and Political Violence*, online first, 2022, 1–18, s. 13; DeCamp, ”Impersonal Agencies of Communication”, 296–304.

¹⁶³ Ahmed Al-Rawi, ”Video Games, Terrorism, and ISIS’s Jihad 3.0”, i *Terrorism and Political Violence* 30, nr. 4, 2018, 740-760.

kroppsburen kamera filmat sina dåd i samma stil som första-personsdataspel.¹⁶⁴ Under de direktsända attackerna finns det även exempel på hur åskådare kommenterar dåden i sociala medier med tydliga referenser till dataspelsretorik.¹⁶⁵ I vissa digitala forum finns också poänglistor där olika ensamagerande attacker rangordnas i poängsystem.¹⁶⁶

Ett underbeforskat medium i relation till våldsbejakande extremism är podcasts, som sedan 2014 används vida för politisk och kulturell kommunikation.¹⁶⁷ Skillnaden mellan podcasts och traditionell radio är en större frihet för producenter i distribution, format, paketering och innehållsreglering.¹⁶⁸ Podcasten som medium är även en kommunikationsform som kan ses som en motpol till den typ av snabb och uppmärksamhetssökande kommunikation som dominerar på många av de större digitala plattformarna.¹⁶⁹

I takt med att uppmärksamheten kring hur våldsbejakande extremistiskt innehåll, men kanske främst vad som bedöms vara rasistiskt och hatiskt innehåll, har spridits på konventionella plattformar, har frågan om innehållsreglering blivit en aktuell fråga i Europa och USA. I en amerikansk kontext är frågan inte ny. Den påminner om de debatter som fördes i början av 1900-talet i samband med kommersiali-

¹⁶⁴ Nilsson, *Från skitpostning till folkmord*; Linda Schlegel, "Can You Hear Your Call of Duty? The Gamification of Radicalization and Extremist Violence", i *European Eye on Radicalization*, 17 mars 2020, <https://eeradicalization.com/can-you-hear-your-call-of-duty-the-gamification-of-radicalization-and-extremist-violence/>. Användandet av kroppsskameror för alltifrån dokumentation, bevisföring, utvärdering och för profilerande i sociala medier är idag ett omfattande fenomen. Se till exempel: Jeffrey S. Nowacki och Dale Willits, "Adoption of Body Cameras by United States Police Agencies: An Organisational Analysis", i *Policing and Society* 28, nr. 7, 2018, 841-853; Dennis Zuev och Gary Bratchford, *Visual Sociology: Practices and Politics in Contested Spaces*, Cham: Palgrave MacMillan, 2020.

¹⁶⁵ Thomas Colley och Martin Moore, "The Challenges of Studying 4chan and the Alt-Right: 'Come On in the Water Is Fine'", i *New Media and Society*, online first, 2020: 1-26; Graham Macklin, "The Christchurch Attacks: Livestream Terror in the Viral Video Age", i *CTC Sentinel* 12, nr. 6, 2019 <https://ctc.usma.edu/christchurch-attacks-livestream-terror-viral-video-age/>.

¹⁶⁶ Nilsson, *Från skitpostning till folkmord*; Schlegel, "Can You Hear?".

¹⁶⁷ En identifierad studie undersöker en svensk podcast som drevs av "post-fascistiska" aktörer. Artikeln identifierar tydligt hur fascistiskt och nationalsocialistiskt tankegods utgör den ideologiska grunden, samt att "militant" och "maskulin" handlingskraft behövs för att materialisera den uttrycka ideologiska strävan. Dock undersöks inte "våldsbejakande" element explicit. Se: Tomas Poletti Lundström och Markus Lundström, "Radical-Nationalist Podcasting under a Post-Fascist Condition: The Swedish Podcast Motgift", *Fascism* 10, nr. 1, 2021, 186–201.

¹⁶⁸ Rebecca Coates Nee och Arthur D. Santana, "Podcasting the Pandemic: Exploring Storytelling Formats and Shifting Journalistic Norms in News Podcasts Related to the Coronavirus", i *Journalism Practice* 16, nr. 1, 2021, 1-19, s. 6; Se även: Thomas Poletti Lundström, *Trons försvarare: Idéer om religion i svensk radikalnationalism 1988–2020*, Uppsala: Uppsala Universitet, 2022.

¹⁶⁹ David O. Dowling och Kyle J. Miller, "Immersive Audio Storytelling: Podcasting and Serial Documentary in the Digital Publishing Industry", i *Journal of Radio & Audio Media* 26, nr. 1, 2019, 167–84.

seringen av nyhetsmedier och hur stater skulle reglera innehållet i det nya medielandskapet.¹⁷⁰ Idag arbetar både stater och aktörer i civilsamhällen för att påverka digitala plattformar (via lagstiftning och opinionsbildning) att bättre reglera innehåll som bedöms som skadligt.¹⁷¹ Brottsförebyggande och brottsutredande myndigheter riktar i tilltagande grad fokus mot digitala plattformar.¹⁷² Flera av de stora plattformarna arbetar även själva med att reglera den här typen av innehåll.¹⁷³

Arbetet med innehållsreglering har dock kritiserats från flera håll. Till exempel att ett ensidigt fokus på ”desinformation” och ”skadligt innehåll” inte kommer åt kärnan i problemet, nämligen att problemet ligger i ekonomiska incitament och hur algoritmstyrt innehåll är anpassat för att maximera spridning av innehåll.¹⁷⁴ En annan kritik handlar om att politiker och myndigheter som söker reglera innehåll har en bristfällig förståelse av tekniska, sociala, politiska och ekonomiska strukturer som genomsyrar dagens digitala informationsmiljö,¹⁷⁵ samt ensidigt fokuserar på de stora amerikanska plattformarna.¹⁷⁶ Slutligen är en annan kritik att innehållsreglering riskerar att öka statlig kontroll över det offentliga samtalet samt att censurera och straffa politiska åsikter.¹⁷⁷

Inom den amerikanska ”extremhögern” växte en rörelse fram som kallade sig själv *The Free Tech Alliance* eller *alt-tech*.¹⁷⁸ 2016 lanseras till exempel Gab som ett alternativ till plattformar som Twitter och Facebook och direktmeddelande-plattformar som Parler blir populära alternativ för extremister, särskilt i USA.¹⁷⁹ Allt

¹⁷⁰ Jiménez Durán, Rafael, Karsten Müller och Carlo Schwarz, ”The Effect of Content Moderation on Online and Offline Hate: Evidence from Germany’s NetzDG”, i *SSRN Electronic Journal*, 2022, 1-21; Daniela Stockmann, ”Tech Companies and the Public Interest: The Role of the State in Governing Social Media Platforms”, i *Information, Communication & Society* 26, nr. 1, 2023, 1–15.

¹⁷¹ Stockmann, ”Tech Companies”, 1–15.

¹⁷² Nigel G. Fielding, ”Police Communications and Social Media”, i *European Journal of Criminology* 20, nr. 1, 2023, 316–34; F. C. Kentzinger, Fortin, F., C., J. Delle Donne och J. Chopin, ”From the Virtual Frontlines: Law Enforcement’s Experience with Social Media in Policing Activities”, i *Journal of Crime and Justice* 19, 2023, 1–16.

¹⁷³ Lisa Schirch, ”The Case for Designing Tech for Social Cohesion: The Limits of Content Moderation and Tech Regulation”, i *SSRN Electronic Journal*, online first, 2023.

¹⁷⁴ Stockmann, ”Tech Companies”, 1–15.

¹⁷⁵ Fabrizio Gilardi, *Digital Technology, Politics, and Policy-Making*, Cambridge University Press, 2022.

¹⁷⁶ Tarleton Gillespie, Patricia Aufderheide, Elinor Carmi, Ysabel Gerrard, Robert Gorwa, Ariadna Matamoros-Fernández, Sarah T. Roberts, Aram Sinnreich och Sarah Myers West, ”Expanding the Debate about Content Moderation: Scholarly Research Agendas for the Coming Policy Debates”, i *Internet Policy Review* 9, nr. 4, 2020, 1-30.

¹⁷⁷ Anastasia Kozyreva, Stefan M. Herzog, Stephan Lewandowsky, Ralph Hertwig, Philipp Lorenz-Spreen, Mark Leiser och Jason Reifler, ”Resolving Content Moderation Dilemmas between Free Speech and Harmful Misinformation”, i *Proceedings of the National Academy of Sciences* 120, nr. 7, 2023.

¹⁷⁸ Hermansson, Lawrence, Mulhall och Murdoch, *The International Alt-Right*, 141.

¹⁷⁹ Jakob Guhl och Jacob Davey, *A Safe Space to Hate: White Supremacist Mobilisation on Telegram*, Institute for Strategic Dialogue, 2020, s. 5, <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2020/06/A-Safe-Space-to-Hate2.pdf>; Lea Gerster, Richard Kuchta, Dominik Hammer och

fler forum börjar också dyka upp på den mörka webben (*Dark Web*).¹⁸⁰ Typiskt sett används dessa mindre och marginella plattformar som dedikerade forum för olika extremistiska ideologiska rörelser eller så skapas dedikerade undersektioner (subforum, medlemsbaserade chattar och så vidare) på dem, som blandas med mer konventionella diskussionsämnen.

En liknande utveckling gäller för ”islamistisk extremism”. Flera forskare menar att utvecklingen av alternativa plattformar, som de krypterade direktmeddelande plattformarna Telegram, SureSpot, Kik och WhatsApp, radikalt förändrade möjligheterna för IS att sprida ”propaganda” i Väst.¹⁸¹ Nicho Prucha argumenterar exempelvis för att Telegram kom att bli IS viktigaste informationskanal.¹⁸²

För reglering av innehåll som associeras med ”extremhögern” innebar vitmakt demonstrationerna i Charlottesvile i USA 2017 en ökad debatt om spridande av propaganda i sociala medier.¹⁸³ De stora sociala medieplattformarna har själva framhållit att de blivit alltmer verkansfulla i att stänga av innehåll som inte stämmer överens med deras användarvillkor.¹⁸⁴ Detta arbete har dock kritiserats för att inte vara så potent som framhålls samt att det präglas av brister och godtycklighet.¹⁸⁵ Regleringarna inbegriper även långt mycket mer innehåll än vad som ryms inom den lösa definitionen av ”våldsbejakande” extremism som används i den här rapporten.¹⁸⁶

Christian Schwieter, *Telegram as a buttress: How far-right extremists and conspiracy theorists are expanding their infrastructures via Telegram*, Institute for Strategic Dialogue, 2022, https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2022/11/Telegram-as-a-Buttress_How-far-right-extremists-and-conspiracy-theorists-are-expanding-their-infrastructures-via-Telegram.pdf; Jakob Guhl, Milo Comerford, Farah Pandith, och Rashad Ali, *Understanding the Salafi Online Ecosystem: A Snapshot Study*, Institute for Strategic Dialogue, 2022, <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/11/Snapshot-study.pdf>; Anne Speckhard, Ardian Shajkovic och Ahmet Yayla, ”Defeating ISIS on the Battle Ground as Well as in the Online Battle Space: Considerations of the ‘New Normal’ and Available Online Weapons in the Struggle Ahead”, i *Journal of Strategic Security* 9, nr. 4 2016: 1–10.

¹⁸⁰ Laith Alkhouri and Alex Kassirer, ”Tech for jihad: dissecting jihadists’ digital toolbox”, i *Flashpoint*, 2016, <https://flashpoint.io/resources/research/tech-for-jihad-dissecting-jihadists-digital-toolbox/>; Leonardo Ranaldi, Federico Ranaldi, Francesca Fallucchi, och Fabio Massimo Zanzotto, ”Shedding Light on the Dark Web: Authorship Attribution in Radical Forums”, *Information* 13, nr. 9, 2022, 1-16.

¹⁸¹ Seamus Hughes and Alexander Meleagrou-Hitchens, ”The threat to the United States from the Islamic State’s virtual entrepreneurs”, i *CTC Sentinel* 10, nr. 3, 2017, 1–8.

¹⁸² Nico Prucha, ”IS and the jihadist information highway—projecting influence and religious identity via Telegram”, i *Perspectives on Terrorism* 10, nr. 6, 2016, 48–58.

¹⁸³ Hermansson, Lawrence, Mulhall, och Murdoch, *The International Alt-Right*, s. 139.

¹⁸⁴ Se: Alex Rochefort, ”Regulating Social Media Platforms: A Comparative Policy Analysis”, i *Communication Law and Policy* 25, nr. 2, 2020, 225–60.

¹⁸⁵ Se till exempel: Joshua Keating, ”After Trump, Should Twitter Also Ban All the Dictators?”, i *Slate*, 11 januari, 2021, <https://slate.com/technology/2021/01/twitter-trump-dictators-iran-china.html>.

¹⁸⁶ I skrivande stund pågår en omfattande debatt om lagliga krav på innehållsreglering, transparens och yttrandefrihet. Se vidare: Clothild Goujard, ”Big Tech’s to-do list under new EU content

På ett övergripande plan förefaller ”extremistisk” informationsspridning å ena sidan följa den generella utvecklingen av användarmönster på digitala plattformar. Å andra sidan innebär ökade regleringar av de mer populära plattformarna att många ”extremister” söker sig till alternativa och mer ljusskygga forum, detta gäller särskilt explicit våldsbejakande användare som på oreglerade forum sprider våldsbejakande propaganda utan filter.

Dagens digitala informationsmiljö består av en stor mångfald av plattformar. Den undersökta forskningen är främst inriktad på plattformar som är offentligt tillgängliga. Informationsmiljön är även snabbt föränderlig. Idag står vi på tröskeln till en ny fas av den så kallade artificiella intelligensen och mer holistiska VR-sociala medieplattformar, som sannolikt kommer att användas för att sprida våldsbejakande propaganda.¹⁸⁷

4.2 Syften med spridandet av propaganda

Oavsett vilka begrepp som används och de olika nyanserna som läggs i dem, analyseras ”propaganda” typiskt sett till en eller flera av följande användningsområden: a) nätverkande, b) radikaliserings, c) rekrytering, d) mobilisering och e) stokastisk terrorism. Dessa syften är i sig inte väsensskilda från annan typ av politisk kommunikation som syftar till att bygga nätverk av liktänkande, informera och övertala icke-övertygade och mobilisera inför politisk handling, exempelvis val.¹⁸⁸

4.2.1 Nätverkande och ekosystem

Ett grundläggande användningsområde för digitala medier, särskilt sociala medier, är som tidigare påpekats kommunikation. Digitala medier möjliggör för individer att söka upp liktänkande över geografiska gränser för allmänt nätverkande, att bygga gruppidentiteter samt att koordinera och mobilisera online och offline.

En generell fördel med sociala medier för socialt isolerade individer är att de kan finna sociala sammanhang online. För ”extremister” har det inneburit en större möjlighet att finna liktänkande individer och grupper samt att ansluta till organisationer.¹⁸⁹ Det innebär dock även att individer som befinner sig i sociala sammanhang där ”extremistiska” åsikter inte tolereras kan ansluta till subkulturella digitala

rules”, i *Politico*, 23 augusti, 2023 <https://www.politico.eu/article/big-tech-efforts-under-eu-digital-service-act-content-rules/>.

¹⁸⁷ Om Roblox, se: Kristina Hummel och Madeleine Biscaichipy, ”A View from the CT Foxhole: Jessica White and Galen Lamphere-Englund, Co-Conveners, Extremism and Gaming Research”, *CTC Sentinel* 16, no. 3, 2023: 7-14.

¹⁸⁸ Se: Brian McNair, *An Introduction to Political Communication*, London och New York: Routledge, 2003, s. 24.

¹⁸⁹ Maucela Caianni och Linda Parenti, ”The Dark Side of the Web: Italian RightWing Extremist Groups and the Internet”, i *South European Society & Politics* 14, nr. 3, 2009, 273-294; Manuela

miljöer med liktänkande.¹⁹⁰ Denna typ av nätverkande kan i sin tur ligga till grund för individer att identifiera liktänkande i deras geografiska närhet och således skapa nätverk offline.¹⁹¹ I en intervjustudie med före detta skinheads beskrivs till exempel digitala diskussionsforum och sociala medier som ideala platser för första kontakter med andra ”extremistiska grupper”. Efter den initiala kontakten kunde sedan offline-aktiviteter samordnas.¹⁹²

Med digital kommunikation kan även enskilda individer agera som propagandister. Även om det handlar om enskilda individer tyder deras kommunikation på att de ser sig själva som frontfigurer i större ideologiska nätverk. Exempelvis har ”högerextrema” ensamagerande våldsverkare skapat en trend att skriva manifest som snabbt får spridning på de mer ljusskygga plattformarna. De fungerar, utöver att vara ideologiskt propagandistiska, som operativa och taktiska manualer för sina läsare.¹⁹³

För organisationer har digital kommunikation även inneburit att potentiellt liktänkande individer lättare kan identifieras och potentiella medlemmar granskas för lämplighet.¹⁹⁴ I och med att sociala nätverk med lätthet kan upprätthållas digitalt har detta gett organisationer nya verktyg för att initiera nya medlemmar, dela material och erfarenheter. Al-Qaida och IS etablerade till exempel omfattande nätverk för spridning av propaganda och manualer som anpassades för olika målgrupper.¹⁹⁵

Vidare är digital kommunikation ett tacksamt verktyg för att skapa bilden av att en ideologisk rörelse eller organisation är större än vad den är eftersom spridandet av

Caiani och Linda Parenti, *European and American Extreme Right Groups and the Internet*, New York: Routledge, 2016; Caterina Froio, ”Race, Religion, or Culture? Framing Islam between Racism and Neo-Racism in the Online Network of the French Far Right”, i *Perspectives on Politics* 16, nr. 3, 2018, 696-709.

¹⁹⁰ Thomas J. Holt, Joshua D. Freilich, and Steven M. Chermak, ”Internet-Based Radicalization as Enculturation to Violent Deviant Subcultures”, i *Deviant Behavior* 38, nr. 8. 2017, 855-869, s. 864.

¹⁹¹ Se: Nilsson, *French Populism and Discourses*.

¹⁹² Tiana Gaudette, Ryan Scrivens och Vivek Venkatesh, ”The Role of the Internet in Facilitating Violent Extremism: Insights from Former Right-Wing Extremists”, i *Terrorism and Political Violence*, online first, 2020, 1-18, s. 9–10.

¹⁹³ Nilsson, *Från skitpostning till folkmord*.

¹⁹⁴ Ana-Maria Bliuc, Nicholas Faulkner, Andrew Jakubowicz och Craig McGarty, ”Online Networks of Racial Hate: A Systematic Review of 10 Years of Research on Cyber-Racism”, *Computers in Human Behavior* 87, 2018, 75-86, p. 82.

¹⁹⁵ Se: Haroro J. Ingram, ”An Analysis of Inspire and Dabiq: Lessons from AQAP and Islamic State's Propaganda War”, i *Studies in Conflict & Terrorism* 40, nr. 5, 2017, 357-375.

propaganda går snabbt, och slagkraftigt innehåll med lätthet förstärks. I forskningen finns exempel på papperstigrar, det vill säga organisationer som har skapat bilden av sig att vara långt mycket mer omfattande än vad de visat sig vara.¹⁹⁶

För att konceptualisera karaktären av ”extremistiska” nätverk inom vilka ”extremistiskt” innehåll sprids använder flera forskare begreppet digitala ekosystem.¹⁹⁷ Stephan Baele, Lewys Brace och Travis Coan föreslår exempelvis en analytisk ram som fokuserar på fyra aspekter: a) enheter (*entities*), b) grupper (*communities*), c) biotoper och d) nätverk.¹⁹⁸

Med enheter åsyftas individuella domäner vilket kan vara en profilsida på en social medieplattform, ett underforum på en *image board*, en blogg eller podcast. Enligt forskarna utgör detta basen för att kartlägga ett digitalt ekosystem. Med grupper menar forskarna hur individuella enheter är sammanlänkande med andra enheter. Detta sker med olika typer av organiska och strategiska referenser enheterna emellan. Organiska referenser är när en enhet ostrukturerat refererar eller länkar till andra enheter medan strategiska referenser handlar om hur en enhet explicit framhåller en annan enhet. Biotop åsyftar hur enheter och grupper överlappar ideologiskt, tematiskt och kulturellt. Begreppet biotop används av forskarna för att poängtera att det inte handlar om statiska överlappningar. De förändras över tid och i relation till varandra. Tidigare forskning ger dock tillräckligt underlag för att skapa hypoteser om överlappningarna som sedan behöver utvärderas i relation till den empiriska verkligheten. Slutligen åsyftar nätverk enheternas, gruppernas och biotopernas helhet, alltså själva ekosystemet.

Digitala ekosystem används även strategiskt. Flera forskare talar om hur olika individer och grupper använder sig av multiplattformstrategi (*multi-platform approach*) för att sprida extremistisk propaganda. I och med de konventionella plattformarnas regleringar samt lagstiftning mot hatbrott och våldsuppvigling (se

¹⁹⁶ Om Feuerkrieg Division som leddes av 13-årig estländare via digitala medier: Daniel De Simone, ”Neo-Nazi group led by 13-year-old boy to be banned”, *BBC News*, 13 juli, 2020, <https://www.bbc.com/news/uk-53392036>.

¹⁹⁷ Guhl, Comerford, Pandith, and Ali, ”Understanding the Salafi”; Jakob Guhl, Oliver Marsh och Henry Tuck, *Researching the Evolving Online Ecosystem: Barriers, Methods and Future Challenges*, Institute for Strategic Dialogue, 2022, https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2022/07/Researching-the-Evolving-Online-Ecosystem_Main-report.pdf; Jakob Guhl, Julia Ebner, och Jan Rau, *The Online Ecosystem of the German Far-Right*, Institute for Strategic Dialogue, 2020, <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2020/02/ISD-The-Online-Ecosystem-of-the-German-Far-Right-English-Draft-11.pdf>; Kate Starbird, ”Examining the Alternative Media Ecosystem Through the Production of Alternative Narratives of Mass Shooting Events on Twitter”. i *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media* 11, nr. 1, 2017, 230–39; Heather J. Williams, Alexandra T. Evans, Jamie Ryan, Erik E. Mueller och Bryce Downing, *The Online Extremist Ecosystem: Its Evolution and a Framework for Separating Extreme from Mainstream*, RAND Corporation, 2021, <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA1458-1.html>.

¹⁹⁸ Stephane J. Baele, Lewys Brace, and Travis G. Coan, ”Uncovering the Far-Right Online Ecosystem: An Analytical Framework and Research Agenda”, i *Studies in Conflict & Terrorism*, online first, 2020, 1–21, s. 3–4.

ovan) används strategin för att kringgå detta. Typiskt sett ges länkar på de konventionella plattformarna till explicit ”våldsbejakande”, rasistiskt och misogynt innehåll på de oreglerade plattformarna.¹⁹⁹ Strategin används även av vissa för att motverka politiska och ideologiska ”fiender” genom att uppmuntra till trolning och trakasserier.²⁰⁰ Detta tillsammans med tvetydig och kodad kommunikation innebär att en helhetsförståelse för extremistiska ideologier ofta behövs för att förstå enskilda enheter.

4.2.2 Radikalisering

Radikalisering är ett omtvistat analytiskt begrepp inom forskningen. Den tidiga forskningen om radikalisering har kritiserats för att bygga på anekdotiska data och att ha ett generellt sett lågt förklaringsvärde.²⁰¹

Samtida radikaliseringsforskning är dock relativt enstämmig i att det inte är en homogen process utan beror på en rad varierande individuella, psykologiska, biologiska, sociala, kulturella, politiska och ideologiska faktorer.²⁰² Själva radikaliseringsprocessen är även den omtvistad. Forskare har länge debatterat huruvida

¹⁹⁹ Gallagher, O'Connor, Vaux, Thomas, och Davey, *The Extreme Right on Discords*. 6; Gerster, Kuchta, Hammer och Schwieter, *Telegram as a buttress*; Vaux, Gallagher och Davey, *The Extreme Right on Steam*, s. 4 och 7; Thomas, *The Extreme Right on Dlive*, s. 4 och 7.

²⁰⁰ Vaux, Gallagher och Davey, *The Extreme Right on Steam*, s. 4 och 7.

²⁰¹ För vidare diskussion, se till exempel: Magnus Hörnqvist och Janne Flyghed, ”Exclusion or culture? The rise and the ambiguity of the radicalisation debate”, i *Critical Terrorism Studies* 5, no. 3 (2012): 319-334; Stefan Malthaner, ”Radicalization: The Evolution of an Analytical Paradigm”, i *European Journal of Sociology* 58, n. 3, 2017: 369-401; Derek M. D. Silva, ”’Radicalisation: the journey of a concept’, revisited”, i *Race & Class* 59, nr. 4, 2018: 34-53. Särskilt i litteraturen om radikalisering i relation ”islamistisk extremism” lyfts hur otydliga och oprecisa modeller för radikalisering kan bygga på etnocentriska fördomar som hjälper föga i att förstå eller vara behjälpliga i att förhindra radikalisering. Se exempelvis: Arun Kundnani, *The Muslims Are Coming: Islamophobia, Extremism, and the Domestic War on Terrorism*. London, Verso, 2014; Mark Sedgwick, ”The Concept of Radicalization as a Source of Confusion”, i *Terrorism and Political Violence* 22, nr. 4, 2010, 479-494; Peter R. Neumann, ”The Trouble with Radicalization”, i *International Affairs* 89, nr. 4, 2013, 873-893; Alexander Meleagrou-Hitchens och Nick Kaderbhai, ”Research Perspectives on Online Radicalisation: A Literature Review, 2006-2016”, i *VOX-Pol Network of Excellence*, 2017, s. 13-17.

²⁰² Attitud-beteendeförändrande modellen (*attitude-behaviours corrective*, ABC) delar exempelvis upp radikalisering i tre faktorer: strukturella, individuella och möjliggörande. Se: Khalil, Horgan och Zeuthen, ”The Attitudes-Behaviors”, s. 425-450. I två studier från Kanada analyseras benägenheten att anamma ”konspiratoriska” och ”våldsbejakande extremistiska” (*violent extremist*) hållningar. I studierna sticker unga män och transpersoner (*transgender* och *gender-diverse*) ut som mest benägna att anamma dessa hållningar. Studierna bygger dock på ett relativt litet underlag, särskilt vad det gäller transpersoner. Se: Anna Levinsson, Diana Miconi, Zhiyin Li, Rochelle L. Frounfelker och Cécile Rousseau, ”Conspiracy Theories, Psychological Distress, and Sympathy for Violent Radicalization in Young Adults during the COVID-19 Pandemic: A Cross-Sectional Study”, i *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18, nr. 7846, 2021, 1-12; Diana Miconi, Gabrielle Geenen, Rochelle L. Frounfelker, Anna Levinsson och Cécile Rousseau, ”Meaning in Life, Future Orientation and Support for Violent Radicalization

det är en process som bäst beskrivs underifrån-upp eller uppifrån-ner. Den första handlar om hur individer själva söker sig grupper och den andra om hur grupper aktivt söker upp och radikaliserar individer. Flera forskare betonar dock vikten av inte låsa sig fast vid den ena eller andra modellen med betoning på att radikalisering är en heterogen process.²⁰³

Oavsett orsak och process lyfter Cassam fram att radikalisering kan förstås som ett ramverk för att beskriva hur en person går från ett normaltillstånd till ett extremtillstånd.²⁰⁴ Det innebär att radikalisering förstås i relation till den kontext inom vilken den sker. I en demokratisk rättsstat är normaltillståndet att genom demokratiska och juridiska processer lösa samhälleliga politiska konflikter. När en individ ser som sin enda lösning för att uppnå sina politiska mål att mörda politiska motståndare kan den personen sägas ha lämnat normaltillståndet och klivit in i det extrema, eller extremistiska. Det ska dock understrykas att det finns litet stöd i forskningen att extremistiska åsikter i sig leder till våldsam handling.²⁰⁵

Även om inga objektiva variabler kan förklara alla typer av radikaliseringsprocesser kan radikaliseringen användas som ett analytiskt grepp för att känna igen mönster och trender. I relation till digital kommunikation och ”propaganda” är en tydlig sådan trend att både de individer som ansluter till ”extremistiska” grupper och ensamagerande våldsverkare, förefaller ha kommit i kontakt med ”extremistisk propaganda” och innehåll – inte minst genom vad som har kommit att kallas ”självradikalisering”.²⁰⁶ En mångfald av studier visar även att radikalisering ofta sker i samband med någon form av nätverkande kommunikation.²⁰⁷ I en studie av kommunikation och identitetsskapande på det amerikanska vitmaktforumet Stormfront

Among Canadian College Students During the COVID-19 Pandemic”, i *Frontiers in Psychiatry* 13, nr. 765908, 2022, 1-13.

²⁰³ För en övergripande diskussion, se: Jens F. Binder och Jonathan Kenyon, ”Terrorism and the Internet: How Dangerous Is Online Radicalization?”, i *Frontiers in Psychology* 13, nr. 997390, 2022, 1-10, s. 2.

²⁰⁴ Cassam benämner detta som positionsextremism (*positionell extremism*). Se vidare: Cassam, *Extremism*, s. 4.

²⁰⁵ Se exempelvis: Randy Borum, ”Rethinking Radicalization”, i *Journal of Strategic Security* 4, nr. 4, 2011, 1-6; Patrizia Meringolo, ”Theoretical Background of Violent Radicalisation. Research and Interventions from Different Perspectives”, i *Preventing Violent Radicalization in Europe: Multidisciplinary Perspectives*, red. Patrizia Meringolo, Cham: Springer, 2020, 3-20.

²⁰⁶ Se vidare: Ines von Behr, Anaïs Reding, Charlie Edwards och Luke Gribbon, *Radicalisation in the Digital Era: The Use of the Internet in 15 Cases of Terrorism and Extremism*, Rand Europe, Bryssel, 2013, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research_reports/RR400/RR453/RAND_RR453.pdf; Linda Schlegel, ”’Yes, I can’: what is the role of perceived self-efficacy in violent online-radicalisation processes of ‘homegrown’ terrorists?”, i *Dynamics of Asymmetric Conflict* 13, nr. 3, 2020, 212-229; Aidan Kirby, ”The London bombers as ”self-starters”: a case study in indigenous radicalisation and the emergence of autonomous cliques”, i *Studies in Conflict and Terrorism* 30, nr. 5, 2007.

²⁰⁷ Michael H. Becker, ”When Extremists Become Violent: Examining the Association Between Social Control, Social Learning, and Engagement in Violent Extremism”, i *Studies in Conflict & Terrorism* 44, nr. 12, 2021, 1104–24; Thomas J. Holt, Joshua D. Freilich, Steven M. Chermak, Colleen Mills, och Jason Silva, ”Loners, Colleagues, or Peers? Assessing the Social Organization

drar exempelvis Petter Törnberg och Anton Törnberg slutsatsen att "självradikalisering" som analytiskt grepp är felaktigt. Politiskt nischade digitala plattformar och forum är, menar de, i grunden sociala och kollektivt identitetsbyggande varför "självradikalisering" bör förstås som en socialiseringsprocess. En viktig del av processen är enligt författarna hur språkbruk, symbolik, och kommunikationssätt (t.ex. sarkasm, ironi och slang) blir en del av en kollektivt identitetsskapande process.²⁰⁸

Flera forskare har gjort starka uttalanden om digitala mediers relation till radikalisering. Marc Sageman skrev till exempel redan 2009 att radikalisering online har ersatt fysisk radikalisering.²⁰⁹ Men, som betonas av Mehmet Bastug, Aziz Douai och Davut Akca är den generella förståelsen av radikalisering och digitala medier att den senare har möjliggjort nya sätt att radikaliseras, snarare än att helt ersatt alla andra vägar in i "extremism".²¹⁰

Ytterligare en aspekt av radikalisering rör de sociala medieplattformarnas inverkan i att förstärka en viss världsbild hos deras användare. Twitter, Facebook, YouTube och TikTok har exempelvis kritiserats för att leda användare in i ideologiska filterbubblor via sina rekommendationssystem. Att sociala medieplattformars algoritmstyrda innehåll kan leda till en förstärkning av åsikter hos politiska grupper och således bidra till en ökad polarisering, är relativt välbeforskat.²¹¹ Däremot är det omtvistat huruvida plattformarna i sig själva leder till att användare per automatik rekommenderas mer "våldsbejakande extremistiskt" innehåll eller inte.²¹²

of Radicalization", i *American Journal of Criminal Justice* 44, nr. 1, 2019, 83–105; Jerrold M. Post, "Terrorism and Right-Wing Extremism: The Changing Face of Terrorism and Political Violence in the 21st Century: The Virtual Community of Hatred", i *International Journal of Group Psychotherapy* 65, nr. 2, 2015, 242–71.

²⁰⁸ Petter Törnberg och Anton Törnberg, "Inside a White Power Echo Chamber: Why Fringe Digital Spaces Are Polarizing Politics", i *New Media & Society*, 2022, 1-23.

²⁰⁹ Marc Sageman, "The Next Generation of Terror", i *Foreign Policy* (blog), [https:// foreignpolicy.com/2009/10/08/the-next-generation-of-terror/](https://foreignpolicy.com/2009/10/08/the-next-generation-of-terror/).

²¹⁰ Mehmet F. Bastug, Aziz Douai och Davut Akca. "Exploring the 'Demand Side' of Online Radicalization: Evidence from the Canadian Context", i *Studies in Conflict & Terrorism* 43, nr. 7, 2020, 616–37; Paul Gill, Emily Corner, Maura Conway, Amy Thornton, Mia Bloom och John Horgan, "Terrorist Use of the Internet by the Numbers", i *Criminology & Public Policy* 16, nr. 1, 2017, 99-117.

²¹¹ Se till exempel: Jenna Bednar, "Polarization, Diversity, and Democratic Robustness", *PNAS* 118, nr. 50, 2021, e2113843118; Michael W. Macy, Manqing Ma, Daniel R. Tabin, Jianxi Gao, och Boleslaw K. Szymanski, "Polarization and Tipping Points", *PNAS* 118, nr. 50, 2021, e2102144118; Nolan McCarty, *Polarization: What Everyone Needs to Know*, Oxford och New York: Oxford University Press, 2019; Fernando P. Santos, Yphtach Lelkes och Simon A. Levin, "Link Recommendation Algorithms and Dynamics of Polarization in Online Social Networks", *PNAS* 118, nr. 50, 2021, e2102141118.

²¹² Se: Mark Ledwich and Anna Zaitsev, "Algorithmic Extremism: Examining YouTube's Rabbit Hole of Radicalization", i *First Monday* 25, nr. 3, 2020, <https://firstmonday.org/ojs/index.php/-fm/article/view/10419/9404>; Luke Munn, "Angry by Design: Toxic Communication and Technical Architectures", i *Humanities and Social Sciences Communications* 7, nr. 53, 2020, 1-

4.2.3 Rekrytering

Att digitala medier används av ”extremistiska” organisationer för rekrytering är ett faktum. Peter Neumann menade redan 2008 att de digitala kommunikationsplattformarnas utveckling har inneburit att rekryterare har fått en oöverträffad rekryteringspool samt att online-rekrytering är mindre riskfylld än offlinerekrytering.²¹³ Viss forskning pekar på att till skillnad från ”islamistiskt extremistiska” organisationer, har ”vänster”- och ”högerextremister” mer öppet kunnat rekrytera individer och samla in donationer via sociala nätverk, utan att dra till sig någon nämnvärd uppmärksamhet av plattformarnas monitoreringsverktyg.²¹⁴ Detta kan dock ifrågasättas mot bakgrund av den forskning som framhåller att ”islamistisk extremism” har kunnat verka lika fritt som ”höger-” och ”vänsterextremism” på de konventionella plattformarna.

Forskning om rekrytering är, precis som den sammanlänkade forskningen om radikaliserings, tydlig i att ideologi eller religiositet inte ger svaret på varför individer ansluter till ”våldsbejakande” grupper och organisationer. En rad olika psykologiska, sociala, kulturella, ekonomiska, biologiska och demografiska faktorer spelar in i anledningen till en individs vilja att rekryteras.²¹⁵ Via en bred variation av ”propaganda” och ”desinformation” kan dessa faktorer användas för att förstärka eller manipulera en nyfiken individs vilja till att ansluta till en organisation.²¹⁶ Flera studier visar att medan ideologi och religion är centrala faktorer i en organisations attraktion och identitet, är det sociala och meningsfulla sammanhang som

11; Joe Whittaker, Seán Looney, Alastair Reed och Fabio Votta, ”Recommender Systems and the Amplification of Extremist Content”, i *Internet Policy Review* 10, nr. 2, 2021, 1-29.

²¹³ Peter Neumann, *Joining Al-Qaeda: Jihadist recruitment in Europe*, New York : Routledge, 2008, s. 57.

²¹⁴ Koch, ”The Non-Jihadi”, 669–96.

²¹⁵ För övergripande studier om rekrytering, se: Edward Dunbar, red., *Indoctrination to Hate: Recruitment Techniques of Hate Groups and How to Stop Them*. Santa Barbara och Denver: Praeger, 2022; Kruglova, *Terrorist Recruitment*.

²¹⁶ Jordy Krasenberg och Lieke Wouterse, ”Grooming for terror – Manipulation and control”, *Radicalisation Awareness Network*, 2019, https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2019-06/-ran_hsc_grooming_for_terror_25042019_en.pdf; Milton J. Bennet, ”Group Identification: Techniques of Depersonalization and Domination of Individual Consciousness”, i *Indoctrination to Hate: Recruitment Techniques of Hate Groups and How to Stop Them*, red. av Edward Dunbar, Santa Barbara och Denver: Praeger, 2022, 289-309.

en organisation erbjuder minst lika viktigt.²¹⁷ I en omfattande studie av terroristattacker mellan 1995 och 2005 dras till och med slutsatsen att ”ideologi återigen misslyckas att förklara medlemmars vilja att attackera civila”.²¹⁸

En studie som utgår från John Milgrams sociologiska studier om hur människor under inflytande av auktoritet förefaller ha en benägenhet att begå handlingar de annars inte skulle begå. Studiens författare menar att få individer över en natt kan rekryteras och formas till våldsverkare. De betonar att rekrytering är en komplex socialiseringsprocess som handlar om individers egen vilja att ansluta till organisationen, en acceptans för organisationens hierarkier och organisationens auktoriteters uppmuntran och belöningar till den potentiella rekryten.²¹⁹

Rekrytering i relation till post-organisationell extremism och självradikalisering belyser vikten av att förstå rekrytering som ett flexibelt begrepp där, när inga tydliga organisationer finns, individens egen uppfattning av vilken organisation eller rörelse den anser sig ingå är av vikt.²²⁰

Forskningen om rekrytering och högerextremism i dagens digitala miljöer är spretig. En stor del av forskningen diskuterar hur digital propaganda används och kan användas i rekryterande syften men få studier undersöker explicit hur rekrytering faktiskt sker samt dess omfattning.²²¹

I amerikanska ”högerextrema miljöer” började dock webbsidor och forum användas tidigt som mötesplatser. Den amerikanska webbsidan *Stormfront*, som lanserades 1996, var exempelvis tidig i att blanda ”propagandistiska” och kulturella genrer och uttrycksformer, och att fungera som en brygga för online- och offline-nätverkande, bland annat med en dejtingtjänst för ”bara vita”.²²² Sidan kom även

²¹⁷ Scott Atran, Hammad Sheikh och Angel Gómez, ”For cause and comrade: Devoted actors and willingness to fight”, *Clodynamics* 5, nr. 1, 2014, 41–57; Simon Cottee Keith Hayward, ”Terrorist (e)motives: The existential attractions of terrorism”, *Studies in Conflict & Terrorism* 34, nr. 12: 963–986; Bart Schuurman och Max Taylor, ”Reconsidering radicalization: Fanaticism and the link between ideas and violence”, i *Perspective on Terrorism* 12, nr. 1, 2018, 3–22, s. 12.

²¹⁸ Max Abrahms, Matthew Ward, and Ryan Kennedy, ”Explaining civilian attacks: Terrorist networks, principal-agent problems and target selection”, i *Perspective on Terrorism* 12, nr. 1: 23–45, s. 35.

²¹⁹ Rosanna E. Guadagno, Adam Lankford, Nicole L. Muscanell, Bradley M. Okdie, och Debra M. McCallum, ”Social Influence in the Online Recruitment of Terrorists and Terrorist Sympathizers: Implications for Social Psychology Research”, *Revue Internationale de Psychologie Internationale* 23, nr. 1, 2010: 25–56.

²²⁰ Se: Per-Erik Nilsson, ”’Röd pillrad’ – En analys av den rasideologiskt motiverade massskjutningen i Buffalo den 14 maj 2022”, FOI Memo: 7941, Totalförsvarets forskningsinstitut, 2022, <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI%20Memo%207941>.

²²¹ Caiani och Parenti, ”European and American Extreme”; Gaudette, Scrivens och Venkatesh, ”The Role of the 1339-1356; Chris W. Hale. ”Extremism on the World Wide Web: A Research Review”, i *Criminal Justice Studies* 25 4, 2012, 343–356.

²²² Jessie Daniels, *Cyber Racism: White Supremacy Online and the New Attack 649 on Civil Rights*, Lanham: Rowman and Littlefield, 2009.

att användas av organisationer i ”miljön” för att identifiera och rekrytera medlemmar.²²³

Som tidigare diskuterats används tvetydig och kodad kommunikation samt multiplattformstrategier för att sprida ”propaganda”. Det kan också förstås som en normaliseringsstrategi för att rama in ”propaganda” i en mer godtagbar form för att attrahera medlemmar på de konventionella plattformarna.²²⁴ Godtagbara budskap kan vidare handla om att fokusera på allmänt accepterade, om än kontroversiella, frågor som familjevärderingar, yttrandefrihet, migration, brottslighet och nationellt självbestämmande, för att sedan rama in dem mer explicit ideologiskt.²²⁵

Hur omfattande online-rekrytering är för ”högerextremistiska” organisationer framstår dock, baserat på den här rapportens underlag, som ett understuderat fenomen. I en studie av före detta tyska aktivister från ”extremhögern” visar Daniel Koehler att, medan digital kommunikation utgjorde inkörsporten till organisationer, var det först när de började interagera med andra medlemmar i den fysiska världen som de på allvar kände sig delaktiga i den aktuella organisationen eller rörelsen.²²⁶ Vidare har allt fler forskare intresserat sig för relationen mellan rekrytering och radikaliserings i relation till dataspel. Den undersökta forskningen visar dock inte på någon kausalitet i våldsamma handlingar och rekrytering, utbildning, och propaganda via dataspel.²²⁷ Som redan har diskuterats pekar dock den knapphändiga forskningen som finns på att dataspel som kulturellt fenomen främst handlar om att bygga nätverk och sprida propaganda för redan ideologiskt övertygade

²²³ Exempelvis ska Blood & Honour, Hammerskins och olika grenar inom Ku Klux Klan ha använt Stormfront för dessa syften. Se: Brad Galloway och Ryan Scrivens, ”The Hidden Face of Hate Groups Online: An Insider’s Perspective”, *VOX-Pol Network of Excellence Blog*, 3 januari 2018, <https://www.voxpol.eu/hidden-face-hate-groups-online-formers-perspective>.

²²⁴ Om normaliseringsstrategier, se: Michał Krzyżanowski och Mats Ekström, ”The Normalization of Far-Right Populism and Nativist Authoritarianism: Discursive Practices in Media, Journalism and the Wider Public Sphere/s”, *Discourse & Society* 33, nr. 6, 2022, 719–29. För specifika plattformar, se: Valentien Crosset, Samuel Tanner och Aruélie Campana, ”Researching Far Right Groups on Twitter: Methodological Challenges 2.0”, i *New Media & Society* 21, nr. 4, 2019, 939–961; Jacob Davey och Julia Ebner, *The Fringe Insurgency. Connectivity, Convergence and Mainstreaming of the Extreme Right*, Institute for Strategic Dialogue, 2017, https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2017/10/The-Fringe-Insurgency-221017_2.pdf; Graham, ”Inter-ideological mingling” 24–36; Scrivens och Amarasingam, ”Haters Gonna Like”, 63–89.

²²⁵ Journalistisk rapportering visar hur ”högerextrema” the Base och andra accelerationistiska grupper har integrerat inte bara normaliseringsstrategier och tvetydig kommunikation i sin rekryteringspropaganda, utan använder sig av humorbaserade plattformar som iFunny för att sprida denna typ av material. Att använda iFunny för att sprida rekryteringsvideor är en indikation på att rekryterare riktar in sig mot en yngre generation eftersom den är plattformens huvudsakliga användargrupp. Se: Mack Lamoureux och Zachary Kamel, ”Neo-Nazi Terror Groups Are Using iFunny to Recruit”, *Vice News*, 14 november 2019, https://www.vice.com/en/article/vb5kx3/neo-nazi-terror-groups-are-using-ifunny-to-recruit?utm_campaign=sharebutton.

²²⁶ Daniel Koehler, ”The radical online: individual radicalization processes and the role of the internet”, *Journal for Deradicalization* 1, 2014/15, 116–34, s. 118 och 123.

²²⁷ Al-Rawi, ”Video Games, Terrorism”, 740–760.

individer.²²⁸ I denna anda menar Linda Schlegel att det är av vikt att undersöka hur dataspel används som ett verktyg för att underhålla och utveckla ideologin hos de som redan är övertygade.²²⁹

Forskning om ”vänsterextrema” organisationers användning av digitala medier för rekrytering är knapphändig. Studier av rekrytering av krigsvolontärer till den kurdiska Internationella frihetsbataljonen (IFB, *Tabûra Azadî ya Îternasyonal*) ger dock en inblick.²³⁰ Rekrytering förefaller ha skett främst via engelsk-, spansk- och franskspråkiga Facebook-sidor. IFB har marknadsförts på ett flertal västerländska plattformar som ett antifascistiskt svar på modern fascism i islamistisk form, där våldsidealiserande budskap används för att locka ”anti-IS frivilliga”.²³¹ Frågan om huruvida våldsamt kamp mot en terroristorganisation som IS överhuvudtaget är att betrakta som extremism blir här relevant. Koch menar exempelvis att ”medan det är viktigt att inte överdriva utmaningarna som den antifascistiska rörelsen utgör, bör vi vara medvetna om dess militanta anarkistiska kärna som uppmanar till våld mot sina motståndare och som söker införa sin världsåskådning i västerländska länder och samhällen såväl utomlands, som i Syrien”.²³²

Forskningsläget om ”islamistisk extremism” och rekrytering till organisationer som Al-Qaida, Al-Shabaab och IS via digitala medier är relativt omfattande. Rekrytering sker via organisationers egna webbsidor, alternativa nyhetskanaler, konventionella plattformar och krypterade meddelandeplattformar.

En studie av Al-Shabaab’s rekryteringsstrategier i Storbritannien och USA visar att organisationen med religiösa och manipulativt emotionella budskap uppmanar till självradikalisering och försöker locka till sig rekryter till Somalia.²³³ I en predikan som spreds i digitala medier på det tidiga 2010-talet proklamerades exempelvis: ”Sitt inte hemma och chilla som en soffpotatis hela dagarna... gå ut på internet och lär dig om alla muslimers öde... kom till jihads land”.²³⁴

J. M. Berger visar i en studie av tusentals Twitterkonton att rekryterare från IS har använt Twitter för att initiera kontakt med potentiella rekryter.²³⁵ Efter att en första kontakt har etablerats sökte rekryterarna att bädda in potentiella rekryter i filter-

²²⁸ Jacob Davey, *Gamers Who Hate*, Institute for Strategic Dialogue, 2021, s. 9, <https://www.isd-global.org/wp-content/uploads/2021/09/20210910-gaming-reportintro.pdf>.

²²⁹ Linda Schlegel, ”Jumanji Extremism? How games and gamification could facilitate radicalization processes”, *Journal for Deradicalization* 23, 2020, 1-44, s. 5.

²³⁰ Koch, ”The Non-Jihadi”, 669–696.

²³¹ Koch, ”The Non-Jihadi”, 669–696, s. 680.

²³² Ariel Koch, ”Trends in Anti-Fascist and Anarchist Recruitment and Mobilization”, *Journal for Deradicalization*, nr.14, 2018, 1-51, s. 5.

²³³ Alexander Melagrou-Hitches, ”Al-Shabab’s Western Recruitment Strategy”, *CTC Sentinel* 5, nr. 1, 2013, 18-28.

²³⁴ Melagrou-Hitches, ”Al-Shabab’s Western Recruitment” 18-28, s. 19.

²³⁵ J. M. Berger, ”Tailored Online Interventions: The Islamic State’s Recruitment Strategies”, *CTC Sentinel* 8, nr. 10, 2015, 19-23.

bubblor av IS-”propaganda”. De uppmanades typiskt sett att isolera sig från omvärlden, särskilt mer moderata muslimer. När en användare gick från att vara en potentiell rekryt till rekryt, flyttades kommunikationen till de mer ljusskygga och ofta krypterade plattformarna, som Telegram och WhatsApp, där denne uppmanades att agera på sin ideologiska övertygelse, antingen genom att ingå i attentatsplanering eller att migrera (*hijrah*) till IS-kontrollerat område.

Den här övergripande rekryteringsstrategin förefaller ha använts mot både män och kvinnor i väst. Däremot, medan ”propaganda” riktad till män har varit vålds- och krigsfokuserad, har ”propaganda” riktad mot kvinnor fokuserat på systerskap, familj och kärlek där kvinnor har setts som garanterna för att föda fram den nya generationens soldater.²³⁶ Via bland annat sociala medier riktade IS även in sina rekryterare mot barn, ”Kalifatets lejonungar” som beskrevs ha en religiös plikt att försvara islam och döda dess fiender.²³⁷

En omfattande intervjustudie av före detta IS-medlemmar understryker att organisationens aktiva rekrytering har varit viktig, men att en sannolikt mer avgörande rekryteringsmekanism har varit passivt konsumerande av IS-propaganda via de konventionella plattformarna.²³⁸

I en studie av amerikanska jihadisterna visar Seamus Hughes och Lorenzo Vidino på att fysiska möten utgjorde grunden för flera av de intervjuades radikaliserings och rekrytering.²³⁹ Precis som med rekrytering till ”högerextrema” organisationer visar detta på vikten av att online- och offline-rekrytering bör ses som kompletterande element vars relation givet individ, tid och plats kan te sig olika.

4.2.4 Mobilisering

Digitala medier har gett nya möjligheter att sprida propaganda och desinformation, för individer att radikaliserats och för organisationer att rekrytera. Mobilisering är en relaterad aspekt till dessa användningsområden.

Generellt sett har digitala medier blivit en integrerad del i politisk aktivism. De används för att skapa uppmärksamhet kring en eller flera politiska frågor, sprida

²³⁶ Julia Musial, ”’My Muslim sister, indeed you are a mujahidah’ - Narratives in the propaganda of the Islamic State to address and radicalize Western Women. An Exemplary analysis of the online magazine Dabiq By”, i *Journal for deradicalization* 17, nr. 9, 2016/2017, 39-100; Leah Windsor, ”The Language of Radicalization: Female Internet Recruitment to Participation in ISIS Activities”, i *Terrorism and Political Violence* 32, nr. 3, 2020, 506-38.

²³⁷ James Morris och Tristan Dunning, ”Rearing Cubs of the Caliphate: An Examination of Child Soldier Recruitment by Da’esh”, *Terrorism and Political Violence*, 32, nr. 7, 2018, 1573-1591; Álvaro Vicente, ”How Radicalizing Agents Mobilize Minors to Jihadism: A Qualitative Study in Spain”, i *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression* 14, nr. 1, 2022, 22-48.

²³⁸ Speckhard och Ellenberg, ”ISIS in Their Own Words: 82-127.

²³⁹ Seamus Hughes and Lorenzo Vidino, ”ISIS in America: from retweets to Raqqa”, George Washington University Program on Extremism Report, 2015, s. ix, <https://ktwop.files.wordpress.com/2015/12/isis-in-america-full-report.pdf>.

information, mobilisera aktivister och dokumentera aktivismen.²⁴⁰ Dessa generella aspekter gäller även för ”våldsbejakande extremism”.

Forskningen visar dock tydligt att ”våldsbejakande extremistiska” rörelser och individer använder digitala medier för finansiering, delande av operativ och taktisk kunskap samt planering och koordinering av attacker i både den digitala och analoga världen.²⁴¹

I forskningen påpekas att den här relationen varierar stort beroende på en organisations storlek och tillgänglighet till fysiska mötes- och träningsplatser, eller som i fallet med IS, en omfattande landmassa. För de som inte kontrollerar ett fysiskt territorium är digitala medier sannolikt viktigare för att bedriva taktiskt och operativt utbyte och träning.²⁴²

Flera amerikanska och europeiska ”högerextremistiska” organisationer, vissa mer våldsbejakande än andra, har det senaste decenniet även blivit skickliga på att blanda digitala och analoga mobiliseringsformer.²⁴³ Den franska identitära rörelsen har exempelvis genomfört massmedialt uppmärksammade ideologiska PR-kampanjer, vissa finansierade genom *crowd-funding* och demonstrationer som mobiliserar aktivister digitalt, men rörelsen har också haft ett nätverk av barer och kampsportslokaler.²⁴⁴

En annan aspekt som rör mobilisering och koordinering är att ”extremister” som planerar att begå våldsamma attentat ofrånkomligen behöver införskaffa material och träna i den analoga världen, till exempel införskaffande av vapen och vapenhantering. 3D-utskrivna vapen och digitalt kunskapsutbyte kan dock minska detta behov.²⁴⁵ En understuderad aspekt i relation till träning och planering av våldsdåd

²⁴⁰ Guerbadó, *Tweets and the Streets*; Anastasia Kavada, ”Activism transforms digital: The social movement perspective”, i *Digital activism decoded: The new mechanism of change*, red. Mary Joyce, New York, NY: IDEBATE Press, 2010, 101–118; Anastasia Kavada, ”Engagement, bonding, and identity across multiple platforms: Avaaz on Facebook, YouTube, and MySpace”, *MedieKultur*, nr. 52, 2012, 28–48.

²⁴¹ Maura Conway, ”Terrorist ‘Use’ of the Internet and Fighting Back”, *Information & Security: An International Journal* 19 (2006): 9–30, s. 11; John Curtis Amble, ”Combating Terrorism in the New Media Environment”, *Studies in Conflict & Terrorism* 35, nr. 5, 2012, 339–353, p. 343.

²⁴² Alexandra T. Evans och Heather J. Williams, ”How Extremism Operates Online: A Primer”, *RAND Corporation*, 12 april 2022, s.6, <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA1458-2.html>.

²⁴³ Se till exempel: José Pedro Zúquete, *The Identitarians: The Movement Against Globalism and Islam in Europe*. Notre Dame: Notre Dame University Press, 2018.

²⁴⁴ Castelli Gattinara, Pietro, and Caterina Froio. ”Getting ‘Right’ into the News: Grassroots Far-Right Mobilization and Media Coverage in Italy and France”, *Comparative European Politics* 17, nr. 5, 2019, 738–58. Den franska identitära organisationen *Generation Identitaire* förbjöds av den franska staten 2021. Anledningen var vad som i Sverige motsvarar kärverksamhet: Kim Willscher, ”France bans far-right ‘paramilitary’ group *Génération Identitaire*”, i *The Guardian*, 3 mars 2018, <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/03/france-bans-far-right-paramilitary-group-generation-identitaire>.

²⁴⁵ Se: Rueben Dass och Benjamin Mok, ”Assessing the Impact of 3D-Printed Weapons on the Violent Extremist Milieu”, *Global Network on Extremism and Technology*, 20 februari, 2023,

är potentialen i dataspel för dessa syften.²⁴⁶ Inom den militära sektorn har spel exempelvis länge använts för att simulera verkliga situationer och med dagens lättillgängliga teknik är det inte långsökt att både individer och grupper skulle träna operationer och taktik digitalt.²⁴⁷

Forskning om ”högerextrema” individer och organisationer visar att de har delat träningsmanualer för taktik och vapen användning för att instruera medlemmar eller ensamagerande våldverkare.²⁴⁸ Det senaste decenniet har forskare särskilt uppmärksammat manifest från ensamagerande våldverkare.²⁴⁹

När det kommer till ”vänsterextremism” visar ett fåtal studier att konventionella digitala plattformar används för att koordinera och mobilisera, särskilt inför gatuprotester och planerade konfrontationer med ”högerextremistiska” grupper och polisen.²⁵⁰ Gatukonfrontationer och motdemonstrationer har länge varit en central taktik i ”vänsterextrema” rörelser. Det har dock konstaterats att vissa delar av den ”våldsbejakande extremvänstern” idag ifrågasätter hur effektiva den typen av aktiviteter är.²⁵¹

Forskningsläget om ”islamistisk extremism” är mer omfattande än för ”vänsterextremism”. Flera attacker av ”islamistiska extremister” i Väst, som till en början antogs ha utförts av ensamagerande våldverkare, visade sig sedan vara koordinerade av IS via digitala medier. En studie framhåller exempelvis att en enskild IS-medlem via Telegram koordinerade hälften av de 17 avvärjda attackerna i Frankrike under 2016.²⁵² En annan studie av IS-attentatsplaner i Väst mellan 2014 och 2016 visar att 19 av 38 planer baserades på planering online och samtidigt att

<https://gnet-research.org/2023/02/20/assessing-the-impact-of-3d-printed-weapons-on-the-violent-extremist-milieu/>; Evans och Williams, ”How Extremism Operates Online”: s. 6,

²⁴⁶ Firas Mahmoud, *Playing with Religion the Gamification of Jihad*, DIIS - Danish Institute for International Studies, 2022, s. 70, https://pure.diis.dk/ws/files/9007170/The_gamification_of-jihad_DIIS_Report_2022_06.pdf.

²⁴⁷ Lakomy, ”Let’s Play a Video Game”, s. 386;

²⁴⁸ Bliuc, Faulkner, Jakubowicz och McGarty, ”Online Networks of Racial Hate: 75–86; Julia Ebner, ”Counter-Creativity: Innovative Ways to Counter Far-Right Communication Tactics”, i *Post-Digital Cultures of the Far Right: Online Actions and Offline Consequences in Europe and the US*, red. Maik Fielitz och Nick Thurston, Bielefeld: Transcript Verlag, 2019, 169–182, s. 171–172; Hale, ”Extremism on the World”, s. 82.

²⁴⁹ Manifesten är typiskt sätt ett slags klipp-och-klistra-dokument som bygger på tidigare ensamagerande våldsverkares manifest. De innehåller ofta en personlig och ideologisk förklaring till varför ett attentat planeras och resonemang och instruktioner om själva utförandet av attentatet. Se: Nilsson, *Från skitpostning*; Nilsson, ”Röd pillrad”.

²⁵⁰ Finkelstein, Goldenberg, Stevens, Jussim, Farmer, Donohue och Paresky, ”How Militant Anarcho-Socialist Networks”.

²⁵¹ Teun van Dongen, *We Need to Talk About Left-Wing Extremism. Or Do We?*, i International Centre for Counter-Terrorism, 24 november, 2021, <https://icct.nl/publication/we-need-to-talk-about-left-wing-extremism-or-do-we/>.

²⁵² Agnes Hankiss, ”The Legend of the Lone Wolf”, *Journal of Strategic Security* 11, nr. 2. 2018, 54–72, s. 65.

endast 6 av 23 identifierade attentatsmän verkar ha agerat enbart via passiv konsumtion av IS-propaganda.²⁵³

Relationen mellan genomförda attentat och digital kommunikation är dock, på ett plan, oviss. En studie av David Benson från 2014 visar att medan digitala medier har möjliggjort transnationell kommunikation så har det inte resulterat i en ökning av transnationella terroristattacker.²⁵⁴ Benson menar att digitala medier således inte i sig själva är en ”kraftförstärkare” (*force multiplier*) för transnationella terroristorganisationer. Till skillnad från vad många befarade har digitala medier, enligt Benson, även gett brottsförebyggande myndigheter nya verktyg för att upptäcka och förhindra terrorism. Rapportering från 2022 som bygger på terrorismdatabasen *Dragonfly's Terrorism Tracker* stödjer Bensons studie.²⁵⁵ Sedan 2015 har den dödliga utkomsten av attacker globalt fallit med 38 % och antalet attacker med 28 %.²⁵⁶ En liknande trend gäller även för Väst där ”religiöst” motiverad terrorism har minskat markant, medan ”ideologiskt” motiverad terrorism står för merparten.²⁵⁷

Det ska dock understrykas att den här typen av statistiska analyser förvisso ger en överblick av utvecklingar på makronivå men att de behöver utvärderas i relation till analysernas klassificeringar av terroristattacker och motiv samt olika typer av terroristattacker. Exempelvis visar en analys av Global Terrorism Database under perioden 1970-2018 att terroristattacker utförd av ensamagerande (*unaffiliated*) våldsverkare i Väst har ökat med 70 %.²⁵⁸ Ensamagerande är dock ett marginellt fenomen i relation till annat dödligt våld. I USA är det exempelvis endast 20 % av masskjutningar som klassificeras som terrorism.²⁵⁹

4.2.5 Stokastisk terrorism

Sedan 2018 har begreppet ”stokastisk terrorism” använts allt oftare för att beskriva hur offentliga talespersoners och opinionsbildares förtal och demonisering av vissa individer eller befolkningsgrupper kan leda till ideologiskt motiverade våldshandlingar utförda av enskilda gärningsmän.²⁶⁰ Medan fenomenet i sig självt ofta

²⁵³ Petter Nesser, Anne Stenersen och Emilie Oftedal, ”Jihadi Terrorism in Europe: The IS-Effect”, i *Perspectives on Terrorism* 10, nr. 6, 2016, 3-24, s. 9 och 13.

²⁵⁴ David C. Benson, ”Why the Internet Is Not Increasing Terrorism”, *Security Studies* 23, nr. 2, 2014: 293-328.

²⁵⁵ ”Global Terrorism Index 2023”, Institute for Economics & Peace (IEP), 2023. <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2023/03/GTI-2023-web-1-1.pdf>.

²⁵⁶ *Global Terrorism Index 2023*, s. 2.

²⁵⁷ *Global Terrorism Index 2023*, s. 3.

²⁵⁸ *Global Terrorism Index 2019*, s. 2.

²⁵⁹ *Global Terrorism Index 2019*, s. 50.

²⁶⁰ Molly Amman och J. Reid Meloy, ”Stochastic Terrorism: A Linguistic and Psychological Analysis”, i *Perspectives on Terrorism* 15, nr. 5, 2021, 2–13.

beskrivs ha en lång historia, framhålls att digitala medier har förstärkt dess potential i att uppvigla till våldshandlingar.

Enligt svenska akademins ordbok betyder ”stokastisk” något ”som är (statistiskt sätt) slumpmässigt”.²⁶¹ Det betyder exempelvis att två personer kan genomgå samma stokastiska process, men att utfallet i deras handlande blir olika. ”Stokastisk terrorism” avser kopplingen mellan explicit och implicit våldsuppviglande retorik och faktiska våldshandlingar, det vill säga en avsiktlig radikaliserings retorik, särskilt (men inte uteslutande) via nyhets- och sociala medier, som slutligen leder till våldshandlingar. Dessa är oförutsägbara på individuell nivå, men antas bli sannolika på en aggregerad nivå utifrån den givna retoriken.²⁶²

Förövaren av ”stokastisk terrorism” uppmanar inte alltid uttryckligen till våldshandlingar, utan förhåller sig accepterande till dem och framkallar dem i vissa fall till och med avsiktligt. Eftersom det sällan går att bevisa ett samband eller aktivt deltagande kan den stokastiska terroristen till och med fördöma respektive terrorakter i efterhand och låtsas vara oskyldig.

Utifrån detta perspektiv är utvecklingen av digitala medier och möjligheten till online-radikalisering ingen nödvändig förutsättning för stokastisk terrorism. De digitala mediernas funktionssätt och logik nämns dock ofta som en underlättande faktor i detta sammanhang, inte minst eftersom ett större antal potentiella mottagare kan nås. Dessutom ökar algoritmgenererade filterbubblor möjligheten för ”dog whistling”, alltså kommunikation med hjälp av kodade budskap i form av anspelningar, ironi, skämt och avsiktliga utelämnanden.²⁶³

Termen stokastisk terrorism användes förmodligen först av forskaren Gordon Woo i ett försök att kvantifiera terrorismrisker efter den 11 september 2001. Här handlade det dock om ett förmodat, och potentiellt mätbart, samband mellan å ena sidan tidpunkten för och omfattningen av terroristhandlingar och å andra sidan motsvarande uppmärksamhet i nyhetsmedier.²⁶⁴

²⁶¹ Svenska Akademiens Ordbok, ”Stokastisk”, 31 augusti, 2023: <https://svenska.se/tre/?sok=-stokastisk&pz=1>.

²⁶² Ett enkelt exempel är: Om du kastar 100 tärningar är sannolikheten att du får minst en 6:a nästan 100 %. Men du kommer inte att kunna förutse vilka tärningar som får en 6:a.

²⁶³ Dog whistling kan förstås som när en talare använder kodade ord, fraser eller symboler som verkar neutrala eller oskyldiga för en bred publik, men som faktiskt har en specifik innebörd eller association som endast en smalare målgrupp förstår. Denna strategi används ofta för att kommunicera med eller signalera till en specifik grupp, vanligtvis för att vinna deras stöd eller sympati, samtidigt som talaren försöker undvika att öppet uttrycka kontroversiella eller fördömsfulla åsikter. Termen härstammar från hundvisselpipor som producerar ljud som är svåra för människor att höra, men tydliga för hundar. Se: Chip Berlet, ”Heroes Know Which Villains to Kill” i *Doublespeak: Rhetoric of the Far-Right Since 1945*, red. Matthew Feldman and Paul Jackson. Stuttgart: ibidem-Verlag, 2014, 303-330.

²⁶⁴ Gordon Woo, ”Quantitative terrorism risk assessment”, i *The Journal of Risk Finance* 4, 2002, 7-14.

I dess samtida betydelse presenterades begreppet först 2011 i ett inlägg av en anonym bloggare. Bloggaren menade att högerkonservativa opinionsbildare i USA (Bill O'Reilly och Sean Hannity) utövade "stokastisk terrorism" och definierade begreppet som "användandet av masskommunikation för att uppmåna slumpmässiga individer till att begå våldsamma- eller terroristhandlingar som är statistiskt förutsägbara men individuellt oförutsägbara. I korta ordalag, fjärrstyrning av mord via ensamvargar [ensamagerande]".²⁶⁵ Därutöver betonades aspekten av möjligheten till förnekande (*plausible deniability*), vilket innebär att utövaren av "stokastisk terrorism" vill skapa ett så stort avstånd som möjligt mellan sig själv och en eventuell gärningsman.²⁶⁶

Under den amerikanska valkampanjen 2016 och under President Donald Trumps regeringstid togs begreppet upp i nyhetsmedier.²⁶⁷ Begreppet spreds sen ytterligare i samband med rapporteringen om (planerade) inhemska terrorhandlingar mot demokratiska politiker.²⁶⁸ Även om det främst används i relation till "högerextremism", sker anklagelser allt oftare också i motsatt riktning.²⁶⁹ Begreppet har av vissa anklagats för att användas av politisk motståndare för att smutska den konservativa högern i USA.²⁷⁰

Statsvetare, terrorismexperter och andra forskare började använda termen kring 2017. Kriminologen Mark Hamm och sociologen Ramon Spaaij har diskuterat stokastisk terrorism. De framhåller att "stokastisk terrorism" är en "indirekt möjlig-

²⁶⁵ "Stochastic Terrorism: Part 1, triggering the shooters", 26 januari 2011, <http://stochastic-terrorism.blogspot.com/>.

²⁶⁶ "Stochastic Terrorism".

²⁶⁷ David Cohen, "Trump's Assassination Dog Whistle Was Even Scarier Than You Think", i *Rolling Stone*, 9 augusti 2016, <https://www.rollingstone.com/politics/politics-features/trumps-assassination-dog-whistle-was-even-scarier-than-you-think-112138/>; Casey Newton, "Why social media is friend to far-right politicians around the world", i *The Verge*, 30 oktober 2018, <https://www.theverge.com/2018/10/30/18040510/stochastic-terrorism-democratic-recession-gab>; Jared Keller, "To Discuss the Pittsburgh Synagogue Shooting, We Have to Discuss Trump", i *Pacific Standard*, 29 oktober 2018, <https://psmag.com/news/to-discuss-the-pittsburgh-synagogue-shooting-we-have-to-discuss-trump>; Eyal Press, "This Week's Mail Bombs Are No Surprise", i *New York Times*, 25 oktober 2018, <https://www.nytimes.com/2018/10/25/opinion/terrorism-bombs-democrats-deniro-biden-soros.html>; Juliette Kayyem, "There are no lone wolves", i *Washington Post*, 4 augusti 2019, <https://www.washingtonpost.com/opinions/2019/08/04/there-are-no-lone-wolves/>.

²⁶⁸ "Funner And Other Trending Words On Dictionary.com", 26 oktober 2018, <https://www.dictionary.com/e/trending-words-2018-10-19-26/>; 'What Is "Stochastic Terrorism," and Why Is It Trending?', 8 augusti 2019, <https://www.dictionary.com/e/what-is-stochastic-terrorism/>

²⁶⁹ Se exempelvis: Alexander Hall, "Jean-Pierre slammed for praising trans kids who 'fight back': 'Stochastic terrorism from the White House'", i Fox News, 7 april, 2023, <https://www.foxnews.com/media/jean-pierre-slammed-praising-trans-kids-fight-back-stochastic-terrorism-white-house>.

²⁷⁰ Christopher Rufo, "'The "Stochastic Terror" Lie", i *City Journal*, 14 november 2022, <https://www.city-journal.org/stochastic-terrorism-is-about-suppressing-free-speech>.

görare” (*indirect enabling*) och nämner både ”högerextrema” och ”islamistiskt extremistiska” aktörer som exempel.²⁷¹ Kommunikationsforskaren Kurt Braddock, som har infört begreppet ”övertalande teorier” (*theories of persuasion*) i terrorismforskningen, beskriver det processuella förloppet av stokastisk terrorism på följande sätt - med hjälp av övertalande strategier demoniserar en offentlig aktör systematiskt en grupp/person.²⁷² I slutändan skapas det ett klimat där individer känner sig uppmuntrade eller till och med uppmanade att vidta åtgärder. Eftersom uppmaningen till våld aldrig är explicit kan den offentliga aktören förneka allt ansvar.²⁷³ Sammanfattningsvis beskriver FBI-profileraren Molly Amman och psykologen Reid Meloy ”stokastisk terrorism” som ”en interaktiv process mellan en upphovsmakare till ett meddelande, de som förstärker meddelandet och en eller flera slutgiltiga mottagare”.²⁷⁴

Chip Berlet påpekar att ”stokastisk terrorism” beskriver ett fenomen som redan har studerats utförlig och hänvisar särskilt till konceptet ”manusbestämt våld” (*scripted violence*).²⁷⁵ Även det nära sambandet mellan avhumanisering och våld, som regelbundet nämns i rapporteringen om stokastisk terrorism är sedan länge ett etablerat faktum inom forskningen.²⁷⁶ Den kanske mest kända analysen av språkets roll i denna process gjordes av Viktor Klemperer i hans *Lingua Tertii Imperii*,²⁷⁷ där han beskriver sina erfarenheter som judisk tysk under nationalsocialismen, men den har också lyfts fram i samband med senare folkmord.²⁷⁸

Även om begreppet ”stokastisk terrorism” idag används flitigt i press och sociala medier reduceras begreppets analytiska värde genom flera otydligheter i dess definition. Det är till exempel oklart om det krävs en avsikt/intention från den offentliga aktörens sida för att kunna tala om stokastisk terrorism. Det är även en tolkningsfråga om en påföljande terroristisk handling måste ha ägt rum. En mer

²⁷¹ Mark S. Hamm and Ramon Spaaij, *The Age of Lone Wolf Terrorism*, New York: Columbia University Press, 2017.

²⁷² Kurt Braddock, *Weaponized Words: The Strategic Role of Persuasion in Violent Radicalization and Counter-Radicalization*, Cambridge: Cambridge University Press, 2020.

²⁷³ Braddock, *Weaponized Words*.

²⁷⁴ Amman och Meloy, ”Stochastic Terrorism”, 2-13.

²⁷⁵ Berlet, ”Heroes Know”, 303-330. Se också Sasanka Perera, ”Scripting violence, performing terror A discursive soliloquy,” i *Culture and Politics in South Asia: Performative Communication*, red. Dev Nath Pathak and Sasanka Perera. New York: Routledge India, 2017.

²⁷⁶ Till exempel Bryn Nelson, ”How Stochastic Terrorism Uses Disgust to Incite Violence”, i *Scientific American*, 5 november 2022, <https://www.scientificamerican.com/article/how-stochastic-terrorism-uses-disgust-to-incite-violence/?amp;text=How>. För forskning se till exempel Paul G. Bain, Jeroen Vaes, Jacques Philippe Leyens (red.), *Humanness and Dehumanization*, New York: Psychology Press, 2013.

²⁷⁷ Victor Klemperer, *Lingua Tertii Imperii: A Philologist's Notebook*, London: The Athlone Press. 2000. Se även Roger Griffin ”Lingua Quarti Imperii”, i *Doublespeak: Rhetoric of the Far-Right Since 1945*, red. Matthew Feldman and Paul Jackson, Stuttgart: ibidem-Verlag, 2014.

²⁷⁸ Nikki R. Slocum-Bradley, ”Discursive Production of Conflict in Rwanda”, i *Global Conflict Resolution Through Positioning Analysis*, red. Fathali M Moghaddam, Rom Harre, Naomi Lee, New York: Peace Psychology Book Series. 2008. Springer.

allmän kritik är att det bakom varje terroristdåd oundvikligen finns stokastisk terrorism (i vid bemärkelse), eftersom det knappast finns någon gärningsman som agerar utan yttre påverkan.

Att beskyllningen om ”stokastisk terrorism” lätt kan falla tillbaka på den som anklagar visade sig när President Donald Trump för andra gången ställdes inför riks rätt (*impeachment*) i februari 2021. Som svar på anklagelsen om anstiftan till uppror under stormningen av Kapitolium presenterade försvaret ett videomontage av Black Life Matters-aktivister och demokratiska politiker som använder ordet ”kamp” (*fight*) i olika offentliga sammanhang.²⁷⁹ Om detta inte också är ”stokastisk terrorism”, var går då gränsen, undrade försvaret. En hithörande men mer generell fråga är om inte polariserande retorik, som vissa kan uppfatta som uppmaning till våldsamma handlingar, är en legitim och vanlig del av den demokratiska verksamheten i kampen om väljarna.²⁸⁰

4.3 Slutsatser

Forskningen om ”extremism” och ”propaganda” i digitala medier är omfattande men även brokig. I flera av de insamlade studierna till den här rapporten definieras centrala begrepp vagt, varför forskningen blir svår att utvärdera utan närmare analys.

Utifrån den refererade forskningen kan det konstateras att en rad fenomen kan kopplas till spridandet av ”extremistisk propaganda” i digitala medier sker i alltifrån konventionella plattformar till mer svårtillgängliga forum.

- Forskningen är tydlig i att ”extremistisk” kommunikation snabbt plockar upp nya kommunikativa trender, flyter över olika plattformar och anpassar sig efter olika plattformars regleringar.
- Att ”propaganda” sprids innebär dock inte per automatik direkt kausalitet mellan spridandet av ”propaganda” och ”extremistiska” handlingar. Som har diskuterats i de tidigare kapitlen sker ”extremism” och ”propaganda” inte i ett vakuum utan behöver förstås i deras specifika kontext. Andra faktorer samspelar på komplicerade sätt, inte minst globala och lokala, sociala, ekonomiska och kulturella förhållanden tillsammans med de digitala mediernas logiker; exempelvis förståelse för dynamiken mellan

²⁷⁹ ”Trump Defense Attorney Shows Montage Of Democrats Using ‘Fight’ Rhetoric”, *NBC News: Youtube*, 12 februari 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=XG5BcU1ZGiA>.

²⁸⁰ Här kan det även frågas om den geopolitiska situationen bör spela någon roll i värderingen av stokastisk terrorism. Vissa medieföretag har till exempel tillfällig tillåtelse uppmaningar till mord på Vladimir Putin och Alexander Lukasjenko efter invasionen av Ukraina, se: Munsif Vengattil and Elizabeth Culliford, ”Facebook allows war posts urging violence against Russian invaders”, i *Reuters*, 11 mars 2022, <https://www.reuters.com/world/europe/exclusive-facebook-instagram-temporarily-allow-calls-violence-against-russians-2022-03-10/>.

”våldsbejakande extremistisk propaganda”, innehållsreglering, uppmärksamhetsekonomin och alternativa plattformar. Vidare skulle den så kallade kumulativa extremismen behöva utforskas vidare; exempelvis samspelen mellan självidentifierade politiska poler.

- Spridandet av information som kan klassificeras som ”propaganda” betyder vidare inte att det finns en acceptans för den. Inte heller är spridande av ”propaganda” från en specifik organisation ett bevis för organisationens omfattning. Flera aktörer använder digitala verktyg för att ge intryck av att vara större än vad de är.

I kapitlet identifieras fem användningsområden av digitala medier.

- ”Extremistiska” grupper och individer använder digitala medier för nätverkande via explicita och implicita digitala ekosystem. Eftersom kommunikationen i dessa ekosystem ofta anpassas till de olika plattformarnas regleringar, används inte sällan kodade uttryck i mer reglerade plattformar; uttryck som då används i klartext i mer stängda forum. Det innebär att forskare behöver skapa sig en helhetsförståelse för att förstå nyanser och uttrycksmässiga överlappningar.
- Radikalisering har beskrivits som ett analytiskt begrepp för att undersöka grupper och individers ideologiska positionsförflyttningar och uttryck. Forskningen är entydig i att digitala medier har erbjudit nya mer lättillgängliga vägar för radikalisering.
- Det tredje användningsområdet är rekrytering. Det beskrivs i rapporten som en mer eller mindre komplex socialiseringsprocess. Givet den postorganisationella utvecklingen betyder dock rekrytering inte alltid att individer ansluter sig till en specifik organisation. Det kan likaväl handla om att ansluta till, eller rent utav att anse sig vara ansluten till, en heterogen grupp som har en specifik ideologi eller ideologiskt mål gemensamt. När det kommer till explicita grupper eller organisationer, framhåller flertalet studier att rekrytering via digitala medier ofta sammanfaller med fysiska relationer.
- Det fjärde användningsområdet berör hur digitala medier används för mobilisering av aktiviteter, både digitalt och fysiskt. Det handlar om alltifrån att planera demonstrationer till att förbereda våldsamma handlingar och attentat. Det förefaller dock oklart om digitala medier i sig har bidragit till en ökning av våld.
- Slutligen har begreppet ”stokastisk terrorism”, ett begrepp med analytiska begränsningar, som en form av implicit mobilisering. Trots begreppets begränsningar kan det ge nya perspektiv på hur normalisering och uppviglande till handlingar eventuellt samverkar med offentliga debatter och allmänna politiska diskussioner. Det kan bidra till att flytta fokus från våldsamma- och terrorhandlingar till de villkor som möjliggör dem, det vill säga vilken typ av retorik och vilket socialt klimat som leder till våld utan att nödvändigtvis hänvisa till juridisk kausalitet.

På ett övergripande plan är dessa användningsområden på inget sätt unika för ”extremistiska miljöer”. Digitala medier har påverkat och påverkar hur människor skapar nätverk med andra, tar till sig och förändrar politiska åsikter, ingår i olika typer av gränsövergripande gemenskaper och mobiliserar för fysisk handling. För att skapa mer djuplodande förståelser av effekter av ”våldsbejakande propaganda” skulle olika typer av receptions- och etnografiska studier vara behjälpliga. Det skulle kunna bidra till en relativt skral forskning som går på djupet i relationen mellan den digitala och fysiska världen.

Slutligen förefaller forskningen vara relativt begränsad till att fokusera på plattformar som är lättillgängliga för datainsamling. Detta beror sannolikt på både pragmatiska skäl (vissa plattformar, som Twitter fram till våren 2022, har exempelvis öppnat sin databas för externa forskare) samt etiska skäl (forskning i forum som kräver medlemskap kan exempelvis kräva medgivande från deltagare i forumet, vilket komplicerar insamlingsprocessen).

5 Sammanfattande diskussion

Forskningen om ”extremism” och ”propaganda” i digitala medier är omfattande men varierad. Många studier har vagt definierade centrala begrepp, vilket gör utvärdering av forskningen svår utan närmare analys. Den befintliga forskningen visar att spridningen av ”extremistisk propaganda” i digitala medier omfattar olika plattformar, från konventionella till svåråtkomliga forum. ”Extremistisk” kommunikation anpassar sig snabbt till nya kommunikationstrender och plattformsregler.

Det ska understrykas att spridningen av ”propaganda” inte nödvändigtvis leder direkt till ”extremistiska” handlingar. Kontexten är avgörande, och andra faktorer som globala och lokala förhållanden, ekonomi, kultur och digitala mediers dynamik spelar in. Betydelsen av ”kumulativ extremism” och samspelet mellan olika politiska ståndpunkter har lyfts fram som en viktig faktor att studera vidare. Spridning av ”propaganda” betyder heller inte acceptans för den, och att en organisation sprider det betyder inte nödvändigtvis att den är omfattande.

Fem ”extremistiska” användningsområden av digitala medier identifieras i rapporten: nätverkande, radikaliserings, rekrytering, mobilisering och stokastisk terrorism. Dessa användningsområden är inte unika för ”extremistiska miljöer” utan rör mer generella aspekter av hur människor nätverkar, formar politiska åsikter och mobiliserar för handling i vår digitala era.

Begreppet ”vårdsbejakande” extremism är, som diskuteras i rapporten, problematiskt. Av den anledningen är det särskilt viktigt att integrera empirisk forskning i teoretisk utveckling.

Mot bakgrund av rapportens syfte – att diskutera grundläggande utmaningar i studier av vårdsbejakande extremistisk propaganda i digitala medier vad det gäller begreppsdefinitioner, metod och teori – och givet den begreppsheterogenitet som omgärdar forskningsfältet har fyra grundläggande premisser identifierats för vidare forskning.

1. Transparent hantering av begreppsheterogenitet genom tydlig definition av forskningsområden och översättning av andra begrepp till den använda begreppsapparaten.
2. Undvik att anta att tidigare forskningsklassificeringar av ideologier och rörelser är analoga med aktuella begreppsdefinitioner. Förstå fenomen utifrån deras egna premisser och ta hänsyn till förändringar.
3. Betona att ”extremism” inte existerar isolerat, utan är sammanflätad med samhället i stort, där begreppet ”kumulativ extremism” kan vara behjälpligt att belysa komplexa samband.
4. Framhåll vikten av empirisk forskning för att undvika att skapa överdrivna teoretiska konstruktioner. Empiriska resultat bör användas som grund för utveckling och utvärdering av teoretiska och analytiska begrepp.

”Propaganda” och ”desinformation” omgärdas med en rad definitionsmässiga och analytiska problem. I rapporten diskuteras fyra övergripande premisser för att använda dem teoretiskt och analytiskt.

1. Utan tydliga definitioner av ”propaganda” riskerar de att bli vaga och inkludera all slags kommunikation, vilket kan underminera deras precision och legitimitet.
2. Begreppen ”propaganda” och ”desinformation” bör avgränsas noggrant, särskilt för att undvika att oavsiktlig spridning av felaktig information klassificeras som sådan.
3. ”Propaganda” och ”desinformation” studeras med fördel kvalitativt och kvantitativt, för att fånga både omfattning, spridning, djupare mening och nyanser.
4. Forskning om ”extremistiska miljöer” kräver en på förhand fördjupad kunskap om relevanta ideologier och utmärkande drag för kommunikation.

Till detta läggs även forskningstekniska och forskningsetiska frågor. Beträffande tillgången till källor fokuserar den identifierade forskningen till stor del på konventionella plattformar. Framtida forskning skulle gagnas av mer diversifierade data samt mer omfattande metodologiska angreppssätt. För att förstå effekterna av ”våldsbejakande propaganda” kan exempelvis djupgående receptions- och etnografiska studier för att utforska sambandet mellan den digitala och fysiska världen.

6 Referenser

Abrahms, Max, Matthew Ward, and Ryan Kennedy. "Explaining civilian attacks: Terrorist networks, principal-agent problems and target selection". I *Perspective on Terrorism* 12, nr. 1 (2017): 23–45.

Acerbi, Alberto. "Cognitive Attraction and Online Misinformation". I *Palgrave Communications*, 2019, (5)15: 1-7.

ADL. "Extreme Right". 4 maj, 2017, <https://www.adl.org/resources/glossary-term/extreme-right-radical-right-far-right>.

Al-Rawi, Ahmed. "Video Games, Terrorism, and ISIS's Jihad 3.0". I *Terrorism and Political Violence* 30, nr. 4 (2018): 740-760.

Alchorn, William. "Cumulative Extremism and the Online Space: Reciprocal Radicalisation Effects Between the Extreme Right and Radical Islamists in the UK". I *Digital Extremisms: Readings in Violence, Radicalisation, and Extremism in Online Spaces*, redigerad av Mark Littler and Benjamin Lee. Cham: Palgrave Macmillan, 2020, 37-62.

Alkhouri, Laith, and Alex Kassirer. "Tech for jihad: dissecting jihadists' digital toolbox". I *Flashpoint*, 2016, <https://flashpoint.io/resources/research/tech-for-jihad-dissecting-jihadists-digital-toolbox/>.

Allington, Daniel. "'Hitler had a valid argument against some Jews': Repertoires for the denial of antisemitism in Facebook discussion of a survey of attitudes to Jews and Israel". I *Discourse, Context & Media* 24, (2018): 129-136.

Alm, Agnes. *Våldsbejakande extremism i Sverige – nuläge och tendenser*. Ds 2014:4, Justitiedepartementet, Stockholm, 2017.

Amman, Molly och J. Reid Meloy. "Stochastic Terrorism: A Linguistic and Psychological Analysis". I *Perspectives on Terrorism* 15, nr. 5 (2021): 2–13.

Andersson Malmros, Robin. "Prevention of Terrorism, Extremism, and Radicalisation in Sweden: A Sociological Institutional Perspective on Development and Change". I *European Security* 31, nr. 2 (2021): 289-312.

Aspervil, Aleena. "If the Feds Watching: The FBI's Use of a Black Identity Extremist Domestic Terrorism Designation to Target Black Activists & Violate Equal Protection". I *Howard Law Journal* 62, nr. 3 (2018-2019): 907-950.

Atran, Scott. Hammad Sheikh och Angel Gómez. "For cause and comrade: Devoted actors and willingness to fight". *Clodynamics* 5, nr. 1 (2014): 41–57.

Ayad, Moustafa. *Islamogram: Salafism and Alt-Right Online Subcultures*. Institute for Strategic Dialogue, 2021. <https://www.isdglobal.org/isd-publications/islamogram-salafism-and-alt-right-online-subcultures/>

Ayad, Moustafa. "Salafism and Alt-Right Online Subcultures". I *Institute for Strategic Dialogue*, 2021. <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/-/2021/11/Islamogram.pdf>.

Ayad, Moustafa, Anisa Harrasy, och Abdullah A. Mohammed. "Under-Moderated, Unhinged and Ubiquitous: Al-Shabaab and the Islamic State Networks on Facebook". I *Institute for Strategic Dialogue*, 2022. <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2022/06/Undermoderated-Unhinged-and-Ubiquitous-al-shabaab-and-islamic-state-networks-on-facebook.pdf>

Bach Jense, Richard. *The Battle against Anarchist Terrorism: An International History, 1878–1934*. New York: Cambridge University Press, 2014.

Bachan, Bruce. "Liberalism and Fear of Violence". I *Critical Review of International Social and Political Philosophy* 4, nr. 3 (2007): 27-48.

Baele, Stephane J. Lewys Brace, and Travis G. Coan. "Uncovering the Far-Right Online Ecosystem: An Analytical Framework and Research Agenda". I *Studies in Conflict & Terrorism*, online first, (2020): 1–21.

Baele, Stephane J., Lewys Brace och Travis G. Coan. "Variations on a Theme? Comparing 4chan, 8kun, and Other Chans' Far-Right '/Pol' Boards". I *Terrorism Research Initiative* 15, nr. 1 (2023): 65-80.

Bain, Paul G., Jeroen Vaes och Jacques Philippe Leyens, redigerad av. *Humanness and Dehumanization*. New York: Psychology Press, 2013.

Bar-On, Tamir. "The French New Right: Neither Right, nor Left?". I *Journal for the Study of Radicalism* 8, no. 1, (2014), 1-44.

Barclay, Donald A. *Disinformation: The Nature of Facts and Lies in the Post-Truth Era*. London: Rowman and Littlefield, 2022, s. 173.

Bastug, Mehmet F. Aziz Douai och Davut Akca. "Exploring the 'Demand Side' of Online Radicalization: Evidence from the Canadian Context". I *Studies in Conflict & Terrorism* 43, nr. 7, (2020): 616–37.

Becker, Michael H. "When Extremists Become Violent: Examining the Association Between Social Control, Social Learning, and Engagement in Violent Extremism" I *Studies in Conflict & Terrorism* 44, nr. 12, (2021): 1104–24.

Bednar, Jenna. "Polarization, Diversity, and Democratic Robustness". *PNAS* 118, nr. 50, 2021.

Belew, Kathleen. *Bring the War Home: The White Power Movement and Paramilitary America*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 2018, s. 120–121

Belim, Célia och Helena Garcia, "'To Be, or Not To Be a Cyberterrorist', That Is the Question! The Political Communication of al-Qaeda and Islamic State on Social Networks". I *Trípodos* 39, 2016, 13-33.

Bennet, Milton J. "Group Identification: Techniques of Depersonalization and Domination of Individual Consciousness". I *Indoctrination to Hate: Recruitment Techniques of Hate Groups and How to Stop Them*. Redigerad av Edward Dunbar, Santa Barbara och Denver: Praeger, 2022, 289-309.

Benson, David C. "Why the Internet Is Not Increasing Terrorism". I *Security Studies* 23, nr. 2, (2014): 293-328.

Bergen, Peter och David Sterman. *What is the Threat to the United States Today?* New America, 2021. <https://www.newamerica.org/international-security/reports/-terrorism-in-america/what-is-the-threat-to-the-united-states-today/>.

Berger, J. M. "Tailored Online Interventions: The Islamic State's Recruitment Strategies", *CTC Sentinel* 8, nr. 10, (2015): 19-23.

Berger, J. M. *The Alt-Right Twitter Census: Defining and Describing the Audience for Alt-Right Content on Twitter*. Dublin: VOX-Pol Network of Excellence, 2018.

Berger, J. M. *Extremism*. Cambridge: MIT Press, 2018.

Berlet, Chip. "When Hate Went Online". *The Northeast Sociological Association*. Spring Conference, Fairfield, CT, 28 april 2001, 1-20

Berlet, Chip. "Heroes Know Which Villains to Kill". I *Doublespeak: Rhetoric of the Far-Right Since 1945*. Redigerad av Matthew Feldman and Paul Jackson. Stuttgart: ibidem-Verlag, (2014): 303-330.

Berman, Sher. "Islamism, revolution, and civil society". I *Perspectives on Politics* 1, nr. 2, (2003): s. 257-272.

Berry, Jeffrey M. och Sarah Sobieraj. *The Outrage Industry: Political Opinion Media and the New Incivility*. New York och Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 7-8

Beskow, David M. och Kathleen M. Carley. "Characterization and Comparison of Russian and Chinese Disinformation Campaigns". I *Disinformation, Misinformation, and Fake News in Social Media*. Redigerad av Kai Shu Suhan Wang Dongwon Lee Huan Liu. Cham: Springer, 2020, 63-81.

Bhatnagar, Stuti. "Social Media and Hindu Extremism in India". I *Religion, Extremism and Violence in South Asia*. Redigerad av Imran Ahmed, Zahid Shahab Ahmed, Howard Brasted och Shahram Akbarzadeh. Singapore: Palgrave MacMillan, 2022, 71-100.

Binder, Jens F. och Jonathan Kenyon. "Terrorism and the Internet: How Dangerous Is Online Radicalization?". I *Frontiers in Psychology* 13, nr. 997390, (2022): 1-10.

Bliuc, Ana-Maria, Nicholas Faulkner, Andrew Jakubowicz och Craig McGarty. "Online Networks of Racial Hate: A Systematic Review of 10 Years of Research on Cyber-Racism". *Computers in Human Behavior* 87, (2018): 75-86.

Boler, Megan och Selena Nemorin. "Dissent, truthiness, and skepticism in the global media landscape: 21st century propaganda in times of war". I *The Oxford handbook*

of propaganda studies. Redigerad av Jonathan Auerbach och Russ Castronovo. Oxford University Press; New York, 2013, 390-412.

Boler, Megan och Elizabeth Davis. *Affective Politics of Digital Media: Propaganda by Other Means*. London and New York: Routledge, 2021.

Boler, Megan och Elizabeth Davis. "The affective politics of the 'post-truth' era: Feeling rules and networked subjectivity". I *Emotion, Space and Society* 27, 2018, 75-85.

Borum, Randy. "Rethinking Radicalization". I *Journal of Strategic Security* 4, nr. 4, (2011): 1-6.

Bozorgmehri, Majid. "Recruitment of Foreign Members by Islamic State Daesh: Tools and Methods". I *Journal of Politics and Law* 11, nr. 4, (2018): 51-61.

Braddock, Kurt. *Weaponized Words: The Strategic Role of Persuasion in Violent Radicalization and Counter-Radicalization*. Cambridge: Cambridge University Press, 2020.

Busher, Joel och Graham Macklin. "Interpreting 'Cumulative Extremism': Six Proposals for Enhancing Conceptual Clarity". I *Terrorism and Political Violence* 27, nr. 5, (2015): 884-905.

Caiani, Manuela, och Linda Parenti. "The Dark Side of the Web: Italian Right Wing Extremist Groups and the Internet". I *South European Society & Politics* 14, nr. 3, (2009): 273-294.

Caiani, Manuela, och Linda Parenti. *European and American Extreme Right Groups and the Internet*. New York: Routledge, 2016.

Cassam, Quassim. *Extremism: A Philosophical Analysis*, 1st ed. London: Routledge, 2021.

Centrum mot våldsbejakande extremism. *Den autonoma miljön – en kunskapsöversikt*. Stockholm, 2019.

Centrum mot våldsbejakande extremism. *Den våldsbejakande islamistiska miljön – en kunskapsöversikt*. Stockholm, 2019.

Coates Nee, Rebecca och Arthur D. Santana. "Podcasting the Pandemic: Exploring Storytelling Formats and Shifting Journalistic Norms in News Podcasts Related to the Coronavirus". I *Journalism Practice* 16, nr. 1, (2021): 1-19.

Cohen, David. "Trump's Assassination Dog Whistle Was Even Scarier Than You Think". I *Rolling Stone*, 9 augusti 2016, <https://www.rollingstone.com/politics/-politics-features/trumps-assassination-dog-whistle-was-even-scarier-than-you-think-112138/>

Colley, Thomas och Martin Moore. "The Challenges of Studying 4chan and the Alt-Right: 'Come On in the Water Is Fine'. I *New Media and Society*. Online first, (2020): 1-26.

Comerford, Milo., Jacob Davey och Jakob Guhl. "'Screw Your Optics!' The Ambivalent Role of Violence in Islamist and Far-Right Extremism". I *Routledge Handbook of Non-Violent Extremism: Groups, Perspectives, and New Debates*. Redigerad av Elisa Oroino och William Allchorn, London och New York: Routledge, (2022): 34-50.

Conway, Maura. "Terrorist 'Use' of the Internet and Fighting Back", *Information & Security: An International Journal* 19. 2006, 9-30, s. 11; John Curtis Amble, "Combating Terrorism in the New Media Environment", *Studies in Conflict & Terrorism* 35, nr. 5, (2012): 339-353.

Conway, Maura, Ryan Scrivens och Logan Macnair. *Right-Wing Extremists' Persistent Online Presence: History and Contemporary Trends*. ICCT Policy Brief. International Centre for Counter-Terrorism, 2019, <https://www.icct.nl/sites/default/files/import/publication/Right-Wing-Extremists-Persistent-Online-Presence.pdf>

Crosset, Valentien. Samuel Tanner och Aru  lie Campana. "Researching Far Right Groups on Twitter: Methodological Challenges 2.0". I *New Media & Society* 21, nr. 4, (2019): 939–961.

Curtis, Jesse S. "Springing the 'Tacitus Trap': Countering Chinese State-Sponsored Disinformation", i *Small Wars & Insurgencies* 32, nr. 2, (2021): 229–65.

Dahlberg, Lincoln. "Computer-mediated communication and the public sphere: a Critical Analysis". I *Journal of Computer Communication* 7, nr. 1, (2001): 1-26.

Daniels, Jessie. *Cyber Racism: White Supremacy Online and the New Attack 649 on Civil Rights*. Lanham: Rowman and Littlefield, 2009.

Dass, Rueben och Benjamin Mok. "Assessing the Impact of 3D-Printed Weapons on the Violent Extremist Milieu". *Global Network on Extremism and Technology*, 20 februari, 2023, <https://gnet-research.org/2023/02/20/assessing-the-impact-of-3d-printed-weapons-on-the-violent-extremist-milieu/>

Davey, Jacob. *Gamers Who Hate*. Institute for Strategic Dialogue, 2021, s. 9. <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/09/20210910-gaming-reportintro.pdf>.

Davey, Jacob, Milo Comerford, Jakob Guhl, Will Baldet och Chloer Oliver. *A Taxonomy for the Classification of Post-Organisational Violent Extremism and Terrorist Content*. Institute for Strategic Dialogue, 2021. <https://www.isdglobal.org/isd-publications/a-taxonomy-for-the-classification-of-post-organisational-violent-terrorist-content/>.

Davey, Jacob och Julia Ebner. *The Fringe Insurgency. Connectivity, Convergence and Mainstreaming of the Extreme Right*. Institute for Strategic Dialogue, 2017. https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2017/10/The-Fringe-Insurgency-221017_2.pdf

DeCamp, Whitney. "Impersonal Agencies of Communication: Comparing the Effects of Video Games and Other Risk Factors on Violence". I *Psychology of Popular Media Culture* 4, nr. 4, (2015): 296–304.

De Simone, Daniel. "Neo-Nazi group led by 13-year-old boy to be banned". *BBC News*, 13 juli, 2020, <https://www.bbc.com/news/uk-53392036>.

De Vries, Catherine E. och Erica E. Edwards. "Taking Europe to Its Extremes: Extremist Parties and Public Euroskepticism". I *Party Politics* 15, nr. 1, (2009): 5–28.

De Vries, Catherine E., Armen Hakhverdian och Bram Lancee. "The Dynamics of Voters' Left/Right Identification: The Role of Economic and Cultural Attitudes". I *Political Science Research and Methods* 1, nr. 2, (2013): 223–238.

Denoeux, Guilain. "The forgotten swamp: Navigating political Islam". I *Middle East Policy* 9, nr. 2 (2002): 56-81.

Dunbar, Edward, redigerad av. *Indoctrination to Hate: Recruitment Techniques of Hate Groups and How to Stop Them*. Santa Barbara och Denver: Praeger, 2022

Durán, Jiménez, Rafael, Karsten Müller och Carlo Schwarz. "The Effect of Content Moderation on Online and Offline Hate: Evidence from Germany's NetzDG". I *SSRN Electronic Journal*, 2022, 1-21.

Eatwell, Roger. "Contemporary Fascism in the Local Arena: The British National Party and 'Rights for Whites'". I *The Failure of British Fascism*. Redigerad av Mike Cronin. Basingstoke: Palgrave, 1996, 99-117.

Eatwell, Roger. "Community Cohesion and Cumulative Extremism in Contemporary Britain". I *The Political Quarterly* 77, nr. 2, (2006): 204-216.

Ebner, Julia. "Counter-Creativity: Innovative Ways to Counter Far-Right Communication Tactics". I *Post-Digital Cultures of the Far Right: Online Actions and Offline Consequences in Europe and the US*, Redigerad av Maik Fielitz and Nick Thurston. Bielefeld: Transcript Verlag, 2019. 169-182.

Edling, Christoffer och Amir Rostami. *Våldsbejakande extremism – en forskarantologi*. SOU 2017:67, Stockholm, 2017.

Ellul, Jacques. *Propaganda: The Formation of Men's Attitudes*. New York: Vintage Books, 1973, s. x-5.

EU Counter-Terrorism Coordinator. *EU action to counter left-wing and anarchist violent extremism and terrorism: Discussion paper*, nr. 10101/21. The Hague: International Centre for Counter-Terrorism. 28 juni, 2021. <https://www.icct.nl/sites/default/files/import/publication/eu-council-violent-left-wing-extremism-ctc-paper-10101-21.pdf>.

Evans Alexandra T. och Heather J. Williams. "How Extremism Operates Online: A Primer". *RAND Corporation*, 12 april 2022, s.6. <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA1458-2.html>.

Fallon, Peter K. *Propaganda 2.1: Understanding Propaganda in the Digital Age*. Eugene: Cascade Books, 2022.

Farkas, Johan och Christina Neumayer. "Disguised Propaganda from Digital to Social Media". I *Second International Handbook of Internet Research*. Redigerad av Jeremy Hunsinger, Lisbeth Klastrup och Matthew M. Allen. Dordrecht: Springer Netherlands, 2018, 1–17.

Ferguson, Christopher J. "The School Shooting/Violent Video Game Link: Causal Relationship or Moral Panic?". I *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling* 5, nr. 1–2, (2008): 25–37.

Fielding, Nigel G. "Police Communications and Social Media". I *European Journal of Criminology* 20, nr. 1, (2023): 316–34.

Fine, Robert och Philip Spencer. *Antisemitism and the left: On the return of the Jewish question*. Manchester: Manchester University Press, 2017.

Fink, Christina. "Dangerous Speech, Anti-Muslim Violence, and Facebook in Myanmar". I *Journal of International Affairs* 71, nr. 1.5, (2018): 43-52.

Finkelstein, Joel, Alex Goldenberg, Sean Stevens, Lee Jussim, John Farmer, John K Donohue och Pamela Paresky. "How Militant Anarcho-Socialist Networks Use Social Media to Instigate Widespread Violence Against Political Opponents and Law Enforcement". I *Rutgers och Network Contagion Research Institute*, 2020, <https://networkcontagion.us/wp-content/uploads/NCRI-White-Paper-Network-Enabled-Anarchy-25-Sept-259pm.pdf>.

Floridi, Luciano. "Brave.Net.World: the internet as a disinformation superhighway?". I *Electronic Library* 14, (1996): 509-514.

Freilich, Joshua, Steven Chermak, Roberta Belli, Jeff Gruenewald och William Parkin. "Introducing the United States Extremist Crime Database (ECDB)". I *Terrorism and Political Violence* 26, nr. 2, (2014): 372–384.

Froio, Caterina. "Race, Religion, or Culture? Framing Islam between Racism and Neo-Racism in the Online Network of the French Far Right". I *Perspectives on Politics* 16, nr. 3, (2018): 696-709.

Funner And Other Trending Words On Dictionary.com, 26 oktober 2018, <https://www.dictionary.com/e/trending-words-2018-10-19-26/>.

Furet, François. *The Passing of an Illusion: The Idea of Communism in the Twentieth Century*. Chicago och London: The University of Chicago Press, 1999.

Gallagher, Aoife, Ciarán O'Connor, Pierre Vaux, Elise Thomas, och Jacob Davey. *The Extreme Right on Discord*. Institute for Strategic Dialogue. 2021. <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/08/04-gaming-report-discord.pdf>.

Galloway, Brad och Ryan Scrivens. "The Hidden Face of Hate Groups Online: An Insider's Perspective". *VOX-Pol Network of Excellence Blog*, 3 januari 2018. <https://www.voxpol.eu/hidden-face-hate-groups-online-formers-perspective>.

Garrison, Wells, Agnes Romhanyi, Jason G. Reitman, Reginald Gardner, Kurt Squire och Constance Steinkuehler. "Right-Wing Extremism in Mainstream Games: A Review of the Literature". I *Games and Culture*, (2023): 1-24.

Gartenstein-Rossa, Daveed och Emelie Chace-Donahue. "The Order of Nine Angles: Cosmology, Practice & Movement", I *Studies in Conflict & Terrorism*. online first, (2023): 1-21.

Gattinara, Castelli, Pietro och Caterina Froio. "Getting 'Right' into the News: Grassroots Far-Right Mobilization and Media Coverage in Italy and France". *Comparative European Politics* 17, nr. 5, (2019): 738–58.

Gaudette, Tiana, Ryan Scrivens och Vivek Venkatesh. "The Role of the Internet in Facilitating Violent Extremism: Insights from Former Right-Wing Extremists". I *Terrorism and Political Violence*, online first, (2020), 1-18.

Gerster, Lea, Richard Kuchta, Dominik Hammer och Christian Schwieter. *Telegram as a buttress: How far-right extremists and conspiracy theorists are expanding their infrastructures via Telegram*. Institute for Strategic Dialogue, 2022, https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2022/11/Telegram-as-a-Buttress_-_How-far-right-extremists-and-conspiracy-theorists-are-expanding-their-infrastructures-via-Telegram.pdf.

Gilardi, Fabrizio. *Digital Technology, Politics, and Policy-Making*. Cambridge University Press, 2022.

Gill, Paul, Emily Corner, Maura Conway, Amy Thornton, Mia Bloom och John Horgan. "Terrorist Use of the Internet by the Numbers". I *Criminology & Public Policy* 16, nr. 1, (2017): 99-117.

Gillespie, Tarleton, Patricia Aufderheide, Elinor Carmi, Ysabel Gerrard, Robert Gorwa, Ariadna Matamoros-Fernández, Sarah T. Roberts, Aram Sinnreich och Sarah Myers West, "Expanding the Debate about Content Moderation: Scholarly Research Agendas for the Coming Policy Debates", *Internet Policy Review* 9, nr. 4, (2020): 1-30.

Global Terrorism Index 2023. Institute for Economics & Peace (IEP). 2023. <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2023/03/GTI-2023-web-1-1.pdf>.

Gottzén, Lucas. *Män, maskulinitet och våldsbejakande extremism: En kunskapsöversikt*. Center mot våldsbejakande extremism, Stockholm, 2022. https://jamstalldhetsmyndigheten.se/media/zmnptsg/22-8978_maskulinitet_-_221202_webb_tillg.pdf.

Goujard, Clothild. "Big Tech's to-do list under new EU content rules". I *Politico*, 23 augusti, 2023 <https://www.politico.eu/article/big-tech-efforts-under-eu-digital-service-act-content-rules/>.

Graham, Roderick. "Inter-Ideological Mingling: White Extremist Ideology Entering the Mainstream on Twitter". I *Sociological Spectrum* 36, nr. 1, (2018): 24-36.

Grant, Maria J. och Andrew Booth. "A Typology of Reviews: An Analysis of 14 Review Types and Associated Methodologies". *Health Information & Libraries Journal* 26, nr. 2. (2009): 91–108.

Gregor, Miloš och Petra Mlejnková. "Explaining the Challenge: From Persuasion to Relativisation". I *Challenging Online Propaganda and Disinformation in the 21st Century*. Redigerad av Miloš Gregor och Petra Mlejnková. Cham: Palgrave MacMillan, 2021, 3-42.

Griffin, Roger. "Lingua Quarti Imperii". I *Doublespeak: Rhetoric of the Far-Right Since 1945*. Redigerad av Matthew Feldman and Paul Jackson, Stuttgart: ibidem-Verlag, 2014.

Guadagno, Rosanna E. Adam Lankford, Nicole L. Muscanell, Bradley M. Okdie, och Debra M. McCallum. "Social Influence in the Online Recruitment of Terrorists and Terrorist Sympathizers: Implications for Social Psychology Research". *Revue Internationale de Psychologie Internationale* 23, nr. 1, (2010): 25–56.

Guess, Andrew M. och Benjamin A. Lyons. "Misinformation, Disinformation, and Online Propaganda". I *Social Media and Democracy*. Redigerad av Nathaniel Persily och Joshua A. Tucker, Cambridge University Press, 2020, 10–33.

Guerbado, Paolo. *Tweets and the Streets: Social Media and Contemporary Activism*. London: Pluto Press, 2012.

Guhl, Jakob och Jacob Davey. *A Safe Space to Hate: White Supremacist Mobilisation on Telegram*. Institute for Strategic Dialogue, 2020, s. 5, <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2020/06/A-Safe-Space-to-Hate2.pdf>.

Guhl, Jakob, Milo Comerford, Farah Pandith, och Rashad Ali. *Understanding the Salafi Online Ecosystem: A Snapshot Study*. Institute for Strategic Dialogue, 2022. <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/11/Snapshot-study.pdf>.

Guhl, Jakob, Julia Ebner, och Jan Rau. *The Online Ecosystem of the German Far-Right*. Institute for Strategic Dialogue, 2020. <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2020/02/ISD-The-Online-Ecosystem-of-the-German-Far-Right-English-Draft-11.pdf>.

Guhl, Jakob, Oliver Marsh och Henry Tuck. *Researching the Evolving Online Ecosystem: Barriers, Methods and Future Challenges*. Institute for Strategic Dialogue, 2022. https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2022/07/-Researching-the-Evolving-Online-Ecosystem_Main-report.pdf.

Hale, Chris W. "Extremism on the World Wide Web: A Research Review". I *Criminal Justice Studies* 25 4, (2012): 343-356.

Hall, Alexander. "Jean-Pierre slammed for praising trans kids who 'fight back': 'Stochastic terrorism from the White House'". I Fox News, 7 april, 2023, <https://www.foxnews.com/media/jean-pierre-slammed-praising-trans-kids-fight-back-stochastic-terrorism-white-house>.

Hamm Mark S. och Ramon Spaaij. *The Age of Lone Wolf Terrorism*. New York: Columbia University Press, 2017.

Hankiss, Agnes. "The Legend of the Lone Wolf". *Journal of Strategic Security* 11, nr. 2. (2018): 54–72.

Hein, Andreas, Maximilian Schreieck, Tobias Riasanow, David Soto Setzke, Manuel Wiesche, Markus Böhm och Helmut Krcmar. "Digital Platform Ecosystems". I *Electronic Markets* 30, nr. 1, (2020): 87–98.

Helmus, Todd C. *Artificial Intelligence, Deepfakes, and Disinformation: A Primer*. RAND Corporation, 2022.

Hendry, John och Anthony F. Lemieux. "The Visual and Rhetorical Styles of Atomwaffen Division and Their Implications". I *Dynamics of Asymmetric Conflict* 14, nr. 2, (2021): 138–59.

Henschke, Adam. "Rethinking the Nature of States and Political Violence". I *Ethics & International Affairs* 35, nr 1, (2021): 145–58.

Herf, Jeffrey. *Nazi Propaganda for the Arab World*, New. Haven och London: Yale University Press, 2009.

Hermansson, Patrik, David Lawrence, Joe Mulhall, och Simon Murdoch. *The International Alt-Right: Fascism for the 21st Century?* London, New York: Routledge, (2021): s. 141.

Hoffman, Bruce och Colina Clarke. "The Next American Terrorist". I *The Cipher Brief*, 2 juli, 2020. <https://www.thecipherbrief.com/the-next-american-terrorist>.

Holt, Thomas J., Joshua D. Freilich och Steven M. Chermak. "Internet-Based Radicalization as Enculturation to Violent Deviant Subcultures". I *Deviant Behavior* 38, nr. 8. (2017): 855-869.

Holt, Thomas J. Joshua D. Freilich, Steven M. Chermak, Colleen Mills, och Jason Silva. "Loners, Colleagues, or Peers? Assessing the Social Organization of Radicalization". I *American Journal of Criminal Justice* 44, nr. 1, (2019): 83–105.

Hornsey, Matthew J. "Social Identity Theory and Self-Categorization Theory: A Historical Review." I *Social and Personality Psychology Compass* 2, (2008): 204–222.

Huang, Aaron. "Combatting Chinese Propaganda and Disinformation: A Case Study of Taiwan's 2020 Elections". Harvard: Harvard Kennedy School Belfer Center for Science and International Affairs, 2020. <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/files/publication/Combatting%20Chinese%20Propaganda%20and%20Disinformation%20-%20Huang.pdf>.

Hughes, Seamus och Alexander Meleagrou-Hitchens, "The threat to the United States from the Islamic State's virtual entrepreneurs", i *CTC Sentinel* 10, nr. 3, (2017): 1–8.

Hughes, Seamus and Lorenzo Vidino. "ISIS in America: from retweets to Raqqa". George Washington University Program on Extremism Report, 2015, s. ix, <https://ktwop.files.wordpress.com/2015/12/isis-in-america-full-report.pdf>.

Hummel, Kristina, och Madeleine Biscaichipy. "A View from the CT Foxhole: Jessica White and Galen Lamphere-Englund, Co-Conveners, Extremism and Gaming Research". *CTC Sentinel* 16, no. 3, (2023): 7-14.

Hutchinson, Jade, Amarnath Amarasingam, Ryan Scrivens, och Brian Ballsun-Stanton, "Mobilizing Extremism Online: Comparing Australian and Canadian Right-Wing Extremist Groups on Facebook", i *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 2021, 1–31.

Hörnqvist, Magnus och Janne Flyghed. "Exclusion or culture? The rise and the ambiguity of the radicalisation debate". I *Critical Terrorism Studies* 5, no. 3 (2012): 319-334.

Ingram, Haroro J."An Analysis of Inspire and Dabiq: Lessons from AQAP and Islamic State's Propaganda War". I *Studies in Conflict & Terrorism* 40, nr. 5, (2017): 357-375.

Iqbal, Mansoor. "TikTok Revenue and Usage Statistics". I *Business of Apps*, 9 januari 2023, <https://www.businessofapps.com/data/tik-tok-statistics/>.

Johnson, Darryl. "Return of the violent black nationalist". I *Southern Poverty Law Center*, Montgomery, 2017. <https://www.splcenter.org/fighting-hate/intelligence-report/2017/return-violent-black-nationalist>.

Jowett, Garth S. och Victoria O'Donell. *Propaganda & Persuasion*. Los Angeles and London: Sage, 2015, s. 57-104.

Jungkunz, Sebastian. "Towards a Measurement of Extreme Left-Wing Attitudes". I *German Politics* 28, nr. 1, (2019): 101–22.

Kadivar, Jamileh. "Exploring Takfir, Its Origins and Contemporary Use: The Case of Takfiri Approach in Daesh's Media". *Contemporary Review of the Middle East* 7, nr. 3, (2020): 259-285

Kaplan, Andreas M. och Michael Haenlein. "Users of the world, unite! The Challenges and Opportunities of Social Media". I *Business Horizons* 53, nr 1, (2010): 59-68.

Karcher, Nicola och Markus Lundström. "The Nature of Nordic Fascism: An Introduction". I *Nordic Fascism: Fragments of an Entangled History*. Redigerad av Nicola Karcher och Markus Lundström. London och New York: Routledge, 2022, 1-14.

Kavada, Anastasia. "Activism transforms digital: The social movement perspective". I *Digital activism decoded: The new mechanism of change*. Redigerad av Mary Joyce. New York, NY: IDEBATE Press, 2010. 101–118.

Kavada, Anastasia. "Engagement, bonding, and identity across multiple platforms: Avaaz on FaFacebook, YouTube, and MySpace", *MedieKultur*, nr. 52, (2012): 28–48.

Kayyem, Juliette. "There are no lone wolves". I *Washington Post*, 4 augusti 2019, <https://www.washingtonpost.com/opinions/2019/08/04/there-are-no-lone-wolves/>.

Keating, Joshua. "After Trump, Should Twitter Also Ban All the Dictators?". I *Slate*, 11 januari, 2021, <https://slate.com/technology/2021/01/twitter-trump-dictators-iran-china.html>.

Keller, Jared. "To Discuss the Pittsburgh Synagogue Shooting, We Have to Discuss Trump". I *Pacific Standard*, 29 oktober 2018, <https://psmag.com/news/to-discuss-the-pittsburgh-synagogue-shooting-we-have-to-discuss-trump>.

Kentzinger, F. C., Fortin, F., C., J. Delle Donne och J. Chopin. "From the Virtual Frontlines: Law Enforcement's Experience with Social Media in Policing Activities". I *Journal of Crime and Justice* 19, (2023): 1–16.

Khalil, James, John Horgan och Martine Zeuthen. "The Attitudes-Behaviors Corrective (ABC) Model of Violent Extremism". I *Terrorism and Political Violence*, 34, nr. 3, (2022): 425-450.

Kirby, Aidan. "The London bombers as "self-starters": a case study in indigenous radicalisation and the emergence of autonomous cliques". I *Studies in Conflict and Terrorism* 30, nr. 5, (2007).

Kingdon, Ashton och Briony Gray. "The Class Conflict Rises When You Turn up the Heat: An Interdisciplinary Examination of the Relationship between Climate Change and Left-Wing Terrorist Recruitment". I *Terrorism and Political Violence* 34, nr. 5, (2022): 1041-1056.

Klausen, Jytte. *Western Jihadism*. New York: Oxford University Press, 2021.

Klemperer, Victor. *Lingua Tertii Imperii: A Philologist's Notebook*. London: The Athlone Press. 2000.

Koch, Ariel. "Trends in Anti-Fascist and Anarchist Recruitment and Mobilization". *Journal for Deradicalization*, nr.14, (2018): 1-51.

Koch, Ariel. "The Non-Jihadi Foreign Fighters: Western Right-Wing and Left-Wing Extremists in Syria". I *Terrorism and Political Violence* 33, nr. 4, (2021): 669–96.

Koehler, Daniel. "The radical online: individual radicalization processes and the role of the internet". *Journal for Deradicalization* 1. 2014/15, 116–34, s. 118 och 123.

Kozyreva, Anastasia, Stefan M. Herzog, Stephan Lewandowsky, Ralph Hertwig, Philipp Lorenz-Spreen, Mark Leiser och Jason Reifler. "Resolving Content Moderation Dilemmas between Free Speech and Harmful Misinformation". I *Proceedings of the National Academy of Sciences* 120, nr. 7, (2023).

Krasenberg, Jordy och Lieke Wouterse. "Grooming for terror – Manipulation and control". *Radicalisation Awareness Network*, 2019, https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2019-06/ran_hsc_grooming_for_terror_25042019_en.pdf.

Krzyżanowski Michał och Mats Ekström. "The Normalization of Far-Right Populism and Nativist Authoritarianism: Discursive Practices in Media, Journalism and the Wider Public Sphere/s". *Discourse & Society* 33, nr. 6, (2022): 719–29.

Kruglova, Anna. *Terrorist Recruitment, Propaganda and Branding: Selling Terror Online*. London och New York: Routledge, 2023, s. 10.

Kundnani, Arun. *The Muslims Are Coming: Islamophobia, Extremism, and the Domestic War on Terrorism*. London, Verso, 2014.

Lachat, Romain. "Which Way from Left to Right? On the Relation between Voters' Issue Preferences and Left–Right Orientation in West European Democracies". I *International Political Science Review* 39, nr. 4, (2018): 419–435.

Lakhani, Suraj och Susann Wiedlitzka. "'Press F to Pay Respects': An Empirical Exploration of the Mechanics of Gamification in Relation to the Christchurch Attack". I *Terrorism and Political Violence*, online first, (2022): 1–18.

Lakomy, Miron. "Let's Play a Video Game: Jihadi Propaganda in the World of Electronic Entertainment." *Studies in Conflict and Terrorism* 42(2), 2019, 383–406.

Lakomy, Miron. *Islamic State's Online Propaganda: A Comparative Analysis*. London och New York: Routledge, 2021.

Lamoureux, Mack och Zachary Kamel. "Neo-Nazi Terror Groups Are Using iFunny to Recruit". *Vice News*, 14 november 2019, https://www.vice.com/en/article/vb5kx3-neo-nazi-terror-groups-are-using-ifunny-to-recruit?utm_campaign=sharebutton

Larousse: La Grande Encyclopedie. "Propagande". 1975.

Lee, Benjamin och Kim Knott. "More Grist to the Mill? Reciprocal Radicalisation and Reactions to Terrorism in the Far-Right Digital Milieu". I *Perspectives on Terrorism* 14, nr 3, (2023).

Lee, Yenn och Alison Scott Baumann. "Digital Ecology of Free Speech". I *The Oxford Handbook of Digital Technology and Society*, redigerad av Simeon J. Yates och Ronald E. Rice. Oxford: Oxford University Press, 2020, 471–497.

Lenihan, Eoin. "A classification of Antifa Twitter accounts based on social network mapping and linguistic analysis". I *Social Network Analysis and Mining* 12, nr. 12, (2022).

Levinsson, Anna, Diana Miconi, Zhiyin Li, Rochelle L. Frounfelker och Cécile Rousseau. "Conspiracy Theories, Psychological Distress, and Sympathy for Violent Radicalization in Young Adults during the COVID-19 Pandemic: A Cross-Sectional Study". I *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18, nr. 7846, (2021): 1–12.

Lilly, Bilyana. *Russian Information Warfare: Assault on Democracies in the Cyber Wild West*. U. S. Naval Institute: 2022.

Lindgren, Elina, Torun Lindholm, Rens Vliegenthart, Hajo G. Boomgaarden, Alyt Damstra, Jesper Strömbäck och Yariv Tsfati. "Trusting the Facts: The Role of Framing, News Media as a (Trusted) Source, and Opinion Resonance for Perceived Truth in Statistical Statements". I *Journalism & Mass Communication Quarterly*, online first, 2022, 1-24.

Lööv, Helene. "Våldsbejakande extremism – begrepp och diskurs". I *Våldsbejakande extremism – en forskarantologi*. Redigerad av Christoffer Edling och Amir Rostami. Stockholm, 2017, SOU 2017:67, 21-47.

Macy, Michael W. Manqing Ma, Daniel R. Tabin, Jianxi Gao, och Boleslaw K. Szymanski. "Polarization and Tipping Points". *PNAS* 118, nr. 50, (2021): e2102144118.

Macklin, Graham. "A Fascist 'Jihad': Captain Robert Gordon-Canning, British Fascist Antisemitism and Islam". I *Holocaust Studies* 15, nr. 1–2, (2009): 78–100.

Macklin, Graham. "The Christchurch Attacks: Livestream Terror in the Viral Video Age". I *CTC Sentinel* 12, nr. 6. 2019 <https://ctc.usma.edu/christchurch-attacks-livestream-terror-viral-video-age/>.

Mahmoud, Firas. *Playing with Religion the Gamification of Jihad*. DIIS - Danish Institute for International Studies, 2022, s. 70. https://pure.diiis.dk/ws/files/900-7170/The_gamification_of_jihad_DIIS_Report_2022_06.pdf.

Malki, Leena. "Left-Wing Terrorism". I *Routledge Handbook of Terrorism and Counterterrorism*. Redigerad av Andrew Silke. London och New York: Routledge, 2018, 87-97.

Malthaner, Stefan. "Radicalization: The Evolution of an Analytical Paradigm", i *European Journal of Sociology* 58, n. 3, (2017): 369-401

Marlin, Randal. *Propaganda and the Ethics of Persuasion*, New York: Broadview Press, 2013, s. 70.

Martinez, Lourdes S. "Variables, Operationalization", i *The SAGE Encyclopedia of Communication Research Methods*. Redigerad av Mike Allen. London och New York: Sage, 2017, 1817-1875.

Mathias, Christopher. "Exposed: Dallas Humber, Narrator Of Neo-Nazi 'Terrorgram,' Promoter Of Mass Shootings". I *Huffington Post*. 2 mars, 2023, https://www.huffpost.com/entry/dallas-humber-terrorgram-narrator-mass-shootings_n_64010e78e4b0d14ed6a6a545

McCarty, Nolan. *Polarization: What Everyone Needs to Know*. Oxford och New York: Oxford University Press, 2019.

McNair, Brian. *An Introduction to Political Communication*. London och New York: Routledge, 2003, s. 24.

Meleagrou-Hitchens, Alexander. "Al-Shabab's Western Recruitment Strategy". *CTC Sentinel* 5, nr. 1, (2013): 18-28.

Meleagrou-Hitchens, Alexander och Nick Kaderbhai. "Research Perspectives on Online Radicalisation: A Literature Review, 2006–2016". I *VOX-Pol Network of Excellence*, 2017, s. 13–17.

Miconi, Diana, Gabrielle Geenen, Rochelle L. Frounfelker, Anna Levinsson och Cécile Rousseau. "Meaning in Life, Future Orientation and Support for Violent Radicalization Among Canadian College Students During the COVID-19 Pandemic". I *Frontiers in Psychiatry* 13, nr. 765908, (2022): 1-13.

Miller-Idriss, Cyntia. *The Extreme Gone Mainstream: Commercialization and the Far-Right Youth in Germany*. Princeton: Princeton University Press, 2018.

Miller-Idriss, Cyntia. *Hate in the Homeland: The New Global Far-Right*. Princeton: Princeton University Press, 2020.

Morris, James och Tristan Dunning. "Rearing Cubs of the Caliphate: An Examination of Child Soldier Recruitment by Da'esh". *Terrorism and Political Violence*, 32, nr. 7, (2018): 1573-1591.

Mudde, Cas. *The Far Right Today*. London: Polity, 2019.

Munn, Luke. "Angry by Design: Toxic Communication and Technical Architectures". I *Humanities and Social Sciences Communications* 7, nr. 53, (2020): 1-11.

Musial, Julia. "'My Muslim sister, indeed you are a mujahidah' - Narratives in the propaganda of the Islamic State to address and radicalize Western Women. An Exemplary analysis of the online magazine Dabiq By". I *Journal for deradicalization* 17, nr. 9, (2016/2017): 39-100.

Murthy, Dhiraj. "Evaluating Platform Accountability: Terrorist Content on YouTube". I *American Behavioral Scientist* 65, nr. 6, (2021): 800-824.

Nagel, Angela. *Kill All Normies: Online Culture Wars from 4chan and Tumblr to the Alt-Right and Trump*. Winchester och Washington: Zero Books, 2017.

Nelson, Bryn. "How Stochastic Terrorism Uses Disgust to Incite Violence". I *Scientific American*, 5 november 2022, <https://www.scientificamerican.com/article/-how-stochastic-terrorism-uses-disgust-to-incite-violence/?amp;text=How>

Nesser, Petter, Anne Stenersen och Emilie Oftedal, "Jihadi Terrorism in Europe: The IS-Effect", i *Perspectives on Terrorism* 10, nr. 6, (2016): 3-24.

Neumann, Peter R. "The Trouble with Radicalization". I *International Affairs* 89, nr. 4, (2013): 873–893.

Neumann, Peter. *Joining Al-Qaeda: Jihadist recruitment in Europe*. New York : Routledge, 2008, s. 57.

Newton, Casey. "Why social media is friend to far-right politicians around the world". I *The Verge*, 30 oktober 2018, <https://www.theverge.com/2018/10/30/18040510/stochastic-terrorism-democratic-recession-gab>.

Nilsson, Per-Erik. *French Populism and Discourses on Secularism*. London and New York: Bloomsbury, 2020.

Nilsson, Per-Erik. "'The New Extreme Right': Uncivility, Irony, Displacement in the French Re-Information Sphere." *Nordicom Review* 42(1), 2021, 89-102.

Nilsson, Per-Erik. "Manifestos of White Nationalist Ethno-Soldiers". I *Critical Research on Religion* 10, nr. 2, (2022): 221–235.

Nilsson, Per-Erik. *Från skitpostning till folkmord: ensamagerande våldsverkare, ideologi och accelerationism i den digitala tidsåldern*. FOI-R-- 5257--SE, Totalförsvarets forskningsinstitut, Stockholm, 2022.

Nilsson, Per-Erik, Sofia Olsson och Ivar Ekman. *Informationsmiljöns topografi: Teknik, människa och strategi*. FOI-R--5439—SE. Totalförsvarets forskningsinstitut, 2022.

Nilsson, Per-Erik. "'Rödpyllrad' – En analys av den rasideologiskt motiverade massskjutningen i Buffalo den 14 maj 2022". FOI Memo: 7941, Totalförsvarets forskningsinstitut, 2022, <https://www.foi.se/rest-api/report/FOI%20Memo%207941>.

Norris, Jesse J. "Idiosyncratic Terrorism". I *Terrorism Reserach Initiative* 14, nr. 3, (2020): 2–18.

Nowacki, Jeffrey S. och Dale Willits. "Adoption of Body Cameras by United States Police Agencies: An Organisational Analysis". I *Policing and Society* 28, nr. 7, (2018): 841-853.

Macklin, Graham och Joel Busher. "The Missing Spirals of Violence: Four Waves of Movement–Countermovement Contest in Post-War Britain". I *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression* 7, nr. 1, (2015): 53–68.

O'Connor, Ciarán. *Hatescape: An In-Depth Analysis of Extremism and Hate Speech on TikTok*. Institute for Strategic Dialogue, 2021, https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/08/HateScape_v5.pdf.

O'Connor, Ciarán. "The Extreme Right on Twitch". I *Institute for Strategic Dialogue*. 2021. s. 4, <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/08/05-gaming-report-twitch.pdf>.

O. Dowling, David och Kyle J. Miller. "Immersive Audio Storytelling: Podcasting and Serial Documentary in the Digital Publishing Industry". I *Journal of Radio & Audio Media* 26, nr. 1, (2019): 167–84.

O'Shaughnessy, Nicholas. "From Disinformation to Fake News: Forwards into the Past". I *The Sage Handbook of Propaganda*. Redigerad av Paul Baines, Nicholas O'Shaughnessy och Nancy Snow. London och Thousand Oaks: Sage, 2020, 55-70.

Pamment, James, Jesper Falkheimer och Elsa Isaksson. "Understanding the Adversarial Playbook". Myndigheten för Psykologiskt Försvar, Stockholm, 2023: <https://www.mpf.se/2023/10/09/malign-foreign-interference-and-information-influence-on-video-game-platforms-understanding-the-adversarial-playbook/>.

Perera, Sasanka. "Scripting violence, performing terror A discursive soliloquy,". I *Culture and Politics in South Asia: Performative Communication*. Redigerad av Dev Nath Pathak and Sasanka Perera. New York: Routledge India, 2017.

Phillips, Whitney och Ryan M. Milner. *The Ambivalent Internet: Mischief, Oddity, and Antagonism Online*. Cambridge and Malden: Polity Press, 2017.

Poletti Lundström, Thomas. *Trons försvarare: Idéer om religion i svensk radikaltionalism 1988–2020*, Uppsala: Uppsala Universitet, 2022.

Poletti Lundström, Tomas och Markus Lundström. "Radical-Nationalist Podcasting under a Post-Fascist Condition: The Swedish Podcast Motgift". I *Fascism* 10, nr. 1, (2021): 186–201.

Post, Jerrold M. "Terrorism and Right-Wing Extremism: The Changing Face of Terrorism and Political Violence in the 21st Century: The Virtual Community of Hatred". I *International Journal of Group Psychotherapy* 65, nr. 2, (2015): 242–71.

Press, Eyal. "This Week's Mail Bombs Are No Surprise". I *New York Times*, 25 oktober 2018, <https://www.nytimes.com/2018/10/25/opinion/terrorism-bombs-democrats-deniro-biden-soros.html>.

Prucha, Nico. "IS and the jihadist information highway—projecting influence and religious identity via Telegram". I *Perspectives on Terrorism* 10, nr. 6, (2016): 48–58.

Radicalization Awareness Network. "Extremists' Use of Video Gaming - Strategies and Narratives (Conclusions Paper)". *European Commission*, 2020, https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-11/ran_cn_conclusion_paper_videogames_15-17092020_en.pdf.

Ranaldi, Leonardo, Federico Ranaldi, Francesca Fallucchi, och Fabio Massimo Zanzotto. "Shedding Light on the Dark Web: Authorship Attribution in Radical Forums". I *Information* 13, nr. 9, (2022): 1-16.

Ranstorp, Magnus och Linda Ahlerup. *Salafism och salafitisk jihadism 2.0: Påverkan mot och utmaningar för det svenska demokratiska samhället*. Försvarshögskolan, Stockholm, 2020.

Ranstorp, Magnus och Filip Ahlin. *Från Nordiska motståndsrörelsen till alternativhögern*. Försvarshögskolan, CATS, Stockholm, 2020.

Ranstorp, Magnus och Filip Ahlin. *Salafi-Jihadism and Digital Media: The Nordic and International Context*. London och New York: Routledge, 2022.

Rapoport, David. *Waves of Global Terrorism: From 1879 to the Present*. New York: Columbia University Press, 2022, 151-196.

Ravik Jupskås, Anders och Iris Beau Segers. "What is right-wing Extremism?". I *Knowing what's (far) right: A compendium*. Redigerad av Anders Ravik Jupskås och Eviane Leidig, Oslo: C-Rex, 2020, 7-9.

Ravik Jupskås, Anders. "What is right-wing radicalism?". I *Knowing what's (far) right: A compendium*. Redigerad av Anders Ravik Jupskås och Eviane Leidig, Oslo: C-Rex, 2020, 10-12.

Robbinson, Nick och Joe Whittaker, "Playing for Hate? Extremism, Terrorism, and Videogames", *Studies in Conflict & Terrorism*, online first, (2021): 1–36.

Rocheftort, Alex. "Regulating Social Media Platforms: A Comparative Policy Analysis". I *Communication Law and Policy* 25, nr. 2, (2020): 225–60.

Rostami, Amir, Hernan Mondani, Christoffer Carlsson, Joakim Sturup, Jerzy Sarnecki och Christofer Edling. *Våldsbejakande extremism och organiserad brottslighet i Sverige*. Forskningsrapport 4, Institutet för framtidsstudier, Stockholm, 2018.

Rosotto, Carlo Maria, Prasanna Lal Das, Elena Gasol Ramos, Eva Clemente Miranda, Mona Farid Badran, Martha Martinez Licetti och Graciela Miralles Murcieto. "Digital Platforms: A Literature Review and Policy Implications for Development". I *Competition and Regulation in Network Industries* 19, nr. 1–2, (2018): 93–109.

Roy, Olivier. *Globalized Islam: The Search for a New Ummah*. New York, Columbia University Press, 2006, s. 2.

Rufo, Christopher. "'The 'Stochastic Terror' Lie", i *City Journal*, 14 november 2022, <https://www.city-journal.org/stochastic-terrorism-is-about-suppressing-free-speech>.

Rydgren, Jens. "The Radical Right: An Introduction". I *The Oxford Handbook of the Radical Right*. Redigerad av Jens Rydgren. Oxford: Oxford University Press, 2018, 1-15.

Sageman, Marc. "The Next Generation of Terror". I *Foreign Policy* (blog), <https://foreignpolicy.com/2009/10/08/the-next-generation-of-terror/>.

Santos, Fernando P. Yphtach Lelkes och Simon A. Levin. "Link Recommendation Algorithms and Dynamics of Polarization in Online Social Networks". *PNAS* 118, nr. 50, (2021): e2102141118.

Schirch, Lisa. "The Case for Designing Tech for Social Cohesion: The Limits of Content Moderation and Tech Regulation. I *SSRN Electronic Journal*, online first, 2023.

Schlegel, Linda. "Can You Hear Your Call of Duty? The Gamification of Radicalization and Extremist Violence". I *European Eye on Radicalization*. 17 mars 2020. <https://eeradicalization.com/can-you-hear-your-call-of-duty-the-gamification-of-radicalization-and-extremist-violence/>.

Schlegel, Linda. "'Yes, I can': what is the role of perceived self-efficacy in violent online-radicalisation processes of 'homegrown' terrorists?". I *Dynamics of Asymmetric Conflict* 13, nr. 3, (2020): 212-229.

Schlegel, Linda. "Jumanji Extremism? How games and gamification could facilitate radicalization processes". *Journal for Deradicalization* 23, (2020): 1-44, s. 5.

Schmid, Alex. *Radicalisation, De-Radicalisation, Counter-Radicalisation: A Conceptual Discussion and Literature Review*. Terrorism and Counter-Terrorism Studies, ICCT Research Papers, 2013.

Shultz Jr, Richard H. och Roy Godson. *Dezinformatsia: Active Measures in Soviet Strategy*. Washington och New York: Pergamon Brassey's, 1984.

Schuurman, Bart och Max Taylor. "Reconsidering radicalization: Fanaticism and the link between ideas and violence". I *Perspective on Terrorism* 12, nr. 1, (2018): 3-22.

Schuurman, Bart. "Topics in Terrorism Research: Reviewing Trends and Gaps, 2007-2016". *Critical Studies on Terrorism* 12, nr. 3, (2019): 463-80.

Scrivens, Ryan och Amarnath Amarasingam. "Haters Gonna 'Like': Exploring Canadian Far-Right Extremism on Facebook". I *Digital Extremisms: Readings in Violence, Radicalisation, and Extremism in the Online Space*. Redigerad av Mark Littler och Benjamin Lee. London: Palgrave, 2020, 63-89.

Sedgwick, Mark. "The Concept of Radicalization as a Source of Confusion". I *Terrorism and Political Violence* 22, nr. 4, (2010): 479-494.

Shadnia, Deeba, Alex Newhouse, Matt Kriner, and Arthur Bradley. *Militant Accelerationism Coalitions: A Case Study in Neo-Fascist Accelerationist Coalition Building Online*. Middlebury Institute of International Studies at Monterey, Tech Against Terrorism, 2022. https://www.techagainstterrorism.org/wp-content/uploads/2022/06/CTEC_TAT-Accelerationism-Report-.pdf.

Silva, Jason R. "Ideologically Motivated Mass Shootings: A Crime Script Analysis of Far-Right, Far-Left, and Jihadist-Inspired Attacks in the United States". I *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism* 18, nr. 1, (2023): 1-23.

Silva, Derek M. D. "'Radicalisation: the journey of a concept', revisited". I *Race & Class* 59, nr. 4, (2018): 34-53.

Slocum-Bradley, Nikki R. "Discursive Production of Conflict in Rwanda". I *Global Conflict Resolution Through Positioning Analysis*. Redigerad av Fathali M Moghaddam, Rom Harre, Naomi Lee. New York: Peace Psychology Book Series. 2008. Springer.

Speckhard, Anne och Molly D. Ellenberg. "ISIS in Their Own WordsAuthor(s)". I *Journal of Strategic Security* 13, nr. 1, (2020): 82-127.

Speckhard, Anne, Ardian Shajkovci och Ahmet Yayla. "Defeating ISIS on the Battle Ground as Well as in the Online Battle Space: Considerations of the 'New Normal' and Available Online Weapons in the Struggle Ahead". I *Journal of Strategic Security* 9, nr. 4 (2016): 1–10.

Staffell, Simon och Akil Awan, redigerad av. *Jihadism Transformed: Al-Qaeda and Islamic State's Global Battle of Ideas*. Oxford: Oxford University Press, 2016.

Starbird, Kate. "Examining the Alternative Media Ecosystem Through the Production of Alternative Narratives of Mass Shooting Events on Twitter". I *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media* 11, nr. 1, (2017): 230–39.

"Stochastic Terrorism: Part 1, triggering the shooters". 26 januari 2011, <http://stochasticterrorism.blogspot.com/>.

Stockmann, Daniela. "Tech Companies and the Public Interest: The Role of the State in Governing Social Media Platforms". I *Information, Communication & Society* 26, nr. 1, (2023): 1–15.

Strindberg, Anders. *Social Identity Theory and the Study of Terrorism and Violent Extremism*. FOI-R—5062—SE. Totalförsvarets forskningsinstitut, Stockholm, 2020.

Strindberg, Anders och Mats Wärn. *Islamism: Religion, Radicalization, Resistance*. Cambridge: Polity Press, (2011): 3-4.

Svenska Akademiens ordbok. "Extrem". 15 april, 2023, <https://www.saob.se/artikel/?seek=extrem&pz=6>.

Svenska Akademiens ordbok. "Miljö". 6 april, 2022, https://www.saob.se/artikel/?unik=M_0805-0339.75GB.

Svenska Akademiens ordbok. "Propaganda". 10 april, 2023, <https://www.saob.se/artikel/?seek=propaganda&pz=1>.

Svenska Akademiens Ordbok, "Stokastisk", 31 augusti, 2023: <https://svenska.se/tre/?sok=stokastisk&pz=1>.

Svenska Akademiens ordlista. 2023. <http://svenska.se/saol>.

Svensson, Isak och Desirée Nilsson. "Capitalizing on Cleavages: Transnational Jihadist Conflicts, Local Fault Lines and Cumulative Extremism". I *Studies in Conflict & Terrorism*, online first, (2022): 1-19.

Säkerhetspolisen. *Säkerhetspolisen 2020: Årsbok*. Stockholm, 2021. https://www.sakerhetspolisen.se/download/18.310a187117da376c6601ddd/1637581090097/sakerhetspolisens_arsbok_2020.pdf

Säkerhetspolisen. *Säkerhetspolisen 2021: Årsbok*. Stockholm, 2022. https://www.sakerhetspolisen.se/download/18.650ed51617f9c29b552287/1649683389251/Sakerhetspolisen_arsbok%202021.pdf

Tajfel, Henri och John C. Turner. "The social identity theory of intergroup behavior". I *Psychology of Intergroup Relations* 5, 1986, 7–24.

Teitelbaum, Benjamin R. *Lions of the North: Sounds of the New Nordic Radical Nationalism*. Oxford och New York: Oxford University Press, 2017.

Tiflati, Hicham. "The Extremism Market and Salad Bar Ideology". I *European Eye on Radicalization*. 11 Oktober 2022. <https://eeradicalization.com/the-extremism-market-and-salad-bar-ideology/>.

Tismaneanu, Vladimir. *The Devil in History: Communism, Fascism, and Some Lessons of the Twentieth Century*. Berkeley: University of California Press, 2012.

Thomas, Elise. *The Extreme Right on DLive*. Institute for Strategic Dialogue, 2021, s. 4. <https://www.isdglobal.org/isd-publications/gaming-and-extremism-the-extreme-right-on-dlive/>.

Trump Defense Attorney Shows Montage Of Democrats Using 'Fight' Rhetoric. NBC News: Youtube. 12 februari 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=XG5BcU1Z-GiA>.

Törnberg, Petter, och Anton Törnberg. "Inside a White Power Echo Chamber: Why Fringe Digital Spaces Are Polarizing Politics". I *New Media & Society*, 2022, 1-23.

Vaccari, Cristian och Andrew Chadwick. "Deepfakes and Disinformation: Exploring the Impact of Synthetic Political Video on Deception, Uncertainty, and Trust in News". I *Social Media + Society* 6, nr. 1. (2020): 1-13.

Van de Weert, Annemarie. *Between extremism and freedom of expression: Dealing with non-violent right-wing extremist actors*. Radicalisation Awareness Network, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021.

Van Dongen, Teun, Matthew Wentworth och Hanna Rigault Arkhis. *Terrorist Threat Assessment 2019-2021*. The Hague: International Centre for Counter-Terrorism, 2022, <https://www.icct.nl/sites/default/files/2022-12/Terrorist-Threat-Assessment-2019-2021.pdf>

Van Dongen, Teun. *We Need to Talk About Left-Wing Extremism. Or Do We?*. International Centre for Counter-Terrorism. 24 november, 2021. <https://icct.nl/-publication/we-need-to-talk-about-left-wing-extremism-or-do-we/>.

Vaux, Pierre, Aoife Gallagher och Jacob Davey. *The Extreme Right on Steam*. I Institute for Strategic Dialogue, 2021. s. 8, <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2021/08/02-revised-gaming-report-steam.pdf>.

Vengattil Munsif och Elizabeth Culliford,. "Facebook allows war posts urging violence against Russian invaders". I *Reuters*, 11 mars 2022, <https://www.reuters.com/world/europe/exclusive-facebook-instagram-temporarily-allow-calls-violence-against-russians-2022-03-10/>.

Vicente, Álvaro. "How Radicalizing Agents Mobilize Minors to Jihadism: A Qualitative Study in Spain", i *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression* 14, nr. 1, (2022): 22–48.

Von Behr, Ines, Anaïs Reding, Charlie Edwards och Luke Gribbon. *Radicalisation in the Digital Era: The Use of the Internet in 15 Cases of Terrorism and Extremism*. Rand Europe, Bryssel, 2013, https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/research-reports/RR400/RR453/RAND_RR453.pdf.

Ware, Jacob. "Fighting Back: The Atomwaffen Division, Countering Violent Extremism, and the Evolving Crackdown on Far-Right Terrorism in America". I *Journal for Deradicalization*, nr. 25, (2021): 74-116.

Weimann, Gabriel. *Terror on the Internet*. Washington, DC: United States Institute of Peace, 2006.

Weimann, Gabriel. *Terrorism in Cyberspace: The Next Generation*. New York: Columbia University Press, 2015.

Weimann, Gabriel. New terrorism and new media. The Wilson Center, Washington DC, 2014, s. 6. https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/-publication/STIP_140501_new_terrorism_F.pdf.

Weimann, Gabriel och Natalie Masri. "Research Note: Spreading Hate on TikTok", *Studies in Conflict & Terrorism*. Online first, 2020, 1–14.

Welch, David. "Disinformation". I *Propaganda and Mass Persuasion: A Historical Encyclopedia, 1500 to Present*. Redigerad av Nicholas J. Cull David Culbert David Welch, Santa Barbara: ABC CLIO, 2003, 104-106.

Wendling, Mike. *Alt-Right: From 4chan to the White House*. London: Pluto Press, 2018.

What Is "Stochastic Terrorism," and Why Is It Trending?, 8 augusti 2019, <https://www.dictionary.com/e/what-is-stochastic-terrorism/>.

Whittaker, Joe. Seán Looney, Alastair Reed och Fabio Votta. "Recommender Systems and the Amplification of Extremist Content". I *Internet Policy Review* 10, nr. 2, (2021): 1-29.

Widfeldt, Anders. *Extreme Right Parties in Scandinavia*. London och New York: Routledge, 2015.

Wiktorowicz, Quintan. "Anatomy of the Salafi Movement". I *Studies in Conflict & Terrorism* 29, nr. 3, (2006): s. 207–39.

Wiley, Clare. "The Gen Z climate activists going viral on TikTok". I *Deutsche Welle*, 18 maj, 2021, <https://www.dw.com/en/the-gen-z-climate-activists-going-viral-on-tiktok/a-57531865>.

Wilkinson, Matthew L. N. *The Genealogy of Terror: How to Distinguish between Islam, Islamism, and Islamist Extremism*. London och New York: Routledge, 2019, s. 5-6.

Williams, Heather J. Alexandra T. Evans, Jamie Ryan, Erik E. Mueller och Bryce Downing. *The Online Extremist Ecosystem: Its Evolution and a Framework for Separating Extreme from Mainstream*. RAND Corporation, 2021, <https://www.rand.org/pubs/perspectives/PEA1458-1.html>.

Williams, James. *Stand Out of Our Light: Freedom and Resistance in the Attention Economy*. Cambridge och New York: Cambridge University Press, 2018.

Willsher, Kim. "France bans far-right 'paramilitary' group Génération Identitaire". I *The Guardian*, 3 mars 2018, <https://www.theguardian.com/world/2021/mar/03/france-bans-far-right-paramilitary-group-generation-identitaire>.

Windsor, Leah. "The Language of Radicalization: Female Internet Recruitment to Participation in ISIS Activities". I *Terrorism and Political Violence* 32, nr. 3, (2020): 506-38.

Woo, Gordon. "Quantitative terrorism risk assessment". I *The Journal of Risk Finance* 4, 2002, 7-14.

Woolley, Samuel C., och Philip N. Howard, redigerad av. *Computational Propaganda: Political Parties, Politicians, and Political Manipulation*. New York: Oxford University Press, 2019.

Ylä-Anttila,ukka. "Populist Knowledge: 'Post-Truth' Repertoires of Contesting Epistemic Authorities". I *European Journal of Cultural and Political Sociology*. 5, nr. 4, (2018): 356-388.

Zaretsky, Robert D. "Neither Left, nor Right, nor Straight Ahead: Recent Books on Fascism in France". I *The Journal of Modern History* 73, no. 1, (2001): 118-132.

Zizek, Slavoj. *Violence: Six Sideways Reflexions*. New York: Picador, 2008.

Zuev, Dennis och Gary Bratchford. *Visual Sociology: Practices and Politics in Contested Spaces*. Cham: Palgrave MacMillan, 2020.

Zúquette, José Pedro. *The Identitarians: The Movement Against Globalism and Islam in Europe*. Notre Dame: Notre Dame University Press, 2018.

